

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

YEMEN İÇ SAVAŞI'NIN JEOPOLİTİK VE BÖLGESEL ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

VOLKAN İVAK

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

YEMEN İÇ SAVAŞI'NIN JEOPOLİTİK VE BÖLGESEL ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

VOLKAN İVAK

Danışman: DOÇ. DR. ALİ BALCI

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Coğrafyası ve Jeopolitiği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 508615005 no'lu Volkan İVAK'ın hazırladığı **“Yemen İç Savaşı'nın Jeopolitik ve Bölgesel Etkileri”** konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca **25/07/2013** tarihinde saat **11:00**'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin **Kabul** ne OYBİRLİĞİ/ÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Ali BALCI	Kabul	
Doç. Dr. Münür BİLGİLİ	Kabul	
Doç. Dr. Mustafa SAĞDIÇ	Kabul	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun **30.07.2013** tarih ve **2013/18-12** sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

ÖZET

Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte siyasi birliğini sağlamaya çalışan Yemen'de yaşanan egemenlik mücadelesi, ülkede siyasi düzenin sağlanmasını engellemiştir. Bu mücadelenin yanına mezhepsel farklılıkların ön plana çıkarılması ve imamet rejiminin kurulma çabaları, aşiretler arası sürtüşmeler, halkın sosyoekonomik durumunun kötüye gitmesi gibi unsurların da eklenmesiyle ülke şiddetli bir iç savaşın yaşandığı bir bölge haline gelmiştir. Arap ülkelerini etkisi altına alan Arap Baharı'nın etkisiyle ülkede yaşanan gelişmeler ülkedeki iç savaş durumunun ülke geneline yayılmasına neden olmuş ve ülkeyi yıkıma götürmüştür. İç savaşın yayılmasıyla birlikte içinden çıkılmaz hale gelen durum bölge ülkelerini de etkilemeye başlamıştır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İran gibi bölgesel aktörlerin ülkede güç mücadelesine tutuşması iç savaş durumunun içinden çıkılmaz bir hale dönüşmesine neden olarak sorunun bölgesel bir probleme dönüşmesine yol açmıştır. Ülkede ve bölgede yaşanan bu gelişmeler neticesinde bölge ülkeleri uyguladıkları politikalarda değişime gitmişlerdir. Yaşanan bu politika değişimleri ise bölgenin jeopolitik önemini artırarak bölgesel ve küresel güç unsurlarının burayı gözlerine kestirmelerine yol açmıştır.

Yemen'deki iç savaş durumunun anlatıldığı bu çalışmada ülkedeki iç savaş ortaya çıkaran etmenler, iç savaş durumunda etkin olan aktörler, ülkedeki mevcut durum, iç savaş durumunun bölgesel, jeopolitik etkilerinin sonuçları ile ülkedeki durumun sonlanması için yapılabilecekler hakkında bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yemen, Jeopolitik, Yemen iç savaşı, Yemen iç savaşının etkileri.

ABSTRACT

The struggle for sovereignty has prevented the establishment of political order in Yemen, a country that has been trying to secure its political unity since the aftermath of the First World War. With the addition of elements such as the rising prominence of denominational difference and efforts to establish an imamate regime, conflicts between tribes, and the deteriorating socio-economic status of the people; the country has become a region where a violent civil war is taking place. With the influence of the Arab Spring, which took the Arab countries by storm, the developments in the country caused the civil war to spread throughout the country and brought it to devastation. With the spread of the civil war, this inextricable situation started to affect the other countries of the region. The fact that regional actors such as Saudi Arabia, United Arab Emirates and Iran were caught up in a power struggle in the country made the Civil War inextricable and the countries in the region started making changes in their policies. These changes in policies increased the geopolitical importance of the region and attracted regional and global forces.

This study, which discusses the state of Civil War in Yemen, explains the factors that caused the Civil War in the country, actors playing a role in the Civil War, the current state of the country, the regional and geopolitical consequences of the Civil War, and solutions that can be implemented to put an end to the current situation in the country.

Key words: Yemen, Geopolitical, Yemeni Civil War, effects of the Yemeni Civil War.

ÖNSÖZ

Yemen sahip olduğu konumu itibarıyla jeopolitik açıdan önem arz eden bir bölge konumunda yer almıştır. Geçmişten günümüze kadar geçen sürede bölgenin bu konumundan faydalanmak isteyen birçok aktör burada etkinliğini arttırmak için güç mücadelesi içerisinde olarak, bölgede kaos ortamının oluşmasına yol açmıştır. Özellikle Ortadoğu'yu etkisi altına alan Arap Baharı ile birlikte ülkede yoğunlaşan protestolar sonrasında ülke adeta yıkıma uğramıştır. Ülkede yaşanan bu güç kaybını lehine kullanarak bölge siyasetinde etkin güç konumuna ulaşmak isteyen İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ülkedeki güç unsurlarını kendi amaçlarını gerçekleştirmek için sonuna kadar kullanmaktadır. Durum böyle olunca ülke içindeki yaşanan bu gelişmelerden en fazla etkilenen gruplar siviller olmaktadır. Yaşanan bu mücadeleler sonucunda sivil kayıplarında artışlar meydana gelmiş, ülkede salgın hastalıklar giderek yaygınlık kazanmıştır. BM'nin son dönemlerde barışın sağlanması için yoğun olarak uğraştığı görülse de ülkede durumun gün geçtikçe daha da kötüye gittiği görülmektedir. Bu çalışmada Yemen'de yaşanan iç savaşın nedenleri ve etkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayı sonlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Ali Balcı'ya, desteklerini esirgemeyen sevgili meslektaşlarım Yüksel Acar, Muhammed Said Kanbar ile İbrahim Eyilik'e çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İstanbul, 2019

Volkan İVAK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTA LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. Amaç.....	3
2. Kapsam ve Sınırlılıklar	3
3. Yöntem	3
a. Çalışmanın Metodolojisi.....	3
b. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi	4
1. YEMEN’İN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE YEMEN’DE EGEMENLİK MÜCADELESİ	5
1.1 Yemen’in Coğrafi Özellikleri.....	5
1.1.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri	5
1.1.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri	8
1.2 Yemen’de Egemenlik Mücadelesinin Tarihi.....	10
2. JEOPOLİTİK KAVRAMI.....	13
2.1 Jeopolitiğin Tarihsel Gelişimi	13
2.2 Jeopolitiğin Tanımı ve Kavramsal Boyutu.....	15
2.3 Jeopolitiğin Unsurları	17
2.3.1 Jeopolitiğin Değişmeyen Unsurları.....	18
2.3.1.1 Coğrafi Konum	18

2.3.1.2 Stratejik Yer Altı Kaynakları	18
2.3.1.3 Coğrafi Özellikler	18
2.3.2 Jeopolitiğin Değişen Unsurları	19
2.3.2.1 Siyasi Yapı	19
2.3.2.2 Askeri Yapı.....	19
2.3.2.3 Ekonomik Yapı.....	19
2.3.2.4 Ülkelerin Sınırları	19
2.4 Jeopolitiğin Diğer Bilim Dalları İle Olan İlişkisi	20
3.YEMEN'DEKİ İÇ SAVAŞ DURUMU	22
3.1 Yemen'de Vekâlet Savaşları(Proxy War)	22
3.2 Kuzey Yemen ve Güney Yemen'in Kurulması ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	24
3.2.1 Kuzey Yemen-Yemen Arap Cumhuriyeti	24
3.2.2 Güney Yemen-Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti	26
3.2.3 Güney ve Kuzey Yemen Arasındaki Birleşme Çabaları.....	28
3.3 Yemen Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Devam Eden İç Savaş Durumu.....	29
3.3.1 Kuzey ve Güney Yemen Savaşı.....	29
3.3.2 Husi İsyanları	31
3.3.3 Yemen El Kaidesi	37
4. ARAP BAHARI İLE BİRLİKTE YEMEN'DEKİ İÇ SAVAŞ DURUMUNUN DERİNLEŞMESİ.....	40
4.1 Arap Baharı ve Arap Baharı'nın Nedenleri.....	40
4.1.1 Arap Baharı	40
4.1.2 Arap Baharı'nın Nedenleri.....	41
4.2 Yemen'de Arap Baharı ve Arap Baharı'nın Etkileri.....	44
4.2.1 Salih Rejimi ve Halk Ayaklanmaları	44

4.2.2.Hadi Yönetimi ve Devam Eden Çatışma Durumu.....	59
4.2.3 Husi ile İktidar Güçleri Arasındaki Mücadele	64
4.2.4 Yemen El Kaidesi ile Mücadele	83
5. KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN DEVREYE GİRMESİNE RAĞMEN İÇ ÇATIŞMA DURUMUNUN DEVAM ETMESİ	89
5.1 Suudi Arabistan	89
5.2 İran.....	91
5.3 Amerika Birleşik Devletleri	92
5.4 Birleşik Arap Emirlikleri.....	93
6. YEMEN İÇ SAVAŞI'NIN JEOPOLİTİK VE BÖLGESEL ETKİLERİ.....	95
6.1 Jeopolitik Etkileri	95
6.1.1 Mezhepler Üzerindeki Etkileri.....	95
6.1.2 Kızıldeniz Üzerindeki Etkileri	100
6.1.3 Aden Körfezi Üzerindeki Etkileri.....	103
6.1.4 Doğu Afrika Üzerindeki Etkileri	105
6.1.5 Petrol ve Doğal Gaz Üzerindeki Etkileri	107
6.2 Bölgesel Etkileri.....	108
6.2.1 Yemen'deki Etkileri.....	108
6.2.1.1 Sivil Kayıplarının Yaşanması	108
6.2.1.2 Açlık ve Temiz Su Bulma Sorununun Yaşanması	109
6.2.1.3 Salgın Hastalıkların ve Ölümlerin Artması	111
6.2.1.4 Devlet Mekanizmasının Zarar Görmesi	111
6.2.1.5 Ülkenin Parçalanma Aşamasına Gelmesi	112
6.2.1.6 Çocukların Silah Altına Alınmaya Başlanması	113
6.2.1.7 Birleşmiş Milletlerin Müdahalesi Aşamasına Gelmesi	114
6.2.2 Suudi Arabistan'a Etkileri.....	115

6.2.3 İnan'a Etkileri	116
6.2.4 Birleşik Arap Emirlikleri'ne Etkileri	117
6.2.4 Umman'a Etkileri.....	118
7.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
KAYNAKÇA.....	123

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Yemen'in coğrafi konumu	6
Harita 2: Yemen'de Planlanan 6 Federasyon Bölgesi	62
Harita 3: Yemen'de tarafların kontrol ettiği bölgeler	68
Harita 4: Kararlılık Fırtınası Operasyonuna Katılan Ülkeler	70
Harita 5: Yemen'deki Güçlerin Kontrol Ettiği Bölgeler.....	81
Harita 6: Suudi Arabistan'ın Neom Projesi ve Mısır'dan Devraldığı Adalar.....	102
Harita 7: Birleşik Arap Emirlikleri'nin Aden Körfezi'ndeki Askeri Üsleri.....	105
Harita 8: Yemen Savaşı'nda Taraflar ve Son Durum	113

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
HDG	Yemen Halk Direniş Güçleri
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
M.Ö.	Milattan Önce
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	Sayfa
UDK	Ulusal Diyalog Konferansı
UKC	Yemen Ulusal Kurtuluş Konseyi
U.S. AFRICOM	Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı
IMF	Uluslararası Para Fonu
WB	Dünya Bankası

GİRİŞ

Yemen sahip olduğu konumu itibariyle geçmiş dönemden günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış eski yerleşim alanlarından birisidir. Sahip olduğu stratejik konumu ile bu bölge geçmişte birçok kazanım elde etmiştir. Kızıldeniz-Akdeniz ticaret hattının sağladığı avantajları sonuna kadar kullanan bu bölgede yaşayan halkın ekonomik durumu giderek iyileşmiş ve bölge insanı refah içerisinde yaşamını devam ettirmiştir. Ancak bu müreffeh yaşam pek de uzun sürmemiş, ülkenin konumunun sağladığı kazanımları elde etmek isteyen birçok uygarlık bölgede g mücadelesine girişmiştir. Yaşanan bu g mücadelesi Yemen’i istikrarsızlaştırmıştır (Açıkalın ve diğerleri, 2010, s.53). Bölge bağımsızlık ncesi Osmanlı ve İngiliz mücadelesine sahne olmuş, sonrasında yaşanan gelişmeler ile bağımsızlığını kazanmıştır (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.5, zey, 2010, s.217, Yeşilyurt, 2011, s.89-90,).

Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle ülkenin kuzeyinde Kuzey Yemen Arap Cumhuriyeti sonrasında ise 1967 yılında ülkenin güneyinde Güney Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur (Lapidus, 2013b, s.181, Yıldırım, 2015, s.226, Ayhan, 2010, s.8). Bağımsızlıklarının ilk yıllarında hem i hem de dış birçok sorunla baş etmek durumunda kalan her iki ülkede de istikrarsızlık süregelmiştir (Yıldırım, 2015, s.226). Süregelen bu sorunların yanında, iki ülke birbirine karşı amansız bir savaşa başlayarak ülkelerindeki durumu içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur (Arslan, 2015, s.21, Fraser, 2011, s.370-371, Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.7). Aralarındaki düşmanlığı sonlandırmak, bölgesel istikrarı ve ülke kalkınmasını sağlamak için birleşme çabalarına başlayan iki ülke 1990 yılında Yemen Arap Cumhuriyeti adı altında tek bir devlet olarak birleşmiştir (Arslan, 2015, s.22, Ayhan, 2010, s.8, Kurşun, 2015, s.18). Birleşmenin önemli öncüsü konumunda yer alan Ali Abdullah Salih’in yönetim alanındaki yanlışları, Güney Yemen’in ülke yönetiminden sürekli dışlanması ülkeyi 1994 yılında iç savaşa sürüklemiştir. Binlerce kişinin hayatını kaybetmesine neden olan bu savaş sonrasında ülkede huzursuzluk artmış, ülkedeki gergin ve huzursuz ortam her an başlayacak yeni sorunların habercisi olmuştur (Corcoran, 2015, Kaya, 2009, 18, Gün, 2012, s.126-127, Koyuncu, 2016, s.126).

2000’li yıllara gelindiğinde bu defa da mezhepsel farklılıkları ön plana çıkaran ve imamet rejimi kurmak isteyen Husilerle hükümet güçleri arasında çatışma yaşanmış ve ülke ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Salih yönetimi ile girişilen mücadelede istediği neticeye ulaşamayan Husiler 2010 yılında çatışmaya son vermiştir (Domazeti, 2019, s.3, Ayhan, 2009, s.44, Kumbul, 2017, s.15, Açıkalın ve diğerleri,2010, s.86, Aydın-tepe ve Artokça, 2013, s.12-13).

2010 yılında başlayan Arap Baharı hareketleri ile Tunus ve Mısır’daki gösterilerin başarıya ulaşması Yemen’deki protestoları başlatmış ve protestoların ülke geneline yayılmasına yol açmıştır (Koyuncu, 2016, s.126). Merkezi hükümetin de isyanları silah yardımıyla bastırma girişimi ülkeyi adeta yıkımın eşiğine getirmiş, ülkede birçok insani problemin yaşanmasına yol açmıştır (Kasinof ve Goodman, 2011, 1-7, Muslu, 2011, s.329-330, Yeşilyurt, 2011, s.176, Bruck ve diğerleri, 2014, s.333-334, Gün, 2012, s.131). Merkezi hükümet birçok problemle uğraşırken devreye Husi güçleri girerek birçok kazanım elde etmiş, Salih ve Hadi yönetimlerini zor durumda bırakarak ülkenin büyük bir bölümünü kontrol altına almıştır (Gezgin ve Muslu, 2014, s.241-242, Semin, 2015, s.2, Arı, 2015, s.7, Muslu, 2015, s.248, Kumbul, 2017, s.27). İran destekli Husi güçlerinin bu kazanımları Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin öncülüğündeki koalisyon ülkelerinin Yemen’de operasyon yapmalarına neden olmuş, bu durum ülkedeki iç savaş durumunu daha da derinleştirmiştir (Arslan, 2015, s.29, Semin, 2015, s.4, Aydın-tepe ve Artokça, 2013, s.11, Gün, 2012, s.135, İnat ve diğerleri, 2016, s.21). Derinleşen iç savaş, İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin bu ülkedeki müdahaleleri sonucunda bölgesel bir sorun haline gelmiştir (Muslu, 2015, s.249, Kurt, 2015, s.17, Acet, 2018, 119). Bu ülkelerin bölgede etkinliğini arttırmak için çaba içerisine girmeleri sonucunda bölge siyasi manevraların yoğunlaştığı bir alan haline gelmiştir. Ülke ve çevresinde yaşanan bu güç mücadelesine Amerika Birleşik Devletleri’nin ülkenin doğusunda Yemen El Kaidesi’ne yapmış olduğu operasyonlar da eklenince ülkedeki sorun daha da büyümüştür (Muslu, 2011, s.340-341, Gezgin ve Muslu, 2013, s.280-281, www.trspatniknews.com, 2016). Birleşmiş Milletler’in ülkedeki krize yönelik müdahaleleri iç savaşın insani durumda neden olduğu sorunları azalttığı görülse de ülkedeki insani sorunların devam ettiği görülmektedir. Bu durumda insani krizin giderek daha da derinleşmesine, sivil kayıplarının yaşanmasına, açlık ve salgın

hastalıkların ülke geneline yayılmasına neden olmuştur. Yapılan bu çalışma ülkedeki iç savaş durumunun ortaya çıkardığı bu durumu gözler önüne sermek, iç savaş durumunun bölgesel ve jeopolitik etkilerini açıklamak maksadıyla hazırlanmıştır.

1. Amaç

İç savaş durumunun her geçen gün daha da şiddetlendiği ve insani krizin giderek arttığı Yemen'i konu alan bu çalışmanın amacı; ülkede yaşanan iç çatışmaların ortaya çıkış nedenlerini incelemek, mevcut çatışma durumunu analiz etmek, iç savaşın bölgesel ve jeopolitik etkilerini ortaya koyarak, iç savaş durumunun sonlandırılması için yapılması gerekenler hakkında bilgi vermektir.

2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Yemen'in Birinci Dünya Savaşı sonrasında verdiği bağımsızlık mücadelesi, 1994 yılındaki iç savaş, 2000'li yıllarda başlayıp 2010 yılına kadar süren Husi-Hükümet çatışmaları, Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketlenmesinin neden olduğu kargaşa, Amerika Birleşik Devletleri'nin Yemen El Kaidesi'ne yönelik yapmış olduğu operasyonlar, esas olarak İran destekli Husiler ve Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri destekli hükümet arasında devam etmekte olan iç savaş, iç savaşın bölgesel ve jeopolitik etkileri tezin kapsamı içine alınmıştır.

Yemen'de devam eden iç savaş ve siyasi çatışmalar ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşımı zorlaştırmakta, ulaşılan bilgilerin de güvenilir olmasını engellemektedir. Bununla birlikte Yemen'deki iç karışıklıklar nedeniyle bölgede doğrudan araştırma yapmanın güvenli olmaması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

3. Yöntem

a. Çalışmanın Metodolojisi

Araştırmada literatür taraması yapılmış, bu kapsamda nitel bilgi toplama yöntemlerinden doküman analizi tekniğine başvurulmuştur. Olay ve olguların farklı açılardan değerlendirilmesi (Creswell, 2012, s.18) ve problemi oluşturan kuramsal bileşenlerin geniş bir temele oturtulması (Merriam ve Tisdell, 2015) için yorumlayıcı ve eleştirel bir yaklaşım dikkate alınmıştır. Geçerliliğini artırmak için yazılı materyallerden

faydalanılmış (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 188), internet tabanlı kaynaklar, kütüphanelerdeki kaynak kitaplar, süreli yayınlar ve piyasada bulunabilen kaynak niteliği taşıyan kitaplardan konu bağlamında taranmıştır.

b. Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Yemen'deki iç savaş durumunu ele alan bu çalışmanın hazırlanması aşamasında ulusal ve uluslararası kuruluşların yayınlamış olduğu veriler, ülkeyle ilgili hazırlanan güncel makale, dergi, gazete haberleri, kitap vb. materyallerden yararlanılarak ülkedeki mevcut durum ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ülkedeki mevcut durum ülkeyle ilgili verilerin tam olarak elde edilmesini zorlaştırmıştır. Bilgi edinmeyi zorlaştıran durumları ortadan kaldırmak için özellikle bölgede faaliyet halinde olan yardım kuruluşlarının hazırlamış olduğu çalışmalar ön plana çıkarılmıştır.

1. YEMEN'İN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE YEMEN'DE EGEMENLİK MÜCADELESİ

1.1 Yemen'in Coğrafi Özellikleri

1.1.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri

Arap Yarımadası'nın güneybatısında yer alan Yemen, yaklaşık 13-20⁰ kuzey enlemleri ile 43-54⁰ doğu boylamları arasında Tropikal Kuşak 'ta yer alan bir ülkedir. Ülkenin doğusunda Umman, kuzeyinde Suudi Arabistan, batısında Kızıldeniz, güneyinde ise Aden Körfezi bulunmaktadır. Yemen Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndaki Sokotra, Perim gibi adaları ile birlikte 531.869 km²'lik bir alan kaplamaktadır (Özey, 2009, s.277). Asya Kıtası'nda yer alan ülke Babülmendep Boğazı ile Afrika Kıtası'ndan ayrılmaktadır. Babülmendep Boğazı, Kızıldeniz ile Aden Körfezi'ni birleştirmektedir. Babülmendep Boğazı'nın iç kısmında yer alan Perim Adası boğazın denetiminde önemli bir konumda bulunmaktadır. Kızıldeniz, Akdeniz ve Hint Okyanusu güzergâhında yer alan bu boğazın jeostratejik açıdan önemi çok fazladır.

Harita 1: Yemen'in coğrafi konumu

Kaynak:<https://eunavfor.eu/fishing-vessel-alfardous-believed-pirated-in-the-gulf-of-aden/>, Erişim:27.06.2019.

Asya'nın güney ve batı kısmı Gondwana eski kıtasının bir parçasını oluşturmaktadır. Özellikle bu sahalar levha hareketleri sonucunda kırılmalara uğramış ve bu bölgede yer yer derin fay hatları oluşmuştur. Fay hatlarının oluşumu esnasında bölgede birçok horst-graben sistemi oluşmuştur. Ayrıca bu kırıklar neticesinde, Arabistan Yarımadası Afrika'dan ayrılmıştır (Tunçdilek, 1962, s.23-26).

Yemen jeomorfolojik özellikleri açısından bakıldığında dört bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgeler: Kızıldeniz ve Umman Denizi kenarlarında yer alan kıyı ovaları, batı kesiminde yer alan plato alanı, plato alanının kuzeyinde ve batısında yer alan yüksek dağlık alan ile Suudi Arabistan sınırında yer alan çöl alanıdır. Kızıldeniz kıyısında

yer alan Tihama olarak adlandırılan ova Umman Denizi kıyısında yer alan ovalara göre daha verimlidir. Batı kesimde yer alan hafif engebeli plato sahasında yükselti 500-1250 metre aralığında değişmektedir Taiz ve başkent Sana bu bölgede yer almaktadır. Plato alanının kuzeyinde dağlık alan yer alır. Bu bölge depremselliğin fazla olduğu bir bölgedir. Ülkenin en yüksek noktası olan 3760 metre Hadur-Şuayb bu bölgede yer almaktadır. Suudi Arabistan sınırının bulunduğu saha ise ülkenin yaklaşık yarısını kaplayan çöl alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gözenç, 1999, s.222-223).

Tropikal koşulların hâkim olduğu bölgede iklim koşulları yükseltiye bağlı olarak değişkenlik gösterir. Ülke genelinde sıcaklık koşullarında fazla bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Ocak ve Temmuz ayı sıcaklıkları 26° ile 32° C arasında değişir. Yaz mevsiminde ülkenin doğusu batıya oranla daha sıcak geçmektedir. Ülkenin batısı doğu ve kuzeye göre daha yağışlıdır. Ülkenin batısında yağışlar 1000mm'ye kadar çıkarken doğu ve kuzeyde 100mm kadar inmektedir. Bu yağışlar da özellikle yaz musonlarının etkisiyle Temmuz-Eylül arasında düşmektedir (Özey, 2008, s.208). Ülkenin batısında Akdeniz bitki topluluğu görülürken doğu ve kuzey kısmında kurakçıl bitki örtüsü görülmektedir.

Yemen su kaynakları bakımından dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer almaktadır. Ülke su kaynaklarının büyük bir kısmını mevsimlik akarsular ile yer altı suları oluşturmaktadır. Durum böyle olunca bu kaynakların kullanım alanı da sınırlanmaktadır. Özellikle birkaç yıl içinde başkent Sana'nın 'Susuz Başkent' unvanı alması beklenmektedir.

Ülke topraklarının büyük bir kısmı çorak arazilerden oluşmaktadır. Ülke arazilerinin %3'lük kısmı tarıma uygundur (www.deik.org, 2014). Bu alanların büyük bir kısmı da ülkenin batısında yer almaktadır. Ülke genelinde yaşanan su sorunu bu alanlarında yeterince kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Durum böyle olunca ülke toprakları erozyona maruz kalarak verimi azalmakta, giderek kullanılmayacak duruma gelmektedir. Bu durumda gıda temin etmekte zorlanan ülkenin işini daha da zor bir hale sokmaktadır.

1.1.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri

29 milyonu aşan nüfusuyla Yemen Arap Yarımadası'nın güneybatı kesiminde yer almaktadır. Ülkedeki yıllık nüfus artış hızı 2,8 olup, işsizlik oranı %50'den fazladır. Ülkedeki nüfus içerisinde 0-14 yaş grubu önemli bir pay elde etmektedir (<https://population.un.org>, 2018).

Ülke nüfusunun büyük bir kısmını Araplar oluşturmaktadır. Bunun yanında Hintliler, Pakistanlılar, Somalili gruplarda yer almaktadır. Ülke nüfusunun büyük bir kısmı Müslüman gruplardan oluşmaktadır. Müslüman gruplar içerisinde ise Sünni gruplar %60, Şii Zeydi inancına ait gruplar ise %35-40 oranındadır. Bu gruplar dışında azda olsa Hristiyan, Yahudi inancına mensup kişilerde bulunmaktadır (www.aljazeera.com.tr, 2014).

Yemen'de eğitim oranı çok düşüktür. Özellikle son dönemlerde uygulanan eğitim reformları ile birlikte eğitim oranı yükseltilmeye çalışılmışsa da istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim İndeksinde 187 ülke içerisinde 154. sırada yer alan ülkedeki okur-yazar oranı günümüzde %50,2 civarındadır. Bu oranın büyük bir kısmını erkekler oluşturmaktadır (<https://hdr.undp.org>, 2018).

Şehirleşme oranının düşük olduğu ülkede nüfusun büyük bir kısmı kırsal alanda yaşamaktadır. Ülkenin önemli şehirleşme alanları başkent Sana ile birlikte Aden, Taiz, El Hudeyde, El-Mukella'dır.

Ülke ekonomisinin temeli tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Birleşmiş Milletler verilerine bakıldığında Yemen nüfusunun yarısından fazlası tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir (<https://hdr.undp.org>, 2018).

Ülkenin batı ve iç kesimlerdeki plato sahası ülkenin en önemli tarım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. En önemli tarım ürünleri kahve, süpürge darısı, susam, tahıllar, pirinç, tütün, pamuktur. Yemen özellikle kahve üretiminde Ortadoğu ülkeleri içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Bu ürünlerin yanında ülkede yoğun olarak gat yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Gat uyuşturucu madde içeren bir tarım ürünüdür. Ülkede

sulama suyunun %30'u bu tarım ürününün yetiştirilmesinde kullanılmaktadır (www.deik.org, 2014).

Ülkede tarımsal faaliyetlerin yanında hayvancılıkta yoğun olarak yapılan bir ekonomik faaliyet olarak yer almaktadır. Ülkede yoğun olarak koyun, keçi, sığır, eşek, deve yetiştirilmektedir. Ayrıca balıkçılık faaliyetleri bakımından ihracata yönelik bir üretimde söz konusudur.

Ülkede yaşanan silahlı çatışma durumu ile birlikte birçok alandaki gibi tarım alanında da üretim durma noktasına gelmiş, ülke gıda temin etmekte zorlanan bir haline düşmüştür.

Petrol üretimi ve rafinajı, çimento, el sanatları, deri, pamuklu dokuma tekstili, gıda gibi sanayi alanlarında üretim gerçekleşmektedir (www.aljazeera.com.tr, 2014). Ülkedeki petrol rafineleri genelde Aden kentinde kurulmuştur. Diğer bölgelere bakıldığında sanayi kuruluşlarının küçük atölyeler şeklinde kurulduğu göze çarpmaktadır. 2011 yılından beri devam etmekte olan savaş durumu ülkedeki sanayi üretimini ciddi oranda düşürmüştür. Ancak buna rağmen ülkedeki küçük ölçekli sanayi kuruluşları üretime sınırlı bir şekilde de olsa devam etmektedir.

Ülkenin en önemli yer altı kaynakları petrol, doğal gaz, demir, kükürt, kurşun, nikel, bakır ve gümüşdür. Petrol rezervi 2 milyar varil, doğal gaz rezervi ise 429 milyar m³ olarak tespit edilmiştir. Özellikle petrol kaynaklarının sınırlı olması ile birlikte artan yoğun kullanımı yakın bir zamanda bu kaynağın tükenmesine yol açması beklenmektedir (Özey, 2008, s.209).

Demiryolları ve kara yollarının çok fazla gelişmediği ülkedeki iç savaş ile birlikte mevcut yollar zarar görmüştür. Fakat ülke geneline bakıldığında kara yolu, deniz ve hava yollarına göre ülke genelinde daha da gelişmiştir. Bunun yanında ülkenin denize kıyısı olması deniz yolu ile taşımacılığın önünü açmıştır. Ülke ticari faaliyetlerinin büyük bir kısmı deniz yolu ile sağlanmaktadır (Gözenç, 1999, s.227).

Yemen'in ithalatı ihracatından daha fazladır. Buna bağlı olarak ülke dış ticaret açığı vermektedir. Ülkenin en önemli ihracat malları; petrol, kahve, kurutulmuş

balıklardır. Daha çok ihracat yaptığı ülkeler Çin, Hindistan, Tayland, Güney Kore, ABD ve İsviçre'dir. En önemli ithalat ürünleri ise; gıda ürünleri, makine ve kimyasal ürünlerdir. İthalat yaptığı ülkeler Birleşik Arap Emirlikleri, Çin, Suudi Arabistan, İsviçre, Kuveyt ve Malezya'dır (Özey, 2008, s.209).

Yemen'de medya aktif bir şekilde çalışmaktadır. Yemen Times ve Yemen Observer gibi özel sektör tarafından yayımlanan gazetelerin yanında El Tavra adlı resmi gazetede bulunmaktadır. Yemen Cumhuriyet Televizyonu ile Yemen Cumhuriyet Radyosu aktif bir şekilde yayın hayatına devam etmektedir (www.aljazeera.com.tr, 2014).

1.2 Yemen'de Egemenlik Mücadelesinin Tarihi

Yemen'in konumu itibarıyla sahip olduğu önem, geçmişte olduğu kadar günümüzde de devam etmektedir. Dünyanın en önemli deniz ticaret güzergâhı üzerinde bulunması ülkeye birçok avantaj sağlamaktadır (Akengin, 2017, s.2). Bu avantaja sahip olmak isteyen Mısır, Roma, Fars, Portekiz, Türk ve İngiliz ulusları geçmişten bugüne bölgede egemenlik kurmuş veya kurmaya çalışmıştır (Açıkalın ve diğerleri,2010, s.53). Bölgenin dağlık bir araziye sahip olması bu medeniyetlerin bölgede egemenlik kurmasını zorlaştırmıştır (Tunçdilek, 1962, s.25-26).

Seba Melikesi olarak bilenen Yemen, yıllarca Habeşistan Krallığı'nın egemenliği altında kalmıştır. Sonrasında bölge sırasıyla Roma ve Pers İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir. Daha sonra Hz. Muhammed Döneminde bölge halkı arasında İslamiyet yaygınlaşmıştır (Lapidus, 2013a, s.79). Hz. Ali 632 yılında bölgeyi İslam Coğrafyası sınırlarına dâhil etmiştir. Hz. Ali'nin bölgeyi fethetmesinden sonra bölge halkı Hz. Ali'yi sevip saymıştır. Onun ölümünün ardından Hz. Ali'ye bağlılıkları artarak devam etmiş, mezhep olarak Şiiliği benimsemişlerdir. Bölge Dört Halife Döneminin ardından sırasıyla Eyyubilerin, Memluklerin ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonrasında ise Osmanlı egemenliğine girmiştir (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.4).

Bugünkü Yemen topraklarında 1517 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı egemenliği sürmüştür. Fakat bu egemenlik hiçbir zaman tam anlamıyla mutlak bir egemenliğe dönüşmemiştir. Özellikle birçok aşiret barındıran kıyı bölgesi

18.yüzyıldan itibaren bağımsız hareket etmeye başlamıştır (Arslan, 2015, s.20). Bağımsız hareket eden kıyı kesimde yer alan Aden 1513-1538 Portekiz, 1538-1547 ve 1548-1645 yılları arasında Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Osmanlı egemenliği ardından bölge yerel sultanlar tarafından yönetilmiştir (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.5).

Yapmış oldukları ticari faaliyetlerle bölgeyle tanışan İngilizler bölgenin öneminin farkına varmış ve bölgeyle olan ticari faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 1839 yılında Aden'deki aşiretlerle anlaşmalar yapan İngilizler sonraki süreçte önemli sömürgelerinden olan Hindistan'ı korumak ve Kızıldeniz ticaretini kontrol altına almak için Aden'i işgal etmiştir. 1869'da açılan Süveyş Kanalı ile birlikte bölgenin artan önemi İngiltere'ye birçok avantaj sağlamıştır (Özey, 2010, s.217). Bölgenin artan önemiyle birlikte İngilizler bölgede egemenliğini arttırıcı faaliyetlerde bulunmuştur. Bu genişleme siyaseti de İngiliz-Osmanlı çatışmasını beraberinde getirmiştir. İngilizler Osmanlı egemenliğinde kalan bölgelerde yerel aşiretlerle anlaşarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmaları için onlara destek vermekteydi. Bu durumdan rahatsız olan Osmanlı, İngilizlerin desteklediği ve bağımsız hareket etmeye başlayan aşiretlere karşı asker göndererek onları tekrar egemenliği altına almıştır. Osmanlı'nın güneye doğru hareket etmesinden çekinen İngilizler bu bölgede aşiretler ile anlaşmalar yaparak Osmanlı'nın güneye inmesini engellemeye çalışmıştır (Yeşilyurt, 2011, s.89-90). İngilizlerden sonra Fransızlarda Yemen topraklarına göz dikmiş ve bu bölgede Şeyh Said Limanı'nı ele geçirmiştir. Ancak Osmanlı bu duruma müdahale etmiş ve Fransızların yapmış oldukları çabaları boşa çıkarmıştır. Fransızlar bir takım haklar aldıktan sonra buradan çekilmek durumunda kalmıştır (Akalın, 2015a, s.33-34).

Yemen'de Şii-Zeydi imamların Sünni kesim ile egemenlik mücadelesi 19. yüzyıl sonlarında başlamıştır. İmam Yahya kendi yönetimini kurarak bölgeyi Zeydi inançlarına göre yönetmeye başlamıştır (Lapidus, 2013b, s.181). 1910 Osmanlı idaresine karşı gelen İmam Yahya, Osmanlı Devleti ile anlaşma yaparak iç işlerinde serbest olma kazanımı elde etmiştir. Bu anlaşma ile birlikte Yemen'de Zeydi inancı büyük bir kazanım elde etmiştir. İmam Yahya Birinci Dünya Savaşı esnasında bu anlaşmaya sadık kalmıştır. Ayrıca savaşta Osmanlı ile beraber savaşta birçok kazanımlar elde etmesine rağmen Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi ile birlikte bu bölgeden çekilme süreci

başlamış ve bölgenin kuzeyi İmam Yahya öncülüğünde bağımsız olmuştur. Aden ve Babülmendep Boğazı çevresi ise İngiltere'nin egemenliğinde kalmıştır.

2. JEOPOLİTİK KAVRAMI

2.1 Jeopolitiğin Tarihsel Gelişimi

Coğrafya ile insan arasındaki ilişkinin incelenmesi eski zamanlara kadar uzanmaktadır. İlk Çağ'da araştırmacılar coğrafyanın insan üzerindeki etkisini göstermek için birçok çalışma ortaya çıkarmıştır. Coğrafi unsurlar ile medeniyetlerin ortaya çıkması ve gelişmesi arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu savunan milattan önce 4. yüzyılda yaşamını sürdürmüş olan Herodot(M.Ö.485-425), 'Mısır, Nil'in hediyesidir.' söyleminde bulunarak Mısır, Yunan ve Pers uygarlıklarının gelişmesinde coğrafyalarının vermiş olduğu kazanımlarının önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aristo(M.Ö. 384-322) tasarladığı devlet modelinde ülkenin doğal çevresi ve ikliminin devletin yapısında önemli bir etkiye sahip olduğu öne sürmüştür. Bu tezini de Atina şehir devleti üzerinden açıklayarak bu şehir devletinin gelişmesini etrafının dağlarla çevrili olan korunaklı bir alana sahip olması ile denize kıyısının olması ile deniz ticaretinden önemli derecede pay almasına bağlamıştır (Aron, 2003, s.191). Aristo'nun takipçisi olan Strabon(M.Ö. 63-24), coğrafi faktörler ile devletlerin kültürel ve politik alandaki faaliyetler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmalarını Roma İmparatorluğu üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışma sonucunu "Coğrafya" adlı eserinde ortaya koyarak büyük bir devlet olabilmek için sağlam bir devlet mekanizmasına sahip olunması gerektiği bunun için de coğrafi unsurların önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Gözlü, 2011, s.58-59). Göktürkler döneminde yapılan Göktürk Kitabeleri(732-735) incelendiğinde coğrafyanın ülke savunması için önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Göktürklerin lideri olan Bilge Kağan, Türklerin ülkesini ve kendilerini dış tehditlere karşı savunmak için, Ötüken'in ormanlık alanlarının çok uygun bir yer olduğunu ifade ederek, bu bölgenin her ne olursa olsun terk edilmemesinin altını çizmiştir. Devletlerin gelişmesi ve yıkılma gerekçelerini Mukaddime adlı eserinde açıklayan İbni Haldun, iklimin insanlar üzerindeki etkisini ortaya koyarak, medeniyetlerin daha çok ılıman iklim bölgelerinde geliştiğini söylemiştir. Egemenlik kavramını ortaya atan Fransız Jean Bodin de Cumhuriyetin Altı Kitabı adlı yapıtında iklim ve insan karakteri arasındaki bağlantıya odaklanmıştır. Bodin, soğuk iklim bölgelerindeki insanların daha güçlü, sıcak bölge insanın ise zeki ve yetenekli olduğunu söylemiştir. İki bölge arasında kalan ılıman kuşak

insanlarının ise güçlü, zeki ve yetenekli olduğunu açıklayarak bu bölge insanlarının dünyada daha güçlü devletler kurduğunu söyleyerek coğrafyanın ne kadar önemli olduğunu altını çizmiştir (Kocakenar, 2015, s.1-2).

Yapılan çalışmalara bakıldığında coğrafya ile politika arasındaki ilişkinin incelenmesinin yeni bir olgu olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Fakat bu ilişkinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması 19. yüzyılın son dönemleri ile 20. yüzyılın başlarına denk geldiği görülmektedir. Jeopolitik kavramını ilk kez İsveçli siyaset bilimci olan Rudolf Kjellen(1864-1922) tarafından 1899 yılında 'Ymer' adlı bir dergide yayımladığı makalesinde kullanmıştır. Kjellen, 1916 yılında yayımladığı The State as a Living Form(Bir Hayat Şekli Olarak Devlet) adlı kitabında jeopolitiği şu şekilde açıklamıştır; devletin bir canlı olarak araştırılmasıdır. Kejellen, devleti yaşayan ve bilinçli bir organizma şeklinde ifade ederek, bu organizmanın gövdesini ülke toprakları, beynini idare merkezi; akarsuları, ulaşım yollarını ise damarları olarak açıklamıştır (Aron, 2003, s.191). Kjellen, devletlerin artan ihtiyacını karşılamak için egemenlik alanlarını genişletmelerini, bu konuda da jeopolitiğin yardımcı olması gerektiğini savunmuştur (Hasanov, 2012, s.205). Sir Halford Mackinder ise 1887 yılında jeopolitiğin bilimsel bir başlık altında ele alınması gerektiğini ifade ederek, bu kavrama birçok anlam yüklemiştir (Bayrakçı Gün, 2019, s.7).

Jeopolitik kavramını kullanmamasına rağmen, Alman coğrafyacı ve antropolog olan Friedrich Ratzel(1844-1904), 1897 yılında yayımladığı Siyasi Coğrafya(Politische Geographie) adlı kitabıyla siyasi coğrafyanın temellerini atmıştır. Ratzel, bu kitabında; politik olayların incelenmesinde, mevki(lage), mekân(raum) ve mekân duygusu(raumsinn) gibi üç kavramın etkin olduğunu savunmuştur. Bu kavramı da açıklayarak mekânı, genişlik, iklim ve bitki örtüsü gibi fiziki unsurları; mevkiyi ise mekânın dünya üzerindeki bulunduğu konumu şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca açıklamalarına devam ederek mekân ile mevki unsurları devletin gelişmesinde ve etkili bir dış politika oluşturmasında yeterli olmayıp mekân duygusunun da bulunması gerektiği ifade etmiştir. Bu duygunun doğuştan gelen bir kabiliyet olduğunu bütün uluslarda aynı oranda gelişmediğini, bu nedenle bazı ulusların genişlemeye ve yayılmaya daha uygun

olduğunu söylemiştir. Bu açıdan bakıldığında Ratzel'in fikirleri ve çalışmaları, jeopolitik biliminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Tezkan ve Taşar, 2013, s.61-68).

Jeopolitik bilimini pozitif bir bilim dalı olarak kabullenen Haushofer, bu alandaki elde edeceği bilgiler ışığında dünyayı yönlendirmeye ve değiştirmeye çalışmıştır. Yapmış olduğu çalışmalarla da bu görüşü desteklemeye çalışmıştır. Bu görüşlerini de Kjellen'in görüşlerinden yararlanarak oluşturmuştur(Gözlü, 2011, s.77). Yayımladığı eserlerinde jeopolitiği, sadece siyaset kavramı olarak görmemiş, Almanya'nın yayılmacı anlayışına ve Versailles Antlaşması'nı yırtacak güç olarak görerek, ülkenin tekrardan dünya gücü konumuna ulaşmasına yardımcı bir unsur olarak ele almıştır. Haushofer'e göre jeopolitik, siyasi pratik ile ilişkili, devlet siyasetinin gerçekleşmesinde bir araçtır (Dorpalen, 1947, s.2).

Amerika Birleşik Devletleri'nde klasik jeopolitiğin kurucularından olan Spykman'a göre ise jeopolitiğin öncelikli görevinin coğrafi unsurlara bağlı olarak devlet güvenliğinin sağlanmasına yönelik araştırma yapmasıdır. Bu kavrama yüklenen önem ile birlikte devletler jeopolitiğe önem vermeye başlamış, jeopolitiği siyasetleri içerisine dahil etmişlerdir (Hasanov, 2012, s.205).

Siyasi coğrafyanın bir alt dalı olarak ortaya çıkan jeopolitik kavramı, devletlerin sınırlarını korumak, genişletmek, askeri ve siyasi açıdan kazanım elde etmek için politikalar geliştirmede yardımcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Günümüzde de bakıldığında bu kavram önemini korumakta ve ülkeler arası politik ilişkilerde yararlanılan bir kavram olmaya devam etmektedir.

2.2 Jeopolitiğin Tanımı ve Kavramsal Boyutu

Jeopolitik kavramı etimolojik olarak "geo" ve "politika" terimlerinin birleşiminden oluşmaktadır. Yunan dilinde geo ifadesi yer, arz anlamına gelirken, politika ifadesi ise yönetim, idare etme sanatı anlamlarına gelmektedir. Bu açıdan bu kavram coğrafyanın yönetimi etkileme sanatı olarak ifade edilebilir (Evans ve Newnham, 1998, s.2).

Jeopolitik ile ilgili tanımlara bakıldığında üç kelimenin de bu tanımlarda yer aldığı görülmektedir. Bu kelimeler: Coğrafya, politika ve devlet. Bu üç kavramın jeopolitiğin temelini oluşturduğu bir gerçektir (İşcan, 2004, s.50). Jeopolitik ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında;

Ramazan Özey'e göre; *'Jeopolitik, bugün ve gelecekteki iktidar ilişkilerinin incelenmesidir. Politika ve coğrafya, demografi ve ekonomi arasındaki ilişkinin, özellikle bir ulusun dış politikasına göre anlatımıdır. Jeopolitik, uluslararası siyasette, coğrafi unsurların güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesidir.'* (Özey, 2018a, s.1). Mert Bayat'a göre; *'jeopolitik, tabiat ile politika arasında sebep-sonuç ilişkisi kurarak, saptadığı kurallar ve değer yargıları ile politik çalışmalara yön veren bir bilim dalıdır.'* Kieffer'e göre; *'jeopolitik, bir devletin sosyal, politik, ekonomik ve stratejik unsurlarının bu devletin dış politikasının tayin ve izlenmesine uygulanmasıdır.'* Nejat Tarakçı'ya göre; *'jeopolitik, bir devletin, devletler topluluğunun veya bir bölgenin, mevcut coğrafi platform üzerinde, sabit ve değişen coğrafi unsurların dikkate alınarak, güç değerlendirilmesi yapılmasını, küresel ve bölgesel güç merkezlerinin etkilerinin incelenmesini, değerlendirilmesini, buna bağlı olarak hedef ve stratejilerinin belirlenmesini sağlayan bir bilimdir.'* Muzaffer Özdağ'a göre; *'jeopolitik, devletlerarası ilişkilerde, devlet kudretinin oluşumunda, kuvvet dengelerinin şekillenmesinde, kapsamına aldığı kaynaklar ile ülkelerin hayat ve faaliyet alanlarının; mekânın, doğanın ve coğrafi konumunun etkisini belirleyen, vurgulayan bilgi disiplini.'* Alexandr Dugin'e göre; *'jeopolitik, insanlığı mekân faktörü ile karşılıklı ilişki içerisinde inceleyen bir disiplindir.'* Suat İlhan'a göre; *'jeopolitik, dünya coğrafyasını, coğrafi yapı ve evrensel değerleri inceleyerek dünya, bölge ve ülke çapında güç ve politik düzeyde hareket araştırması yapar. Jeopolitik, politika belirlenmesi amacıyla bir ulusun, uluslar topluluğunun veya bölgenin, jeopolitiğin değişmeyen ve değişen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren bir bilimdir.'* Nicholas J. Spykman'a göre; *'Jeopolitik, bir ülkenin güvenlik politikasının coğrafi unsurlara ve olaylara göre planlanmasıdır.'* diyerek politiği kendilerine uygun bir şekilde ifade etmişlerdir (Kocakenar, 2015, s.4-5).

19.yüzyılın sonlarına doğru yaşanan güç mücadelesi, sömürge elde etme, elde edilen sömürgeleri koruma ihtiyacı coğrafyaya olan bakış açısını değiştirmiştir. Bu değişen bakış açısı da jeopolitiğin gelişmesine yol açmıştır. Bu kavram literatürde ilk kez Rudolf Kjellen tarafından kullanılmış olmasına rağmen, bilimsel anlamda jeopolitiğin temelleri Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel tarafından atılmıştır. Ülkenin konumundan kaynaklı kazanılan askeri, siyasi ve ekonomik önemi belirtmek için kullanılan bu kavram, bir devletin savunma politikası ve stratejisini coğrafi unsurlar ile olayları esas alarak planlama yapması olarak ifade edilebilir.

Jeopolitik konusunda bazı bilim adamları, jeopolitik ile siyasi coğrafyanın aynı anlamlara denk geldiğini, kısa hali olduğunu veya siyasi coğrafyanın bir kolu olduğunu savunmuşlardır. Aslında bakıldığında siyasi coğrafya, coğrafi faktörler ile siyasi unsurlar arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bu ilişkinin özelliklerini ortaya koyan bir bilim dalıdır. Jeopolitik ise yapılan bu analizi dış politikanın oluşturulmasında kullanır. Buradan da anlaşılacağı üzere siyasi coğrafya ülkelerin izleyeceği politikaları dikkate almaz, bunu dikkate alan jeopolitiktir.

Sonuç olarak jeopolitik kavramına bakıldığında coğrafya ile politika kavramların etkileşimine dayalı olan ve bu etkileşimin sonucu olarak çeşitli tezler ortaya çıkaran bir bilim dalı olduğu söylenebilir. Bu tezleri ortaya çıkarırken de her dönem için o dönemin güç merkezine ve bu güç merkezlerinin coğrafi unsurlarını dikkate alarak yeni esaslar belirleyerek kendisini güncellemektedir.

2.3 Jeopolitiğin Unsurları

Jeopolitik bilimi, günümüz ve gelecekteki devletlerarası güç mücadelesini, bu mücadelelerin amaçlarını, politikalarını fiziki ve beşeri unsurları da işin içerisine katarak incelemektedir. Buna bağlı olarak bu politika üretmeler ülkenin sahip olduğu coğrafyanın değişen ve değişmeyen unsurlarından ayrı olarak düşünülemez. Jeopolitik geleceğe yönelik çıkarımlara ulaşmak için jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurlarının dikkate alınması büyük bir önem arz etmektedir.

2.3.1 Jeopolitiğin Değişmeyen Unsurları

Jeopolitiğin en önemli unsurlarından birisi coğrafi unsurlardır. “*Devletlerin takip edecekleri politikalar kendi coğrafyaları içinde saklıdır*” sözü bu önemi açıkça ortaya koymaktadır. Coğrafi unsurlar değişmez veya çok az değişiklik gösterir (İşcan, 2004, s.58).

2.3.1.1 Coğrafi Konum

Bir yerin enlem ve boylamları esas alınarak dünya üzerindeki konumu ile çevresiyle iletişimi sağlayan coğrafi unsurların tamamı coğrafi konum olarak adlandırılır. Bir ülkenin veya bölgenin coğrafi konumu dünya üzerindeki yeri, kapladığı alan ve o alanın sınırlarını ifade etmektedir.

2.3.1.2 Stratejik Yer Altı Kaynakları

Jeopolitiğin az değişme gösteren unsurları arasında yer altı kaynakları yatmaktadır. İnsanların bu kaynakları çıkarmaya başlaması neticesinde değişken bir hal alır. Kullanılan kaynağın tükendiği alanların stratejik önemleri giderek azalmaktadır.

Madenler geçmişten günümüze kadar insanlar tarafından yoğun olarak kullanılan kaynaklardandır. İnsanlar için büyük önem arz eden bu kaynakları elde etmek isteyen birçok güç mücadelesi içerisinde bulunmuşlardır. Petrol, doğal gaz, kömür, uranyum, toryum gibi kaynakların zengin olduğu alanlar genellikle bu güç mücadelesinin yoğun olduğu alanlardandır. Bu yüzden bu kaynakların bulunduğu sahalar jeopolitik açıdan büyük bir önem arz etmektedir (Özey, 2018a, s.98).

2.3.1.3 Coğrafi Özellikler

Bir ülkenin coğrafi özelliklerini iklim, bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, toprak yapısı, ülkenin şekli gibi özellikleri oluşturmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu coğrafi özellikleri ülke yönetiminin, ekonomik ve askeri alanda alınan politikaları etkilemektedir. İklim koşullarının elverişli olması tarımsal faaliyetlerinin gelişmesini, bu ürünlerin dışarıya pazarlanmasına da yol açmaktadır.

2.3.2 Jeopolitiğin Değişen Unsurları

Jeopolitiğin değişmeyen unsurlarına göre zamana ve ülkelere göre farklılaşan bu kavramlar ekonomik, politik, askeri, sosyal-kültürel, bilimsel ve teknolojik değerlerden oluşmaktadır.

2.3.2.1 Siyasi Yapı

Bir ülkenin siyasi yapısı devletin temel yapısını teşkil eder. Siyasi yapı bir devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını oluşturmaktadır. Siyasi yapının eksik ve yetersiz olması ülkeyi içerde ve dışarıda sağlanacak olan istikrardan uzaklaştırabilir (Bayrakçı Gün, 2019, s.16).

2.3.2.2 Askeri Yapı

Ülkelerin bölgesel ve küresel ölçekteki askeri gücünü, ordularındaki asker sayısı, ordunun disiplin durumu, yeterli askeri teçhizat ve donanımı, silahlı kuvvetlerin ülke içi ve ülke dışındaki etkinliği, halkın seferberlik durumlarındaki tutumu dışarıda etkili bir askeri politikalar oluşturulmasında önem arz etmektedir (Yılmaz, 2015, s.4-5).

2.3.2.3 Ekonomik Yapı

1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkilerde en önemli sorunlardan birisi jeopolitik ile ekonomi ve politika arasındaki tartışmalar olmuştur. Küresel ve bölgesel güç merkezilerinin ekonomik amaçlar doğrultusunda oluşturulması, ekonomik yapının etkin bir şekilde oluşturulma ve koordine edilmesinin önemini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik yapının sağlam temeller üzerine kurulması dış politika alanında ülkeye o kadar önem kazandıracığı aşikârdır (Bayrakçı Gün, 2019, s.16-17).

2.3.2.4 Ülkelerin Sınırları

Bir devleti oluşturan üç temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar, belirli bir toprak parçası, o toprak üzerinde yaşayan insanlar ve bu alanda oluşturulan idari yapılanmadır. Devletlerin egemen olduğu toprak parçaları siyasi sınırları oluşturarak, diğer ülkelerden ayrılmasını sağlamaktadır. Doğru oluşturulan sınırlar ülkeler arası istikrarın sağlanmasına büyük bir önem arz etmektedir (Kaya, 2017, s.7).

2.4 Jeopolitiğin Diğer Bilim Dalları İle Olan İlişkisi

Jeopolitik bilimi; coğrafya, sosyoloji, tarih, ekonomi, strateji, siyaset bilimi ile ilişki halinde olan bir bilim dalıdır.

Coğrafya bilimi jeopolitiğin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Siyasi coğrafyanın alt bir disiplini haline gelen jeopolitik bilimi siyasi coğrafyanın devletlere sağladığı kazanımları ve tehlikeleri konu edinmektedir. Bu açıdan coğrafya ile jeopolitik ayrılmaz bir bütünü oluşturur hale gelmişlerdir (Özey, 2018a, s.10-11).

Jeopolitik ile strateji arasındaki ilişki son derece önem arz etmektedir. Strateji, bir ulusun veya ulusları savunmada siyasi, askeri, ekonomik ve manevi güç unsurların kullanma ve düzenleme işidir. Politikalar stratejileri uygulamaya koymaya yarayan araçlardır. Ayrıca oluşturulan politikalar stratejiye uyumlu olmak zorundadır. Uyumlu olan stratejilere uygun olarak politikalar üretilir. Jeostrateji, jeopolitiğin bir alt dalı olup, etkin dış politikalar oluşturmada büyük önem arz etmektedir (Özey, 2018a, s.11).

Jeopolitik ile tarih arasında sıkı bir bağıntı vardır. Tarih bilimi geçmişte yaşanan olayları kronolojik sıralamaya dâhil ederek nedenlerini ve sonuçlarını yer-zaman faktörünü de işin içerisine katarak açıklamaktadır. Devletler politikalar üretirken geçmişte yaşanan olayları göz ardı ederler. Burada tarih bilimi politikalar üretmek konusunda jeopolitik bilimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca jeopolitiğin geçmişten günümüze olan gelişim dönemlerinin incelenmesi de tarih biliminin katkıları ile gözlemlenmektedir (Tezkan ve Taşar, 2013, s.14).

Jeopolitik bilimi sosyoloji bilimi ile de bağlantılıdır. Sosyoloji, insan topluluğunu, yasaları ve toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektedir. İnsan faktörünü işin içerisine katmadan politikalar üretmek söz konusu değildir. Bu açıdan jeopolitik bu alanda sosyoloji biliminden yararlanmaktadır. İki bilim dalının da beşeri coğrafya içerisinde yer alması aynı ortak paydayı içermektedir (Bayrakçı Gün, 2019, s.10).

Siyaset bilimleri ile uluslararası ilişkiler ile jeopolitik arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Bu iki bilim dalının temelini oluşturan jeopolitik, fiziki ve beşeri unsurları dikkate alarak politikalar üretmektedir.

3.YEMEN'DEKİ İÇ SAVAŞ DURUMU

3.1 Yemen'de Vekâlet Savaşları(Proxy War)

Savaş teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte hayatını kaybeden asker ve sivillerin sayısının artması geleneksel savaş yöntemine tepkilerin doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle savaşlar devletlerin meşru bir güç kullanma aracı olmaktan çıkmış, evrensel suç haline bürünerek, zamanla şekil değiştirmiştir. Özellikle 1962 yılında Küba'daki füze krizi ile ABD-SSCB arasındaki gerilimi arttırmıştır. Ancak bu iki ülkede bulunan nükleer silahlar bir caydırıcı unsur olarak ön plana çıkmış ve topyekûn savaş anlayışının değişmesine yol açarak vekâlet savaşlarını(Proxy war) gündeme getirmiştir. İki karşıt gücün doğrudan çatışmak yerine üçüncü taraflar aracılığıyla, gayrinizami yöntemlerle mücadele etme biçimi olan vekâlet savaşları Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD-SSCB tarafından yoğun olarak kullanılan bir mücadele yöntemi olmuştur (Ölçekçi, 2017, s.230).

Vekâlet savaşları, bölgesel ve küresel güç merkezlerinin çıkarlarını korumak, yeni kazanımlar elde etmek ve egemenlik alanını genişletmek amacıyla; kendi askeri gücünü kullanmaktan ziyade, yandaşlarını, müttefiklerini cepheye sürmek maksadıyla gerçekleştirdikleri savaşlardır (Sandıklı, 2016, s.7).

Bölgesel ve küresel güçlerin yürüttüğü vekâlet savaşları son yıllarda Ortadoğu coğrafyasında yoğun olarak yaşanmaktadır. Özellikle Yemen, Suriye, Irak, Lübnan ve Körfez ülkeleri bu savaşların görüldüğü ülkelere bazılarının (Karabulut ve Oğuz, 2018, s.77). Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu'yu etkisi altına alan isyan dalgası siyasi otoritelerin çökmesine zemin hazırlamıştır. Yemen, Libya ve Suriye'deki isyan dalgası sonucunda liderlerin yönetimden çekilmesi, öldürülmesi veya etkisini kaybetmesi sonrasında bu ülkelerde güç boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu güç boşluğunun kısa sürede doldurulamaması bu ülkelerde egemen olma mücadelesine zemin hazırlamıştır. Buna bağlı olarak bölgesel ve küresel birçok aktör ülke içi dinamikleri kullanarak bu ülkelerde etkinliğini arttırmıştır. Bu güçler geniş bir alanda etkin bir güç haline gelmek için mücadele içerisinde olmuşlardır (Kurt, 2019, s.312).

Ortadoğu’da her alanda rekabet halinde olan Suudi Arabistan ile İran, Yemen’de de etkinlik alanını arttırmak için güç mücadelesi içerisinde olmuşlar ve olmaya devam etmektedirler. Ülkede yaşanan İslam devriminden itibaren Suudi Arabistan tarafından ciddi tehlike olarak kabul edilen İran, Yemen’deki Husi güçleriyle yakın ilişkiler kurma yoluna girmiştir. Bu ilişkiden son derece rahatsız olan Suudi Arabistan ise Yemen hükümetine destek vererek Husileri egemenliğini tehdit eden bir unsur olarak görmeye başlamıştır. İran desteğini arkasına alan Husi güçleri ülke içerisinde önemli bir güç olduğunu göstermek için 2004-2010 yılları arasında Salih yönetimine karşı isyan dalgası başlatmıştır. Bu isyan hareketinde Husi güçlerine İran destek olmuştur. Ülkede yaşanan bu gelişmeler neticesinde vekâlet savaşlarının başlamasının önü açılmıştır (Ayhan, 2009, s.44-45).

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu’yu etkisi altına alan protesto dalgaları Tunus ve Mısır’ın baskıcı liderlerinin düşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu hareketlerin başarıya ulaşmasını referans alan Yemen halkı Sana Üniversitesi merkezli gösteriler düzenlemeye başlayarak yaklaşık 33 yıldan beri ülkeyi yöneten Ali Abdullah Salih’in görevi bırakmasını istemiştir. İlk başlarda sınırlı bir şekilde gerçekleşen protesto hareketi güvenlik güçlerinin şiddet eylemlerine başvurmasıyla giderek büyümüş ve ülke geneline yayılmıştır. Protestolara karşı fazla dayanamayan Ali Abdullah Salih 23 Kasım 2011’de görevi yardımcısı Mansur Hadi’ye bırakmıştır (Arı, 2015, s.3). Hadi yönetimi ülkedeki sorunları en kısa sürede sonlandırmak için yoğun uğraş içerisine girmiş, Ulusal Diyalog Konferansı’nın toplanmasına öncülük etmiştir. Ancak konferansta alınan kararlar güneyli gruplar ile Husi güçlerini memnun etmemiştir. Bu güçler konferanstan çıkan kararın hükmü olmayacağını ifade ederek gösterilerine devam etmişlerdir. Hadi yönetimin bu zor durumundan faydalanan Husi güçleri 21 Eylül 2014’te başkent Sana’yı ele geçirerek ülkenin büyük bir kısmının yönetimini ele geçirmiştir. Husi güçlerinin Yemen’de etkinlik alanını arttırmasından rahatsız olan Suudi Arabistan, 26 Mart 2015’te Birleşik Arap Emirlikleri(BAE) öncülüğünde, Sudan, Mısır, Katar, Kuveyt, Bahreyn, Senegal, Fas öncülüğünde ülkeye müdahale etmeye başlamıştır. Bu müdahaleye karşılık İran ise Husi güçlerine askeri alan başta olmak üzere birçok alanda destek olmaya çalışmıştır (Sağlam, 2017, s.11-17). Bu operasyon sonrasında İran-Husi yakınlaşması daha da artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Suudi Arabistan, BAE ve İran ilişkilerinin kopma noktasına

gelmesine neden olmuş, Yemen'deki mücadelenin vekâlet savaşı boyutuna ulaşmasına yol açmıştır (Iqbal, 2015, s.9).

Yemen'de Suudi Arabistan ile BAE destekli Hadi yönetimi ile İran destekli Husilerden oluşan iki blok ortaya çıkmış ve vekâlet savaşının taraflarını oluşturmuştur. Suudi Arabistan Hadi yönetimine destek vererek güney sınırında Şii egemenliğinde olan bir yönetimin oluşmasını engellemek, İran tarafından Şii Hilali ile çevrilmemek için yoğun bir uğraş içerisinde bulunmaktadır. İran ise Husi güçlerini kullanarak Suudi Arabistan'ın etkinlik sahasını sınırlandırmaya çalışmakta, bölgede etkin bir üç olma yolunda adımlar atmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri ise ülkenin kaotik durumundan faydalanarak Aden Körfezi, Kızıldeniz, Babülmendep Boğazı gibi önemli ticaret alanlarında kontrolü sağlamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de Güney Yemenli ayrılıkçı güçleri destekleyerek etki alanını arttırmaya çalışmaktadır.

Büyük umutlarla yönetimi sonlandırmak için protestolara başlayan halk, Salih yönetiminin ardından yönetimi istediği gibi şekillendirmek için bir fırsat ele geçirmiştir. Fakat bu otorite boşluğunu hızlı bir şekilde doldurarak etkinliğini arttıran Husi güçleri, ülkede vekâlet savaşlarının yaşanmasını kolaylaştırmıştır. Yemen'deki mevcut durumdan hareketle ülkedeki koşulların ortaya çıkardığı savaşların uzun bir süre devam edeceği söylenebilir.

3.2 Kuzey Yemen ve Güney Yemen'in Kurulması ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

3.2.1 Kuzey Yemen-Yemen Arap Cumhuriyeti

Yemen'de Osmanlı yönetiminin sona ermesinin ardından bölge iki merkezli bir şekilde yönetilmiştir. Zeydilerin yoğun yaşadığı ülkenin kuzeyi İmam Yahya denetimindeyken, güney kesimi ise İngiliz yönetimi altında kalmıştır. İmam Yahya Osmanlı egemenliğinin ülkede sona ermesine rağmen buradaki devlet memurlarını göndermemiş, ülke bürokrasisini bu kişiler vasıtasıyla sürdürmüştür. Bu vesile ile ülke yönetim anlayışı Osmanlı tarzında yürütülmüştür. Toplumsal alanda ise daha çok Şii-Zeydi inancı hâkim olmuştur (Yıldırım, 2015, s.226). Osmanlı'nın egemenliğinin ardından 29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile de bağlarını sürdürmek

isteyen Kuzey Yemen, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerine temsilci seçmiştir. Ancak temsilci Ankara'ya ulaşamadığı için görev yapamamıştır (Polat, 2017, s.129).

İmam Yahya yönetimindeki Kuzey Yemen birçok sorun ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu sorunların başında sınır anlaşmazlıkları gelmektedir. İmam Yahya Suudi Arabistan ile Asir'de birtakım sorunlar yaşamış, burada Suudi güçleriyle çatışmıştır. Ayrıca bu dönemde Zeydi-Sünni gerilimi daha da tırmanmıştır. Bu gerilim birçok kişinin bölgeden göç etmesine neden olmuştur (Yıldırım, 2015, s.226).

İmam Yahya, oğlu Ahmed tarafından 1948 yılının Ağustos ayında yapılan bir darbe ile yönetimden uzaklaştırılmıştır. İmam Yahya'nın görevden alınmasıyla birlikte ülkede ayaklanmalar yaşanmıştır. Görevi devralan İmam Ahmed baskıcı bir yönetim ile ülkeyi yönetmeye başlamıştır. İmam Ahmed'in temel hedeflerinden birisi Aden'deki İngiliz yönetimine son vererek burayı sınırları içerisine katmayı planlıyordu. Bu doğrultuda İngilizlere karşı Rusya ve Çin ile bir takım anlaşmalar yapmış, 1961 yılında Mısır ve Suriye'nin kurmuş oldukları Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne katılmıştır. Hedeflerine ulaşmadan 1962 yılında vefat eden İmam Ahmed'in yerine oğlu İmam Bedir geçmiştir. Ancak iktidarı uzun süre olmayacak olan İmam Bedir'in sekiz günlük bir devlet yönetimi tecrübesi olmuştur (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.5). 1962'de Saray koruması olan Albay Sallal darbe yaparak İmam Bedir'in İmamlık yönetimini sonlandırarak Cumhuriyet rejimini kurmuştur. Bu durumu hazmedemeyen İmam Bedir ve taraftarları birçok yerde isyan başlatmıştır. Bu isyan dalgasına bölge ülkeleri de dâhil olunca durum daha da tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Suudi Arabistan ile Ürdün imamlık rejimi taraftarlarını yani İmam Bedir'i desteklemeye, Mısır ise Albay Sallal'ın öncüsü olduğu cumhuriyetçileri desteklemiştir. Mısır, Albay Sallal'ın isteği üzerine ülkeye 70.000 asker göndermiştir. Mısır'ın bu desteği sayesinde ülke yönetiminin büyük bir kısmını kontrol eden Sallal, sadece Husilerin yoğun yaşadığı kuzey bölgesinde egemenliğini genişletememiştir (Arslan, 2015, s.21).

Albay Sallal Şii kökenli olmasına rağmen Şii grupların kabul ettiği lider konumuna ulaşamamıştır. Çünkü Zeydilikte İmamlığın ve yönetimin Ehl-i Beyt soyundan gelen imamlarca yapılması anlayışı bulunmaktaydı. Albay Sallal'ın Ehl-i Beyt soyuna dayanmaması Şii gruplar tarafından lider olarak benimsenmemesine neden

olmuştur. Bu sebeple Albay Sallal yönetimine karşı Kuzey Yemen’de isyan dalgası giderek büyümüştür. Bu isyan Suudi Arabistan ile Mısır’ın arasının açılmasına neden olmuş, Mısır uçakları Suudi topraklarını bombalamıştır. 1962-67 yılları arası iki grup arasında uzlaşma çabaları sonuçsuz kalmış, çatışma durumu devam etmiştir. Kuzey Yemen’deki bu çatışma durumu Mısır’ın 1967 Arap-İsrail Savaşları’nda yenilmesiyle farklı bir boyuta ulaşmıştır (Fraser, 2011, s.370-371). Mısır yenilginin ardından Cumhuriyetçilere yapmış olduğu desteği kesmiş, Cumhuriyetçi grup ise Suudi Arabistan ile anlaşmak zorunda kalmıştır. Kuzey Yemen’de Cumhuriyetçiler ile İmamet rejimini savunan grup arasında anlaşmanın sağlanmasıyla birlikte geleneksel monarşi grubunun yer aldığı birçok ülke Kuzey Yemen Arap Cumhuriyeti’ni tanımıştır (Corcoran, 2015).

13 Haziran 1974 tarihinde Kuzey Yemen yönetiminde Albay İbrahim el Hamidi darbesi gerçekleştirilmiştir. Hamidi Güney Yemen ile birleşmeye yönelik çalışmalarda bulunmaktaydı. Ancak 1977 yılında gerçekleşen ayaklanma sonucunda öldürülmüştür. Hamidi’den sonra yönetimi Haşimi almıştır. Haşimi’nin uyguladığı Şii politikası sonucunda Şii egemenliği ülkede giderek daha da artmıştır. Bombalı saldırı sonucu hayatını kaybeden Haşimi’nin yerine Ali Abdullah Salih yönetimi devralmıştır (Ayhan, 2009, s.42). Ali Abdullah Salih 1978 yılından 2011 yılına kadar hem Kuzey Yemen’de hem de Güney ile birleştikten sonra Yemen Arap Cumhuriyeti’nin lideri olmuştur.

Kuzey Yemen’de yaşanan bu gelişmelere rağmen İmamet rejiminin yıkılması Zeydilerde öfke duygularının daha da şiddetlenmesine sebep olmuştur. Bugünkü isyan dalgalarında Husilerin bu öfke birikmesinin de önemli etkisi olduğu bilinmektedir. İmamlık rejiminin yıkılması ile birlikte Şiiilerin merkezi konumunda olan Sa’da’nın geri planda tutulduğunu iddia eden Şii gruplar cumhuriyet rejimine daha fazla öfke göstermeye başlamıştır.

3.2.2 Güney Yemen-Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti

Yemen’in güneyinde 1839 yılından itibaren hâkimiyet kuran İngilizler bölgeyi elinde tutmak için ciddi mücadeleler vermiştir. Aden’i İngiltere’den gönderilen valiler aracılığıyla yöneten İngiltere’ye karşı halkın tepkisi giderek artmıştır. Bu sebeple İngilizler bölgede reformlar yapma kararı almıştır. Bu kapsamda Aden’de yerel halkın da katılım gösterebileceği meclis kurulmuştur. Süveyş Kanalı ve bölgede petrol yataklarının

bulunması sonucu bölgenin önemi daha da artmış fakat aynı önemde bölgedeki hareketlilik de en üst seviyeye ulaşmıştır. 1962 yılına gelindiğinde Kuzey Yemen Arap Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte bölge daha da karışık bir hale bürünmüştür. Kuzey Yemen'deki kazanımların benzerini isteyen bölge halkı İngiltere'ye karşı harekete geçmiştir (Kumbul, 2017, s.4). Kuzey Yemen'deki harekete paralel olarak bölgede egemenlik kurmak isteyen, Güney Yemen'deki İngiliz varlığına sonlandırmak için çabalayan Marksist düşünceyi benimseyen bir grup Yemenli İngilizlere karşı saldırı girişimini başlatmıştır. Ulusal Kurtuluş Cephesi adı altında İngiliz yönetimine karşı başlatılan bu ayaklanmalar neticesinde İngiltere Aden başta olmak üzere birçok noktadan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin Aden'e yakın bölgeleri ele geçirmesinin ardından 29 Kasım 1967'de İngiliz birlikler tamamen çekilmiş, 30 Kasım 1967 tarihinde ise Güney Yemen Halk Cumhuriyeti adıyla yeni bir bağımsız bir ülke ortaya çıkmıştır. Kurulan bu bağımsız ülke ile birlikte 128 yıldır bölgede hüküm süren İngiliz yönetimi sona ermiştir (Ayhan, 2010, s.8).

Bağımsızlığın kazanılmasının ardından Cenevre Antlaşması'yla Güney Yemen'deki Ulusal Kurtuluş Cephesi resmen tanındı ve ülke Güney Yemen Halk Cumhuriyeti olarak uluslararası arenada kabul gördü. Sonrasındaki süreçte ülkede sosyalist yönetim modeli benimsenmiştir. Bu doğrultuda ülkedeki birçok kurum ve kuruluş devlet kontrolüne alınmıştır (Yeşilyurt, 2011, s.146-147). Güney Yemen hükümeti ABD ile ilişkilerini, ABD'nin vatandaşlarına İsrail ordusunda askerlik yapabilme izni vermesinin ardından durdurma kararı almıştır. ABD ile uzaklaşan Güney Yemen, Sovyetler Birliği ve Çin'e yakınlaşmıştır. Sovyetler ile yapılan anlaşmalar neticesinde ülkeye silah yardımıyla bulunma kararı alındı. Silah yardımı jestine karşılık Güney Yemen'de ülkede Sovyet üssü açma kararı vermiştir (Kurşun, 2015, s.16-17).

Güney Yemen'de yaşanan iç hareketlenme neticesinde Cumhurbaşkanı olan Sabani, 1969 yılında görevinden alınmıştır. Yerine 30 Kasım 1970 tarihinde Salim Rubai getirilmiştir. Yeni yönetimin Sovyet yanlısı politikalarına devam etmesi ve Suudi Arabistan ile iyi ilişkiler kurması, Kuzey Yemen ile aralarının açılmasına yol açmıştır. Bu olaylar sonrasında Güney Yemen Arap Birliği'nden dışlanmış (Sharqieh, 2011, s.222). Arap Birliği'nin 1972 yılında iki ülkenin birleşmesi için yapılan çabaları sonuçsuz

kalmıştır. Sonraki süreçte ülke içi kargaşa durumu giderek artmış, yaşanan kargaşa neticesinde 1978 yılında devlet başkanlığı iki defa el değiştirmek durumunda kalmıştır. Ali Nasır Muhammed'in yerine Sosyalist Parti'nin genel sekreteri Abdülfettah İsmail görevi devralmıştır. Abdülfettah İsmail döneminde Kuzey Yemen ile iyi ilişkiler geliştirilmeye çalışılmış, Sovyet Rusya, Doğu Almanya, Libya ve Etiyopya ile askeri ve ekonomik birçok anlaşmalar imzalanmıştır. 1980 yılına gelindiğinde Ali Nasır Muhammed tekrardan başkanlığa geçmiştir. Ali Nasır Muhammed döneminde de bölge ülkeler ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi planlanmış, 1983 yılında Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiştir. Ancak uyguladığı politikaları başarısız bulan, Abdülfettah İsmail önderliğindeki grup onu başkanlıktan almak için girişimlerde bulunmuştur. Yaşanan çatışmalar Ali Nasır Muhammed'i destekleyen Sovyet Rusya destek verdiği grupların güç kaybetmeye başlamasıyla ülkedeki güçlü grupları destekleme kararı almıştır. Bu durumdan faydalanan Haydar Ebu Bekir Attas isyanları kanlı bir şekilde bastırarak yönetimi ele geçirmiştir. Yönetimi kaybeden Ali Nasır Muhammed ve yanlıları Kuzey Yemen'e kaçmak zorunda kalmıştır (Yeşilyurt, 2011, s.147-148).

Ülkedeki başkanlık değişiminin ardından çatışmalar devam etmiş, 1986 yılında ise en üst düzeye ulaşmıştır. Aşiretler ve komutanlar arasında yaşanan iç savaşta iki haftalık kısa bir sürede yaklaşık 10.000 civarında insan yaşamını yitirmiştir. Yaşanan bu kargaşa durumuna rağmen ülkede Kuzey ile birleşme umudu devam etmiş, buna yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2015, s.229).

3.2.3 Güney ve Kuzey Yemen Arasındaki Birleşme Çabaları

İki kutuplu dönemin yaşandığı Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yanlısı politikalar izleyen ülkeler mevcuttu. Bu dönemde Yemen Arap Cumhuriyeti ABD yanlısı, Güney'deki yönetim ise SSCB yanlısı politikalar izlemiştir. Ancak bu kutuplaşmaya rağmen her iki ülke 1839'dan beri ayrı olan ülkeyi tek çatı altında birleştirmeyi umuyordu (Arslan, 2015, s.22).

Kuzey Yemen'de İmamet rejimi yanlılarının başlatmış oldukları Güney Yemen ile birleşme çabaları ülkedeki cumhuriyetçiler ile milliyetçi gruplar tarafından da benimsenen bir ülkü olmuştur. Güneyde Aden, Kuzeyde ise Sana birleşme yanlılarının yoğun olarak bulunduğu kentlerin başında gelmekteydi. Birçok kişi İngilizlerin Güney

Yemen'den çekilmesinin ardından Kuzey Yemen ile birleşme kendiliğinden meydana geleceği düşüncesini taşımaktaydı. Ancak Kuzeydeki iç çatışma durumu, Güneydeki ise Sosyalist yanlılarının yönetimi ele geçirmesi bu birleşme düşüncesini rafa kaldırmıştır (Ayhan, 2010, s.8). Ancak rafa kaldırıldıktan sonra da birleşmeye yönelik umut hiçbir zaman bitmedi. Hatta 1972 yılında Trablus kentinde iki ülkenin birleşmesini ön gören başkenti Sana olan tek devletli yönetimi kabul eden anlaşma imzalamışlardır. Fakat imza aşamasına geçmeden bu öneri kabul edilmeden rafa kaldırılmıştır. 1979 yılında Kuzey ile Güney Yemen arasında ABD ve Sovyet etkisi ile iki ülke birbirine savaş ilan etmiştir. Sovyet Rusya ve Küba desteğini arkasına alan Güney Yemen, Kuzey Yemen'e saldırıda bulunmuştur. Bu duruma karşılık ABD ve Suudi Arabistan Kuzey Yemen'e yardımda bulunmuş, Güney Yemen saldırısına karşı koymasını sağlamıştır. Savaş, Arap Birliği'nin devreye girmesiyle birlikte fazla büyümeden sonlandırılmıştır. İmzalanan ateşkes anlaşması ile birlikte çatışma durumu sona ermiş gözükse de anlaşma sadece kâğıt üzerinde kalmıştır (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.7).

1989 yılında Sovyet Rusya'nın dağılması, Kuzey ve Güney Yemen arasında yer alan bölgede petrolün bulunması iki ülkenin birleşme umutlarını tekrar yeşertmiştir. Bu yıl içerisinde iki ülke petrol çıkarımı konusunda bir anlaşma imzalamıştır. Daha sonra devam eden görüşmeler neticesinde iki ülkenin de meclislerinin onayıyla 22 Mayıs 1990'da başkenti Sana olan Yemen Cumhuriyeti kurulmuştur (Kurşun, 2015, s.18).

3.3 Yemen Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Devam Eden İç Savaş Durumu

3.3.1 Kuzey ve Güney Yemen Savaşı

22 Mayıs 1990'dan itibaren kurulan Yemen Arap Cumhuriyeti'nin ülkede refah, huzur ve barışı sağlayacağı düşüncesi hâkim olmuştu. Ancak Kuzey ve Güney arasındaki yönetim paylaşımı sorunu ülkede gerginliğin en üst seviyeye çıkmasına yol açmıştır. Kuzey Yemen'in egemenliğinin ve etki alanının Güney Yemen'de artması sonucu, güneyde yaşayan birçok grubun öfke patlamasına yol açmıştır (www.hrw.org, 1994, s.3).

Ülkede 27 Nisan 1993 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde eski Kuzey Yemen'in cumhurbaşkanı olan ve Birleşik Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı görevini yürüten Ali Abdullah Salih'in liderliğini yaptığı Genel Halk Kongresi 301 üyeli

parlamentoda 122 sandalye kazanarak birinci parti olmuştur. İslami çizgide olan ve Müslüman Kardeşler cemaatinin Yemen kolunun siyasi kanadı niteliği taşıyan Yemen Islah Birliği Partisi de 63 sandalye kazanarak ikinci parti olmuştur. Güney Yemen'in iktidar partisi Yemen Sosyalist Partisi ise 57 ve Şiiilerin de büyük bir kısmının bağımsız olarak girdiği kesim ise 47 sandalye kazanmıştır (www.vahdet.info.tr, 1997).

Seçimlerin ardından Güney Yemen'in hâkim partisi olan Güney Yemen Sosyalist Partisi seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. Yapılan itirazlara rağmen koalisyon hükümeti Genel Halk Kongresi ile Islah Partisi arasında kurulmuştur (Arslan, 2015, s.22-23). Kurulan bu koalisyona karşı Güney Yemen halkı büyük bir tepki göstermiştir. İki taraf ile yapılan görüşmeler sonucunda 1993'te Kuzey-Güney Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. Ancak kurulan bu koalisyon hükümetine rağmen Güney halkı özellikle ekonomik ve politik alanda dışlandıklarını iddia ederek 1994 yılında birleşme anlaşmasının iptal edilmesine yönelik bir çaba içerisinde bulunmuşlardır. Güney Yemenli Başkan Yardımcısı Ali Salim el- Baid güneye geçerek bağımsızlığını ilan ederek Güney Yemen'in bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ilan etmiştir. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih Güney Yemen'e operasyon düzenlemiştir. İki grup arasında yaşanan çatışmalar neticesinde Ali Abdullah Salih Güney Yemen'in başkenti olan Aden'i işgal etmiştir. Ali Abdullah Salih, Güney Yemen'in bağımsızlığını ilan eden El Baid'e idam kararı çıkartmıştır. El Baid ise ülkeden kaçmak durumunda kalmıştır. Bu süreçte yaşanan çatışmalarda yaklaşık 1500'e yakın insan yaşamını yitirmiş, 6000 civarındaki kişi ise yaralanmıştır (Corcoran, 2015).

Güney Yemen'deki isyanın sonlandırılmasında Güneyin önemli aşiretleri arasında yer alan El Fadıl Aşireti mensubu olan El Fadlı'nın önemli katkıları olmuştur. El Fadlı'nın ailesi İngiliz egemenliğinin sona ermesinden sonra Güney Yemen'deki yönetimi ele geçiren Marksist gruba muhalif bir tutum içerisinde olmuş, sonrasında Suudi Arabistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Suudi Arabistan'da yaşamını sürdüren El Fadlı sonrasında Afganistan'a geçmiş, Sovyet Rusya'nın Afganistan'dan çekilmesinin ardından Yemen'e geri dönmüştür. Sosyalist Parti'nin çeşitli suçlamaları sonrasında ise 3 yıl hapis cezası almıştır. 1994 yılındaki iç savaşta Ali Abdullah Salih, El Fadlı'dan yardım isteğinde bulunmuş ve onu hapisten çıkararak kendisine yardımcı olmasını

sağlamıştır. Bu öneriyi kabul eden El Fadlı Güney Yemen'deki ayaklanmanın bastırılmasında Ali Abdullah Salih'e yardımda bulunmuştur. 2009 yılına kadar süren iş birliğinden sonra El Fadlı, Salih yanlısı politikalarını sonlandırmış, Güney Yemen ayrılıkçı gruplarına destek vermeye başlamış, 2014 yılında ise El Kaide örgütüne katılmıştır (Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, 2010a, s.161).

Güney Yemen ile süren üç aylık çatışma neticesinde Ali Abdullah Salih zafer elde etmiştir. Ali Abdullah Salih 1999 da yapılan seçimlerde tekrar seçilmiş, daha sonraki süreçte anayasayı değiştirerek seçilme hakkını uzatarak, başkanlık süresini arttırmak istemiştir (Kaya, 2009, 15).

Politik dışlanma hissiyatının yanında Güney'deki halk sosyal ve ekonomik açıdan Kuzey'deki halktan daha fakir olduğu konusunda ortak bir düşünce sergiliyordu. Ancak halkların düzeyine bakıldığında iki bölgedeki halkın durumu birbirinden farklı değildi. Özellikle Güney Yemen halkının tepkisini çeken durum bölgede çıkarılan petrole rağmen buradaki fakirliğin devam ediyor olması ve gelir dağılımında Güney'e karşı ayrımcılık yapılması düşüncesidir. Bu tepkilerin daha da artmasına Yemen'deki petrol sahalarının %80'i ve Aden gibi önemli bir ticaret merkezinin Güney'de yer almasına rağmen bölgedeki alt yapı yetersizliği, okul ve gıda temini gibi problemler yol açmıştır (Kaya, 2009, 18).

3.3.2 Husi İsyamları

Şiiliğin Zeydiye mezhebine bağlı olan Husiler, Yemen Zeydiyesi'nin merkezi sayılan Sa'ada vilayetinde, içlerinden çıkarttıkları âlimler dolayısıyla önemli statülerini sürdürerek günümüze kadar gelmişlerdir. Zeydiye ismi, Emevi idaresine karşı başlattığı Kufe-Irak merkezli bir ayaklanma sonucu 740 yılında öldürülen Hz. Hüseyin'in torunu olan Zeyd b. Ali'den almaktadır (Büyükkara, 2011, s.116-117).

Sünni inanca en yakın Şii mezheplerinden birisi Zeydiliktir. Zeydi inancında ilk halifelerden olan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'den sevgi ve saygı ile bahsedilmektedir. Bu sebeplerden dolayı Şii mezhepler içerisinde Caferilikle birlikte Ehl-i Sünnet'e en yakın mezheplerden birisi Zeydilik olmuştur. Sünni kesim tarafından da yakın kabul

edilmesinde ilk halifeler hakkındaki düşüncelerinin yanında Zeydi hukukunun Hanefi hukuk ile benzerlik taşıması da önemli bir etken olmuştur (Gökalp, 2013, s.110).

Zeydilerin diğer Şii gruplardan ayrıldığı bir takım esaslar bulunmaktadır. Bunlardan ilki Beş İmam inancını benimseyen Zeydiler, diğer Şii gruplarda da yer alan üçüncü imam olan Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeyn El-Abidin'i dördüncü imam olarak kabul etmekte, beşinci imam olarak ise Muhammed El-Bakır'ın yerine Ali Zeyn El-Abidin'in oğlu olan Zeyd b. Ali'yi kabul etmektedir (Hourani, 2014, s.552). Şii gruplardan ayrıldıkları diğer hususlar ise İmamlığın Hz. Ali soyundan bir erkek olması inancı taşıması da yeni imamın önceki imamın çocuğu olma zorunluluğu yoktur. Ayrıca Zeydiler birçok imamın aynı anda olabileceğini de savunmaktadır. İsimlerini beşinci imamdan alan Zeydiler On İki İmam anlayışından uzak bir Şii grubudur (Açıkalın ve diğerleri, 2010, s.73).

Yemen siyasi yaşamında eskiden beri söz sahibi olan Zeydi imamlar, esas gücünü Zeydi gruplardan almıştır. Yemen nüfusunun yaklaşık %40-45'ini oluşturan Zeydi dışında, nüfusun büyük bir kısmını %55-60'ını ise Sünni-Şafii mezhebine dahil kişiler oluşturmaktadır. Bu gruplar dışında ülkede az sayıda Hristiyan, Yahudi ve Hindu bulunmaktadır. Geçmişten günümüze kadar ülkede Zeydiler ile Sünni grup arasında ciddi bir çatışma durumu yaşanmamıştır. Fakat Suudi Arabistan'ın Yemen meselesine dâhil olmasıyla birlikte ülkede artan Selefi hareketlerle birlikte mezhepsel sürtüşmeler ülkede gün yüzüne çıkmıştır (Gökalp, 2013, s.107-108).

Geçmiş yıllardan beri Zeydilerin kontrolü altında bulunan Kuzey Yemen nüfusunun %50'den fazlasını Şii-Zeydi gruplar oluşturmaktadır. Özellikle Sa'da, Hacce, El Cevf ile Zemar çevresinde yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. İngiliz yönetiminden ayrılan Güney Yemen'de ise nüfusun büyük bir kısmını Sünni-Şafii gruplar oluşturmaktadır (Ayhan, 2009, s.43-44).

Yemen'deki Zeydiler dört gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar Saleymani, Salıhiye, Carudiye ve Haduviye'dir. Husi grupları ise İran Şiiliği olarak kabul edilen Caferilik'e en yakın olan Zeydiliğin Carudiye koluna dâhildir. Husiler diğer Zeydilerin aksine Hz. Ali öncesindeki imamları tekfir olarak kabul etmekte, ayrıca Hz. Ali'ye karşı olanları da aynı

kefeye koymaktadır(Arı, 2015, s.6). Yemen Zeydi nüfus içerisinde %2'lik bir kısmı oluşturan Husiler, özellikle diğer Zeydileri etkilemeyi başararak onları kontrol altına almışlardır (Semin, 2015, s.1).

Husilerin lideri konumunda olan Hüseyin Bedreddin El Husi ve Majd Al-Din Muayiddi'nin de dâhil olduğu Şii din imamı Genç İmamlar Topluluğu'nu kurmuşlardır. Bedreddin El Husi ülkede Zeydi inancını yaymak için yaz kurslarını açmıştır. Sonrasında Suudi destekli Selefilerin artan etkisini önlemek için Güneyli Sosyalist grup denetiminde olan Al Hak Partisini kurmuştur. Ancak beklenen başarı elde edilemese de Bedreddin El Husi ve arkadaşları meclise girebilmişlerdir. Hüseyin Bedreddin el Husi meclise girdikten sonra Şiiliğe karşı yapılan ayrımcılık ile mücadele etmiştir. Sonrasında 1997'de milletvekilliğinden istifa etmiş, Sudan'a giderek din dersleri almıştır. İki yıl Sudan'da kaldıktan sonra Yemen'e geri dönmüş, Genç İnanlar Hareketi'ne liderlik etmiştir. Yemen'e döndükten sonra ABD ve İsrail karşıtı söylemlerini arttırarak halkı bu konuda yönlendirmiştir (Ayhan, 2009, s.43-44).

Bedreddin El Husi 2004 yılında öldürülmeden önce İran'a gitmiş ve orada da eğitimine devam etmiştir. İran'daki eğitiminin ardından Bedreddin El Husi tamamen İran Şiiğine yönelmiştir. Günlük yaşamında Şii-Caferi inanç sistemini benimseyerek, bu inanca göre ibadetlerini yerine getirmiştir. Ülkeye döndükten sonra Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'e karşı düşüncelerinden dolayı hükümet ile arası açılmıştır. Artan gerilimle birlikte 2000'li yıllarda Husiler ile hükümet güçleri arasında bir iç savaş patlak vermiştir. Ali Abdullah Salih iç çatışmaların ilk dönemlerinde bu isyanın küçük ve kolaylıkla bastırabileceği bir kalkışma olarak görmüştür (Corcoran, 2015). Buna bağlı olarak çatışmayı çözümlenmeye yönelik ufak girişimlerde bulunmuştur. Ali Abdullah Salih gerilimin yaşandığı 2003 yılının Ocak ayında Hac ibadetini yapmak için Suudi Arabistan'a giderken Sa'da kentine uğramış ve burada Cuma namazını kılmıştır. Namazı kıldıktan sonra konuşma yapmak için hazırlanırken bir grup halkın ABD ve İsrail karşıtı gösteriler düzenlemesi sonucunda bölgeden ayrılmıştır. Bölgeden ayrılan Ali Abdullah Salih gösterilen sorumlusu olarak Genç İnanlar Hareketi'nin öncüsü konumunda olan Bedreddin El Husi'yi göstermiştir. Bu suçlamaların ardından başlatılan operasyonlar neticesinde çatışmaların dozu giderek artmıştır. Husiler açıklamalarda bulunarak, Şii

gruplara hükümetin ayrımcılık yaptığı, bölgelerine karşı kasıtlı olarak yatırım yapılmaması, ABD, İsrail ve Suudi Arabistan yanlısı politikalar izlediğini iddia ettikleri hükümeti kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. Ali Abdullah Salih ise bölge dışı ülkelerin Yemen iç siyasetine etki ettiklerini açıklayarak, Husi güçlerinin ardında dış güçlerin olduğunu, bunların da amaçlarının Yemen'i yıkıma sürüklemeyi hedeflediklerini açıklamıştır. Bu açıklamaların ardından gösteriler hızla yayılmış, Ali Abdullah Salih bunun üzerine Bedreddin El Husi'yi uyarmıştır (Domazeti, 2019, s.3). Ancak yapılan çağrıya karşılık vermeyen Husiler gösterilerine devam etmiştir. Bunun üzerine hükümet isyana karışan herkesin tutuklanmasına yönelik çalışmaların başlayacağını açıklamıştır. Bedreddin El Husi ise Yemen hükümetini İsrail, ABD ve Suudi Arabistan ile birlikte hareket ettiğini iddia ederek, silahlı mücadeleye başlayacaklarını açıklamıştır. Bu söylemlerin ardından hükümet güçleri ile Husi güçleri arasında şiddetli çatışma durumu yaşanmıştır. 10 Eylül 2004 tarihinde Bedreddin El Husi'nin güvenlik güçleri tarafından öldürülmesiyle işlerin rengi değişmiştir. Hükümet, Bedreddin El Husi'nin öldürülmesinin ardından Yemen'deki savaşın bittiğini açıklamıştır (Ayhan, 2009, s.44). Böylelikle Husi güçleri ile hükümet arasındaki çatışmaların ilk bölümü sona ermiştir.

2005 yılında Bedreddin El Husi'nin Salih güçleri tarafından öldürülmesiyle birlikte, Husi güçlerinin liderliğini Bedreddin El Husi'nin kardeşleri olan Abdulmelik ve Yahya Husi devralmıştır. 2005 yılında Bedreddin El Husi'nin intikamını almak, Husilerin isteklerini yerine getirmek için hükümet güçleriyle ikinci defa çatışmalar başlamıştır. Yaşanan çatışmalar ile birlikte isyan dalgası özellikle Şii nüfusun yoğun olduğu ülkenin kuzeyinde giderek genişlemiştir. Hareketin ülke geneline yayılmasından korkan Suudi Arabistan bu durumdan rahatsız olmuş ve Salih güçlerine destek vermiştir. Salih güçlerinin başlatmış olduğu hava operasyonları ile ciddi kayıplar veren Husi hareketi isyanı sonlandırmak zorunda kalmıştır (Kumbul, 2017, s.15).

Çatışmaların şiddeti azalmasına rağmen iki taraf arasındaki sürtüşme sona ermemiş ve 2005'in sonlarında hükümeti destekleyen kabileler ile Husiler arasında çatışma çıkmıştır. İç savaşın üçüncü bölümü 2006 yılına kadar devam etmiştir (Corcoran, 2015). Çatışmalar sonrasında Hüseyin Husi'nin kardeşleri Abdülmelik ve Yahya ön plana çıkmışlardır. 2006'da yapılacak seçimleri düşünen Salih ılımlı politikalar sergilemiştir.

Bu doğrultuda Salih rejimi birçok kişiyi serbest bırakmıştır ve Husiler ile diyalog süreci başlatmıştır. Sa'da kentine daha ılımlı bir vali olan Yahya El-Sami'yi atayarak çatışmaları dindirmeyi amaçlamıştır. Salih'in yapmış olduğu faaliyetler neticesinde çatışmanın üçüncü bölüm bu şekilde sona ermiştir (Açıklan ve diğerleri,2010, s.86).

Savaşın dördüncü bölümü Şubat-Mayıs 2007 tarihinde Sa'da'daki Yahudilerin Husiler tarafından tehdit edilmesi sonucunda başlamıştır. Husiler ise bu tehdit etme olayını kabul etmeyerek hükümet güçleri ile çatışmalara girmiştir. Hükümet ise Sa'da'daki Yahudileri Sana'ya getirmiştir ve onların konut ihtiyaçlarını karşılamıştır. Sürtüşmelerin artmasından sonra Katar Emiri Şeyh Hamad Bin Khalifa Al Than, Husi güçleri ile hükümet arasında aracı olmak üzere Yemen'e gitmiştir. Çatışmalar, Katar'ın vermiş olduğu güvence ve ekonomik destek sözleri sonucunda son bulmuştur. 16 Haziran 2007'de ateşkesin ardından taraflar 2 Şubat 2008 tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da bir araya gelmişlerdir (Aydıntepe ve Artokça, 2013, s.12-13). Katar Emiri Şeyh Hamad Bin Khalifa Al Than, savaşta zarar gören Sa'da halkına 500 milyon dolar yardım etme kararı almıştır. Bu yardımlar karşısında Husilerin silah bırakmasını istemiştir. Savaşın dördüncü bölümü Katar'ın devreye girmesiyle son bulmuş, ancak bölgedeki gerginlik devam etmiştir (Semin, 2015, s.2).

Katar'ın aracılık rolü üstlenmesi de kalıcı bir çözüm sağlamamış, Husiler ve hükümet güçleri arasındaki çatışmaların beşinci bölümü başlamıştır. Bu çatışmanın diğerlerinden farklı olarak şiddetinin artmasında Salih'in Haşhid konfederasyonuna bağlı kabileler ile iş birliği yapması etkili olmuştur. Yemen'deki iki büyük kabile konfederasyonundan biri olan Haşhid konfederasyonu hükümeti desteklerken, Bakil konfederasyonu ise Husilere destek olmuştur. Devlet Başkanı Salih'in Temmuz 2009'da barışçıl çözümler uygulanacağını açıklamasıyla birlikte çatışmalar durma noktasına gelmiştir. Ancak, geçici çözümler yürürlüğe girmesine güvensiz ve gergin ortamın sürmesi çatışma durumunu tetiklemiş ve sonucunda çatışma durumu tekrardan başlamıştır. Ali Abdullah Salih yönetimi 11 Ağustos 2009'da başlattığı operasyonlarla birlikte Husi sorununu ortadan kaldırmak için şiddet eylemlerini arttırmıştır. Temmuz 2009 yılında yapılan ılımlı açıklamalardan sonra kısmen de olsa devam eden çatışmalar

sona ermiştir (Türkoğlu, 2015, s.7). Çatışmaların beşinci bölümü de devam eden gergin bir ortamda son bulmuştur.

Temmuz 2009'da Salih hükümetinin almış olduğu ılımlı kararlar neticesinde süregiden barış ortamı sonrasında hükümet ile Husi güçleri arasında barış görüşmeleri başlamıştır. Fakat alınan kararların kısmi ve yetersiz olması sonucunda Salih güçleri ve Salih'e destek olan aşiretler ile Şii grup arasındaki çatışma durumu tekrar başlamıştır. Çatışmaların altıncı bölümünde hükümet 11 Ağustos 2009'da Husi güçlerini tamamen ortadan kaldırmak için operasyonların şiddetini arttırmıştır. Salih bu doğrultuda ülkenin dört bir tarafından topladığı Şii güçleri Husilere karşı savaşmaları için çatışmaların yaşandığını yerlere götürmüştür (Corcoran,2015). Salih bu şekilde Husi güçlerine karşı 27.000'lik bir aşiret ordusu oluşturmuştur. Çatışmaların ardından hükümet 22 Ağustos günü ateşkes ilan etti. Altı maddelik bu anlaşmada, Husilerin koşulsuz silah bırakması ve teslim olması, Sa'da başta olmak üzere Husi güçlerinin hâkim olduğu bölgelerden çekilmesi, Husi güçlerinin direnişten vazgeçmesi, ellerindeki mühimmatı hükümet güçlerine bırakması, kaçırılan rehinelere serbest bırakılması ve Husilerin yönetime karışmamasına yönelik maddeleri yer almaktaydı (Kumbul, 2017, s.18-19). Salih Husi güçlerinin ateşkesi kabul edinceye kadar ülkede barışın sağlanacağını ifade etmesinin ardından Husi lideri Abdülmelik Husi anlaşma metnini kabul etmemiş, sunulan barış anlaşmasının uluslararası alandaki imajını arttırmaya yönelik yapılan bir hareket olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca açıklamalarına devam ederek Salih hükümeti ile çatışma alanını genişleteceğini de sözlerine eklemiştir. Bu açıklamaların ardından Ali Abdullah Salih isyanı bastırmak için oğlu Ahmed Ali Abdullah Salih'in komuta ettiği Cumhuriyet Muhafızları'nı göndererek isyanı bastırmaya çalışmıştır. Ağır askeri araçlarla yapılan müdahale sonrasında Husi güçleri Amran bölgesindeki Harf Sufyan'dan çekilmek zorunda kalmışlardır. Süren çatışmalar sonucunda iki tarafın ciddi kayıplar vermesi üzerine Islah Parti liderlerinden Al- Ahmer bu olayın askeri müdahale ile çözülemeyeceğini, barışçıl adımların tekrar atılması yönünde talepte bulunmuştur. Yapmış olduğu talep hükümet tarafından kabul edilmemiş, operasyonun kararlılık ile sürdürüleceği açıklanmıştır. Ülkedeki çatışmanın Sa'da dışındaki Sana ve Amran'a da yayılması sonucunda muhalefet Husi ile hükümet güçleri arasında arabulucu olma teklifinde bulunmuştur. Fakat Ali Abdullah Salih bu talebi kabul etmemiş, muhalif

grupları ülkedeki durumdan sorumlu tutmuştur. Giderek ciddi boyutlara ulaşan çatışmalar sonucunda halk temel ihtiyaçlarını gideremeyecek duruma düşmüştür (Ayhan, 2009, s.46-47).

2010 yılında Katar tekrar Husi ile Yemen hükümeti arasında arabuluculuk faaliyetine girişmiştir. Yüzlerce Husi taraftarının hükümet tarafından bırakılmasına rağmen Salih'in söz verdiği yardımları Husilerin yaşadığı bölgeye göndermemesi ve insani yardım kuruluşlarına engel olması nedeniyle çözümsüzlük devam etmiştir. Daha sonra başlayan çatışmalar sonucu Husiler giderek etki alanını genişletmiş, başta başkent olmak üzere ülkenin büyük bir kısmının kontrolünü sağlamıştır (Gün, 2012, s.125). Altı bölüm süren çatışma durumu ardından Husiler, etkinliklerini arttırmış, hükümet güçlerini zor duruma sokmuştur.

3.3.3 Yemen El Kaidesi

Yemen'de merkezi hükümetin zayıflaması ülkede kontrol mekanizmasını ortadan kaldırmaktadır. Bu durum özellikle marjinal gruplar için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu gruplardan biriside El Kaide örgütüdür. Yemen çatışma durumundan faydalanan El Kaide'nin yeni üssü olmaya aday durumundadır.

El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in aslen Yemenli olması bu örgüte karşı bölgede sempati duyulmasına yol açmıştır. Bu sempati neticesinde örgüt bu bölgeden birçok kişiyi bünyesine katmıştır. Afganistan'ın işgali sırasında Yemen'den birçok kişi Afganistan'a savaşa gitmiştir (Yıldırım, 2015, s.234). Sovyetlere karşı ABD destekli gönderilen bu gruplar Yemen'e geri döndüklerinde Yemen El Kaidesi'nin temellerini atmışlardır. Pakistan ve ABD Soğuk Savaş yıllarında Sovyet Rusya'nın Afganistan'a müdahalesini İslamiyet'e yönelik yapılan bir müdahale olarak kamuoyuna sunması sonucu birçok kişi Sovyet Rusya ile savaşmak için bölgeye gelerek ABD ve Pakistan tarafından eğitilmiştir. Bu gruplara en büyük desteği ABD ve Pakistan istihbaratı gibi kuruluşların yanında Usame Bin Ladin gibi kişiler de vermekteydi. 1988 yılında kurulan El-Kaide'nin temelleri bu kamplarda ve bu destekler sayesinde atılmıştır (Açıklan ve diğerleri,2010, s.103).

İlk olarak 1998 yılında Avrupalı 16 turistin kaçırılması ve bir kısmının öldürülmesi ile gündeme gelen Yemen El Kaidesi, en önemli saldırılarını 2000'li yıllarda Amerikan askerlerine karşı yapmıştır. Aden Limanı'nda bulunan Amerikan USS Cole savaş gemisine bombalı saldırı düzenlenmiş ve bu saldırılar sonucu 17 asker hayatını kaybetmiştir (Corcoran, 2015). 2008'de iki bombalı saldırı sonucunda ABD Büyükelçiliği'nden 16 kişi hayatını kaybetmiştir. Aralık 2009'da El-Kaide'nin mevzilendiği yerlere ve eğitim kamplarına yapılan saldırılar ve bir hafta sonra güneydeki Şabva'da yapılan harekâtlarla El Kaide'ye karşı ABD tarafından desteklenen hükümet tarafından operasyonlar başlatılmıştır (Arslan, 2015, s.23-24). Aralık ve Ocak aylarında yapılan operasyonlarda hükümetin hedef aldığı bölgeler Sana, Abyan ve Şabva olmuştur. 30'u Abyan'da olmak üzere toplam 34 örgüt üyesi öldürülmüştür ve 17 kişi ise tutuklanmıştır. Tutuklananlar arasında bölgesel liderlerden Muhammed El Hank'da bulunmaktadır. Bu müdahale, Yemen hükümeti tarafından örgüte karşı düzenlenen ilk ciddi müdahale olduğu ifade edilmektedir (Açıklan ve diğerleri,2010, s.105-109).

ABD'nin, Yemen El Kaidesi'ni en önemli tehdit olarak algılamasına neden olan olay 2009 yılında gerçekleşmiştir. Detroit'e gidecek bir uçakta Yemen'de yetiştirilen aslen Nijeryalı olan Ömer Faruk Abdulmutalib adlı bir gencin uçağa bomba saklaması sonucu ABD tüm dikkatini bu örgüte çevirmiştir. Bu olaydan sonra örgüt ABD tarafından ciddi tehdit olarak kabul edilmiş, operasyonlar ile ortadan kaldırılması hedefi konulmuştur (Corcoran, 2015).

2006 yılında ABD tarafından Guantanamo'dan serbest bırakılan örgüt üyeleri neticesinde örgüt giderek daha da güç kazanmıştır. 2007 yılında serbest bırakılanlar arasında El Kaide'nin Yemen'deki lideri ve yardımcısı olan Said Ali El Shiri ve 2006 yılında salınan ve örgütün önemli düşünce liderlerinden olan İbrahim Süleyman El Rubaş da yer almıştır. Bu kişiler arasında Yemen El Kaidesi'nin liderliğini Ladin'in eski yardımcısı Nasır Abdul Karim El Vuhaysi yapmıştır. Vuhaysi 2015 yılına kadar örgütün liderliğini yürütmüştür (Açıklan ve diğerleri,2010, s.104-105).

El Vuhaysi, Yemen'de El Kaide'nin toparlanmasını sağlamıştır. Bin Ladin ile yakın ilişkiler içinde olmuş olan Vuhaysi, 2000'li yıllarda Afganistan'da gitmiş, Afganistan'dan İran'a geçerken İran askerleri tarafından yakalanarak Yemen'e iade

edilmiştir. Daha sonra Vuhayşi, 2006'da Sana'daki hapisshaneden 23 kişi ile birlikte kaçmıştır. Kaçanlar arasında 2000 yılında Aden Limanı'nda ABD USS Cole savaş gemisine saldırıyı düzenleyen grup üyelerinden Cemal El Bedevi de yer almaktaydı. Gerek Ladin'in yanında elde ettiği kazanımlar gerekse de El Bedevi gibi figürler sayesinde Vuhaysi örgütü tekrardan harekete geçirmiştir (Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, 2010b, s.9-10). Nasır Abdul Karim El Vuhaysi'nin ABD tarafından düzenlenen operasyon sonucu öldürülmesinin ardından örgütün yeni lideri Kasım Er Rimi olmuştur (www.sözcü.com.tr, 2015).

Irak, Pakistan, Suudi Arabistan gibi ülkelerde hâkimiyet alanı daralan ve istediğini elde edemeyen El Kaide örgütü Yemen'e büyük önem vermektedir. Yemen'in dağlık arazisi ve ülkedeki kargaşa durumundan faydalanan El Kaide buradaki etkisini arttırmaktadır.

Ülkedeki kaostan faydalanan örgütün Arap Baharı'ndan sonra gücü artmış ve örgüt Şabva'yı denetim altına almıştır. Sadece Yemen'de değil ülke dışında da eylemlerine devam eden örgüt 2015 yılında Fransa'da yapılan Charlie Hebdo saldırısını üstlendi ve eylemi desteklediğini açıkladı. Yaşanan bu gelişmeler üzerine ABD Yemen'de El Kaide'ye yapılan savaşa destek vermekte ve El Kaide hedeflerini insansız hava araçlarıyla bombalamaktadır. El Kaide, IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)'in ortaya çıkmasıyla birlikte pek çok askerini kaybetmiştir. Ülkede kargaşanın devam ediyor olması neticesinde bu örgütün ülkede etkinliğini daha da arttırması beklenmektedir. IŞİD'in Irak ve Suriye'de yaptığı gibi egemenliğini arttırıp, kendi eyaletlerini kurmalarından endişe duyulmaktadır (Kurt, 2015, s.11).

4. ARAP BAHARI İLE BİRLİKTE YEMEN'DEKİ İÇ SAVAŞ DURUMUNUN DERİNLEŞMESİ

4.1 Arap Baharı ve Arap Baharı'nın Nedenleri

4.1.1 Arap Baharı

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu'da otoriter düzeni sarsan, baskıcı siyaset ve yönetim anlayışı benimseyen iktidarların yönetimden uzaklaştığı görülmektedir. Siyasi özgürlüğün etkisiyle kendini yönetme isteği ile dolan halk kitleleri otokrat liderlerin mevcut durumu daha fazla koruma gibi geleneksel yöntem ve düşüncelerine karşı çıkmışlardır. Tek adam ve aile yönetimlerinin baskısına, sıkıyönetim uygulamalarına karşı çıkan halk, insan haklarının korunması, işsizliğin azaltılması, gelir dağılımında eşitliğin sağlanması gibi birçok alanda reformlar yapılmasını istemektedir.

Arap Baharı'nın başlangıcı olarak Tunuslu Seyyar satıcı olan üniversite mezunu Muhammed El-Buazizi'nin kendisine yapılan şiddet eylemine tepki göstermek için kendini yakması sonucu başladığı kabul edilmektedir. Bu olaydan sonra ülkede başlayan gösteriler neticesinde Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinde görevinden ayrılmıştır. İsyan dalgasının başarıyla sonuçlanması diğer ülkelere de ilham kaynağı olmuştur (Er ve Çelik, 2015, s.1-2). Mısır halkı Tunus'taki gösterilerin sonuç vermesinden yola çıkarak yaklaşık 30 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek'e karşı Tahrir Meydanı merkezli gösterilerinin başlatmıştır. Baskıya fazla dayanamayan Hüsnü Mübarek'te Bin Ali kervanına katılarak 11 Şubat 2011 tarihinde görevini bırakmıştır. Libya'ya da sıçrayan isyan hareketi, şiddetli iç çatışmaya dönmüş bunun sonucunda NATO liderliğindeki koalisyon güçlerinin operasyonları sonucunda Kaddafi yönetimi 2011 yılının Ekim ayında son bulmuştur. Yemen'deki gösteriler sonrasında 33 yıllık iktidarda kalan Ali Abdullah Salih'te 23 Kasım 2011'de görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Suriye'de rejim, gösteriler ve halkın daha iyi koşullarda yaşama taleplerine karşı silahlı mücadele başlatmış, kendisine karşı gelen tüm kesimi ortadan kaldırmayı tercih etmesiyle günümüze kadar süren ve devam eden iç savaşa yol açmıştır (Ünal, 2017, s.147-148). Bahreyn'de gerçekleşen halk hareketlerinde ise Suudi Arabistan devreye

girerek bölgeye asker sevk ederek halk hareketlerinin büyümesini engellemiş ve isyanları kontrol altına almıştır (Sandıklı ve Semin, 2014, s.193-194).

Bitmesi mümkün görünmeyen Arap Baharının etkileri önümüzdeki yıllarda devam etmesi beklenmektedir. Tarihten çıkarılan dersler neticesinde, kısa bir zaman aralığında gerçekleşen devrim hareketlerinin sonuçlarının yerleşebilmesi için zamana ihtiyaç duyulmaktadır (Gerges, 2014, s.20).

4.1.2 Arap Baharı'nın Nedenleri

Arap Baharı'nı başlatan olay Tunus'ta seyyar satıcılık yapan Muhammed Buazizi'nin birkaç kez pazar arabasına el konulması, sadece bu tür eylemlerle de maruz kalmayıp kadın polislerden şiddet görmesi ve derdini anlatacak birilerini bulamaması gibi nedenlerden dolayı 2010 Aralık ayında kendisini yakması sonucu başlamıştır. Bu olayın bireysel bir olay gibi görünmesine karşılık, olayın başlamasında toplumsal, ekonomik nedenler, insanca yaşam, insan onurunun korunması, hükümet vatandaş arasındaki ilişkilerin düzeyi gibi faktörler de yer almaktadır (Çelik, 2015, s.37). Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizlik, özellikle genç nüfustaki yüksek işsizlik, halkın temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, yolsuzluklar, yönetim işleyişindeki aksaklıklar, kayırmacılık, yönetimin aile üyeleri arasında paylaşılması, halkın yönetimdeki payının çok az olması gibi sorunlar Arap Baharı'nı başlatan diğer nedenler olarak gösterilebilir (Göçer ve Çınar, 2015, s.54). Dolayısıyla nedenler sadece ekonomik olmayıp, iktisadi, siyasi ve toplumsal nedenlerin bileşkesinden oluşmaktadır. Bir tek bireyin hayatına yansıyan bu olumsuz durumun toplumsal, ülkesel ve hatta bölgesel düzeyde sahiplenilmesi, bir tek bireyin hayatına uzanan bu kodların tüm hareketlerin genel karakteristik özelliği olduğunu göstermektedir.

Birçok Arap ülkesinde 1980'li yıllardan itibaren kişi başına düşen milli gelir giderek azalmaktadır. Bu durumu ortaya çıkaran nedenlere baktığımızda, üst üste gelen askeri mağlubiyetler, otoriter yönetim tarzı ve petrole bağımlı bir ekonominin olması gösterilmektedir. Petrole bağımlı ekonomileri sonucunda Arap ülkeleri siyasi özerkliğini kaybetmiş, dünya ekonomik sistemine boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bu durumda petrole bağımlılığı daha da arttırmıştır. Bölgede başlayan çatışma durumu ülkelerin çökmesine neden olmuş, işleri içinden çıkılmayacak bir hale sokmuştur. Bu çatışma

durumunu iyi kullanan küresel aktörler bu ülkelere çok rahatlıkla müdahale de bulunmuştur (Kadri, 2014, s.103).

Arap Baharı'nın etkisi altına aldığı Arap ülkeleri izledikleri ekonomik politikalar konusunda başarısız olmuşlar ve ekonomileri iflas düzeyine ulaşmıştır. Bu ülkeler baskıya dayalı yönetimler kendilerine yakın olan gruba iş olanağı sunarken, kendisinden olmayan grupları ise işsizlik ile baş başa bırakmıştır. Bu durumda ülkede adaletsiz bir gelir paylaşımına sebebiyet vermiştir. Bölge ülkelerini 1996-2006 yılları arasında diğer gelişmekte olan ülkelerle kıyasladığımızda, işsizliğin bu ülkelerde üç kat daha fazla olduğunu, dünyanın en yüksek işsizlik oranına sahip olduğu görülmektedir (Orhan, 2013, s.20). Bunun yanında birçok Arap devleti 2000'li yıllarda IMF(Uluslararası Para Fonu) – WB(Dünya Bankası) ve ABD politikalarına teslim olmuştur. Bunun sonucunda ekonomi giderek daha da kötüleşmeye başlamıştır. Ancak bu kötü giden ekonomik durumda kendi zenginliklerine zenginlik katan Araplar da olmuştur. Halkın durumu kötüleşirken bu bireyler durumunu daha da iyi hale getirmiştir. Bunun sonucunda nüfusunun yaklaşık % 50'sinin günlük 2 doların altında kazandığı ülkelerde halkın öfkesini daha da arttırmıştır (Kadri, 2014, s.113).

Arap ülkeleri gıda güvenliği açısından dünyanın en düşük olduğu coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında kaynak paylaşımındaki eşitsizliğin en fazla olduğu bölgelerin başında da gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı Arap ülkelerinde yaşayan birçok kişi kaynak açısından zengin kent merkezlerine göç etmektedir. Bu göç hareketleri neticesinde bölge dünyanın en fazla şehirleşen bölgesi haline gelmektedir. Ancak şehirleşmenin yanında kırsal nüfus da artış göstermektedir. Bu bölgedeki kırsal alanların sürekli bir şekilde siyasi, ekonomik ve ekolojik olarak dışlanması bu bölgede yaşayan insanları yoksulluk ve gıda temini gibi zorluklara sürüklemiştir. Bu baskıların yanında kırsaldaki halkın tarımsal örgütlenme ve protestolarda bulunma dışında başka seçeneği bulunmamaktaydı. Serbest piyasa modeli bu ülkelerde adil bir biçimde işlememiş tam tersine siyasi bağlantıları olan seçkinlerin lehine eğilim göstermiştir (Zurayk ve Gough, 2014, s.133-140). Büyük yatırımcılara verilen desteklerin yanında küçük yatırımcılar sistemden sürekli olarak dışlanmıştır. Bunun sonucunda halk içinde ülke yönetimine karşı nefret duyguları giderek artmıştır.

Arap Baharı'nı tetikleyen diğer nedenler ise, eğitim alanındaki yetersizlik ve özellikle ortaokul ve lise düzeyinde eğitime katılma ve eğitimde uygulanan cinsiyet ayrımı gösterilebilir. Halkın sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamaması da süreci tetiklemiştir (Öztürkler, 2014, s.11).

Ayaklanmaları başlatan gerekçeler başlangıçta ekonomik nedenler olarak gösterilmiş, daha sonra kısa süre içerisinde ekonomik gerekçelerin yerini siyasi özgürlük talepleri almıştır. Geçmişten beri Arap coğrafyasında siyasi sistemler halkın katılımına olanak sağlamamıştır. Tek kişi yönetimi ve tek parti yönetimi, bu coğrafyadaki yönetim anlayışıyla özdeşleşmiştir. Seçimler sadece gösteriş amaçlı yapılmış, herhangi bir alternatif sunulmadan halka evet-hayır gibi sorular sorulmuştur. Korku ve baskı içerisinde bulunan halk ise sandığa giderek mevcut yönetime oy vermek zorunda kalmıştır. Söz konusu bu seçimler sadece monarşi ile yönetilen ülkelerde değil kendi yönetimi cumhuriyet olarak da tanımlayan Suriye ve Mısır gibi ülkelerde de gerçekleşmiştir. Durum böyle olunca korku ve nefret duygularına kapılan halk ile iktidar arasındaki kopukluk giderek artmış, özgürlükler ve insan hakları bu ülkelerde devre dışı kalmış bu sayede mevcut yönetimler varlığını devam ettirmiştir (Orhan, 2013, s.20-21). Ayrıca bu ülkelerdeki hükümetler siyasi muhalefetin gelişmesine izin vermemiştir. Kendi rejimine muhalif gördükleri veya kendilerine karşı potansiyel oluşturacak kişileri sürgüne göndermiş, hapis cezası vermiş ya da faili meçhul cinayetlerle ortadan kaldırmıştır. Bu kadar baskı, zulüm ve kine karşı ise bölgede yaşayan halk hükümete karşı yeni reformlar ve yeni liderler beklentisi içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Halkın reform ve özgürlüğü talep etmesi sonucunda kaldığı baskı, toplumu harekete geçirerek, hükümete karşı isyanları teşvik etmiştir (Ünal, 2017, s.151).

Arap coğrafyasındaki bu isyan dalgası ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerle açıklanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, bölgedeki yoksulluk, işsizlik, nüfus artış hızının çok fazla olması ve demokratik olmayan yönetimlerin eskiden beri var olmasıdır. Bu unsurlar bu coğrafyada sürekli vardı ama isyanlar yoktu. Bu isyan hareketinin çıkmasında 21.yüzyılda bölgede gençler arasında artan okuma-yazma oranı ve başta internet olmak üzere bilişim araç-gereçlerinin yaygınlaşması ile birlikte halkın dünyanın dört bir tarafındaki olayları yakından takip etmesi etkili olmuştur (Er ve Çelik,

2015, s.7). Diğer halkları yakından takip eden bölge halkı kendi hükümetinden de aynı yaşam koşulları gibi güçlü isteklerde bulunmaktadır. İletişim araçları ile birlikte bu istekler bölgedeki ülkelerde domino etkisi yaratarak yayılmıştır. Bu açıdan isyanların ortaya çıkmasında iletişim araçları ve sosyal medyanın rolünün önemli olduğu ifade edilmelidir (Orhan, 2013, s. 21).

4.2 Yemen’de Arap Baharı ve Arap Baharı’nın Etkileri

Arap Baharı olarak bilinen ve Arap ülkelerinin büyük bir kısmında halk hareketlenmesine yol açan eylemler, Yemen’de de başlamıştır.

Bölgedeki ülkelerle kıyaslandığında Yemen’in küçük bir ekonomiye sahip olduğu görülmektedir. Körfez ülkeleriyle kıyaslandığında durumun vahameti daha da ortaya çıkmaktadır. Ülkede kişi başına düşen milli gelir 2600 dolar iken komşusu olan Umman’da 27 bin dolar civarındadır (www.imf.org, 2017). Bunun yanında % 2,8’lik nüfus artış hızı ile Afganistan ile birlikte dünyada en fazla nüfusun arttığı ülke konumundadır (<https://population.un.org>, 2018). Halkın % 50’den fazlası geçimini tarım sektöründen sağlamaktadır (<https://hdr.undp.org>, 2018). Ülkede işsizlik ciddi boyutlarda, bu sorunlara petrol ve su kaynaklarının da giderek azalması eklenince bölgede istikrarsız durumun devam etmesi de kolaylaşmaktadır (Gün, 2012, s.127).

Ülkede geçmişten beri devam eden çatışma durumu Şubat 2011’de Mısır’da Mübarek’in zorunlu bir şekilde istifa etmesinden sonra farklı bir yöne yönelmiştir. Yaklaşık 33 yıldan beri iktidarda olan Salih rejimini sorgulamaya başlayan halk kitleleri Mübarek’in gönderilmesinden cesaret alarak rejime karşı protestolar düzenlemeye başlamıştır.

4.2.1 Salih Rejimi ve Halk Ayaklanmaları

Ali Abdullah Salih, 1942 yılında Bayt Al Ahmar Kasabası’nda dünyaya gelmiştir. Ailesi Sanhan aşiretindendi. İlk olarak orduda kariyerine başlayan Ali Abdullah Salih, Kuzey Yemen’deki İç savaşta Suudiler tarafından desteklenen monarşi yanlılarına karşı Mısır’ın desteğini alan cumhuriyetçiler ile birlikte mücadele etmiştir. Uzun yıllar orduda görev aldıktan sonra, cumhurbaşkanının 1978’te öldürülmesiyle birlikte

cumhurbaşkanlığı görevini devralmıştır. Daha sonraki süreçlerde yapılan seçimleri kazanarak yeniden cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (www.milliyet.com.tr, 2017).

Ali Abdullah Salih, 1990 yılında Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak sonrasında yaşanan güneydeki ayrılıkçı hareketler ülkeyi savaşa sürüklemiştir. Yaşanan iç savaş neticesinde binlerce insan yaralanmış veya hayatını kaybetmiştir. Güney'in iç savaşlarda yenilmesiyle birlikte Salih'in yapmayı taahhüt ettiği reformlar yavaş yavaş yürürlükten kaldırılmış, kendi otoritesinin arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur (Gün, 2012, s.123).

Egemenliğini sağlamlaştırmak, yönetiminin devamlılığını uzun yıllar sürdürmek isteyen Salih böl-parçala-yönet anlayışıyla ülkesini yönetme yolunu tercih etmiştir. Bu politikalarını uygularken de kendine yakın gruplara destek olmuş, devletin önemli yerlerinde görevler vermiştir. Bu gruplarda kendi çıkarlarını ön plana çıkarmış, illegal birçok işlerin başrol oyuncularını olmuştur. Durum böyle olunca ihtiyaçları görmezden gelinen ve dışlanan halkın durumu daha da kötü bir vaziyet almıştır (Salisbury, 2011, s.11).

Ali Abdullah Salih'in 1990 yılında ABD'nin Irak'a uyguladığı müdahale sonucu izlemiş olduğu politika Yemen'i zor durumda bırakmıştır.1980'de 1 milyondan fazla Yemenli işçi Körfez İşbirliği Örgütü ülkelerinde çalışmaktaydı ve ayrıca 1958-1980 yılları arasında komşu Suudi Arabistan'a serbest bir şekilde girebiliyorlardı. Fakat Salih'in Saddam Hüseyin'in Kuveyt işgaline karşı tepki göstermemesi, Arap ülkeleri ve Batı'da Saddam'a olarak algılanmıştır. İşgali takip eden 12 aylık süre içerisinde yaklaşık 1 milyona yakın Yemenli işçi Körfez İş Birliği ülkelerinden sınır dışı edilmiştir. Suudi Arabistan'a serbest geçiş kaldırılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler birleşmenin şokunu atlatamamış Yemen ekonomisine ağır darbe indirmiştir. Yemen'i dağılmanın sınırına getiren bu politikalar ülkeyi sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan yaşanılmaz bir hale getirmiştir (Gün, 2012, s.126-127).

Yemen nüfusunun büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktadır. Nüfus artış hızı bakımından Afganistan ile beraber dünyada en fazla artış gösteren ülke konumundadır. Ülke nüfusunun bu derece artması neticesinde 2050 yılında 60 milyona

yakın bir nüfusa ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yemen’de işsizlik oranının %50’den fazla olup ayrıca nüfusun büyük bir kısmının yoksulluk sınırının altında olduğu bilinmektedir. Çocukların %57,9’u ise yetersiz beslenmektedir. Yemen nüfusunun yarısından fazlası 24 yaşın altındadır (<https://population.un.org>, 2018). Bu nüfusun büyük bir kısmı işsiz durumda olduğundan memnuniyetsiz bir yaşam sürdürmekte, işsizlik nedeniyle de hayal kırıklığı içerisinde. Bunun yanında eğitim sisteminin kötü olması, gençlerin kendilerini gösterebilecek alanlarının sınırlı olması bu grup içerisinde öfkenin artmasına yol açmıştır. Ülkenin yaşamış olduğu bu sorunlara su ve petrol sorunu da dahil olunca halkın bulunduğu durum daha da kötü bir hal almıştır. Ülkedeki petrol yataklarının giderek azalması neticesinde ülkeye döviz girdisi giderek azalmaya başlamıştır. Bu durum patronaj ilişkilerinin sürdürülmesi, destekleri ve kamu kesiminin maaşlarını ödenmesini olumsuz etkilemiştir. Bunun yanında ülkedeki su kaynakları giderek tükenmekte hatta Sana’nın dünyanın ilk susuz başkenti unvanını alacağı tahmin edilmektedir (Gün, 2012, s.126-127). Ülkede su kaynaklarının azlığı modern olmayan tarım metotları ile birleşince tarımın vahametini daha da arttırmıştır (Özey, 2011, s.135). Ülkede yaşanan bu olumsuzluk durumu halkın devletten kopmasına yol açmış ve devlete karşı ayaklanmasına sebep olmuştur.

30 yıldan fazla ülke yönetimini elinde bulunduran Ali Abdullah Salih’in görevini süresiz uzatmak istemesi ve kendisinden sonra ülke yönetimine oğlunu getirmeye yönelik çalışmaları halkın ayaklanmasında etkili olmuştur (Koyuncu, 2016, s.126). Yaşanan bu gelişmelerin yanında ülkede yaşanan olumsuz durumlardan dolayı öfke duyan halk, Tunus ve Mısır’da yaşanan gelişmelerden ilham alarak Salih rejimine yönelik ilk gösterileri 22 Ocak 2011’de Sana Üniversitesi’nde başlatmıştır. Gösterileri birkaç yüz öğrencinin oluşturduğu bir grup başlatmıştı. Öğrenci grubu başta Islah Partisi ve diğer muhalif parti grupları tarafından desteklenmekteydi. Bu gösterilere karşı Ali Abdullah yanlıları da karşı gösteri hareketinde bulunarak Islah Partisi’ne terörist olma suçlaması atfetmiş, Ali rejiminin devamına yönelik destek açıklamalarında bulunmuştur. Gösterilerin ilk çıktığı dönemler genelde sakin geçmekle beraber rejim tarafından dikkat çeken bir tutuklama meydana gelmiştir (<https://gulfnews.com>, 2011). 2011 yılı Nobel Barış ödülünün aktivist iki kadın ile sahibi olan gazeteci ve sivil toplum örgütü lideri olan Tevekkül Karman izinsiz gösteri düzenleme, halkı itaatsizliğe yöneltme ve ülkeyi kaosa

sokmakla suçlanarak tutuklanmıştır. Ancak yapılan büyük protestolar ile birlikte bir gün sonra serbest bırakılmıştır (www.habertürk.com, 2011). Küçük gruplar halinde başlayan protesto dalgası Sana'nın birçok yerine yayılarak on binlerce kişinin katıldığı protesto haline dönüştü. 2 Şubat günü olağanüstü toplanan mecliste söz alan Salih görev süresini uzatmayacağını, 2013'te yapılması planlanan seçimlerde kendisi ve ailesinden herhangi birinin aday olmayacağını ifade etmiştir. Ancak verilen sözlere güvenmeyen halk 3 Şubat tarihini "Öfke Günü" kabul ederek büyük bir kitlesel protesto hareketi düzenlediler. 20 binden fazla göstericin katıldığı bu protesto hareketi Tağyir(Değişim) Meydanı'nda yapılması hedeflenmekteydi. Ancak Salih taraftarlarının erken davranıp burada gösteri düzenlemesi ile Salih aleyhine yapılan gösteriler Sana Üniversitesi'nde gerçekleşti. İki grup arasında herhangi bir çatışma durumunun ortaya çıkmaması için polis önlemler almıştır. Alınan önlemler neticesinde iki grup sorunsuz bir şekilde dağılmıştır (www.hürriyet.com.tr, 2011). Ülkedeki gösteriler Mübarek'in 11 Şubat 2011 tarihine yani istifa etmesine kadar sürdü. Mübarek'in görevini bırakmasıyla birlikte halk sokaklara çıkarak sıranın Salih'te olduğunu ifade eden sloganlar atmaya başladılar. Daha sonra 13 Şubat günü düzenlenen protesto dalgasında emniyet güçleri göstericilere orantısız güç kullanmaya başlamıştır. Büyük bir kısmını üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bu grup Tağyir Meydanı'na gitmeye çalışması neticesinde müdahalenin boyutu daha da arttı. Göstericiler ile polis arasında çıkan çatışmada birçok gösterici yaralandı. Yaklaşık 23 kişide gözaltına alındı. Göstericiler Sana Üniversitesi'nin önüne çadırlar kurdular ve bu bölgeyi terk etmeyeceklerine dair ant içtiler. Binlerce gösterici 14 Şubat 2011 günü Salih yanlılarının kent merkezinde kurmuş oldukları alana doğru harekete geçti ancak emniyet güçleri tarafından durduruldular. Bir gün sonra birçok gösterici Başkanlık Sarayı'na doğru ilerleyerek Salih'i protesto etmeyi amaçlıyordu. Ancak polisin güç kullanmasıyla birlikte grup dağılmıştır (Kasinof ve Goodman, 2011, 1-7).

Ülkedeki protesto dalgası başkent Sana başta olmak üzere, Taiz ve Aden şehirlerine de hızlı bir şekilde yayıldı. Bu bölgedeki gösteriler de Sana'da yaşananlar gibi hükümet ile halk arasında çatışmaya dönüştü. Taiz şehrinde 18 Şubat 2011'de düzenlenen gösteriler esnasında resmi plakalı bir araçtan halka bombalı saldırı düzenlenmesi sonucu 2 gösterici hayatını kaybetti ve birçok kişi de yaralanmıştır. Aden şehrinde düzenlenen

gösterilerde ise göstericiler belediye binasını ateşe vermiştir. Güney hareketinin önderi konumundaki Hasan Baum ise göstericilere destek verdiği gerekçesiyle Aden’de tutuklanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler üzerine birçok kesimden iktidara tepkiler gösterilmesine yol açtı. İktidar partisi olan Genel Halk Kongresi’nden yaklaşık 9 milletvekili istifa etti. Gösterilen tepkiler çatışmaların durmasına vesile olmadı (Muslu, 2011, s.329-330). Sonrasındaki süreçte çatışmalar giderek daha da arttı. 23 Şubat 2011’de Sana Üniversitesi’nin çevresinde muhaliflerin kurmuş olduğu çadır alanlarının bulunduğu bölgeye Salih yanlılarının da yerleşme çabaları neticesinde olaylar çıkmış, yaşanan çatışmalar neticesinde birçok kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir (www.cnn.com.tr, 2011). Tüm müdahalelere rağmen muhalif hareket durdurulamamış aksine akademisyen, gazeteciler ve entelektüel birçok kişinin de göstericilerin tarafına geçmesiyle daha da genişlemiştir. Ayrıca Salih yönetiminin halka uygulamış olduğu ağır müdahale birçok ülke tarafından da eleştirilmeye başlamıştır. 24 Şubat 2011’de ABD’nin Yemen Büyükelçisi muhaliflerin korunması ve Salih yanlıları ile karşı karşıya gelmesini engelleme çağrısında bulunarak yaşanan durumu kontrol altına alması çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya paralel olarak ülkede muhaliflerden de oluşan 5 kişilik bir komisyonun kurulması ve kurulan komisyona da Başbakan’ın liderlik etmesi kararlaştırıldı. Ancak çözüme yönelik yapılan tüm çaba ve vaatlere rağmen gösteriler durmaksızın devam etti. 25 Şubat günü Yemen’in birçok şehrinde gösteriler düzenlenmeye devam etti (www.reuters.com, 2011).

Ülkede yaşanan ve giderek sivil halka yönelik artan şiddet sonrasında Salih’in de bünyesinde yer aldığı Haşid kabilesi konfederasyon başkanı ve muhalif ıslah Partisi’nin lideri olan Şeyh Sadık El Ahmer cumhurbaşkanlığı süresinin tartışıldığı zamanlarda Salih’i ülkenin düzenini bozmak ve diktatör olmakla ithamda bulunarak hiçbir şekilde destekte bulunmayacaklarını ifade etmiştir (Çubukçu, 2013, s.42). Daha sonra 26 Şubat günü Haşid kabilesinin liderlerinden olan Şeyh Hüseyin bin Abdullah el-Ahmer, iktidar partisinden istifa ederek, Salih karşıtı eylemlere destek olacaklarını ifade etti. Haşid aşiretinden 25 kişinin muhalif kanada geçmesi sonucu iktidarın müdahalesi sert oldu. Güvenlik güçlerinin Aden’de Cuma namazı sonrasında Haşid aşiretinin yoğun olarak bulunduğu gruba ateş açmaları sonucunda aşiretten 4 kişi yaşamını yitirdi. Yaşanan olaylar sonrasında Haşid aşiretinin yapmış olduğu açıklamada muhaliflere

desteğin devam edeceğini ifade edilmiştir (Muslu, 2011, s.330). Bakil kabile konfederasyonunda Haşid kabilesi ile benzer yolu benimsemesi sonucu itibariyle Salih yönetimine yapmış olduğu desteği çekerek muhalif grubun daha da güçlenmesine vesile olmuşlardır. Muhalif grupları desteğe Zeydi aşiretleri de katılınca Salih rejimi bir darboğaza sıkışıp kaldı (Arı, 2015, s. 2-3). Zor durumda kalan Salih, muhalif partilerin önerceği isimler ile ulusal birlik hükümetinin kurulabileceğini teklif etti. Ancak muhalif grupların en önemli amacının Salih iktidarını sonlandırmak olduğu için Salih ile pazarlıkların yapılmasını reddederek öneriyi kabul etmediler. Sonrasında 3 Mart günü siyasi partiler yeni bir öneriyi Salih hükümetine sundular. Bu öneride gösterilerin özgür bir şekilde devam etmesi, şiddet eylemlerinin sonlandırılması gerektiği, anayasa ve kanunlarda köklü değişimlerin yapılması, Salih ve Salih'le yakın bağı bulunan kişilerin güvenlik birimlerindeki liderlik görevlerine son verilmesi yer alıyordu (<https://gulfnews.com>, 2011). Ancak halk sunulan öneriyi yeterli bulmayarak Salih'in istifa etmesi gerektiğini istedi. Göstericiler iktidar ile muhalefet arasında yaşanan görüşmeler esnasında da sokaklardan çıkmayarak gösterilerine devam etti. Birçok üniversitede öğretime ara verildi. 8 Mart'ta Sana'da yapılan gösterilerde birçok kişi yaralandı. İktidarın göstericilere uyguladığı şiddetin boyutu ne kadar arttıysa eylemlerin yayılması da o derece artış gösterdi. Hatta Salih'e desteğin yoğun olduğu Damar'da bile gösteriler düzenlenmeye başladı. Göstericiler diğer bölgelerde isyan dalgasını genişletmek için çabalarda bulunmaya devam etmişlerdir. Hatta gösterilere katılmayan öğretmen ve öğrencilerin okullarını yıkma tehdidinde bile bulunmuşlardır (Muslu, 2011, s.331).

Ali Abdullah Salih 10 Mart günü protestolara son verilmesi durumunda yeni anayasa ve referandum yapılma sözü verdi. Ancak halk bu durumu kabul etmeyerek gösterilere devam etti. Ertesi gün Sana'da büyük bir katılımı gösteri düzenlendi. Salih güvenlik güçlerine emir vererek gece yarısı baskın düzenlenmesini istedi. Düzenlenen operasyonda 4 kişi yaşamını yitirdi ve birçok kişi de yaralandı. Yaşanan bu durum neticesinde İngiltere Salih rejimini kınayıcı açıklamalarda bulundu ve vatandaşlarının ülkeyi terk etme çağrısında bulundu (Yeşilyurt, 2011, s.176). 18 Mart günü geldiğinde Cuma namazı sonrasında güvelik güçlerine bağlı sivil elbiseli keskin nişancılar Değişim Meydanı'ndaki halka ateş açarak 52 kişiyi öldürdüler. Artan sivil kayıpları neticesinde

iktidardan birçok kişi görevinden istifa etti. Asker, diplomat ve aşiret liderlerinden destek açıklamaları geldi. Haysiyet Cuması olarak adlandırılan bugün Sana'daki gösteriler içerisinde en şiddetliydi. Bu müdahale ayaklanmada domino etkisi yaratmıştır. Ayaklanmayı birçok kesimin desteklemesine neden olmuştur. Halk olayın sorumlusunu Salih yönetimi olarak sorumlu tuttu. Ancak Salih ise bu keskin nişancı olayında kendisinin olmadığını iddia etti. Ayrıca ülkede kontrolden çıkan silahlı adamların olduğunu öne sürerek ülke genelinde sokağa çıkma yasağı ilan etti ve hükümeti görevden aldı. 52 kişinin öldürülme olayının sonucunda General Ali Muhsin ve bazı üst düzey askeri kadro göstericilerin tarafına geçti. Birinci Zırhlı Tümen'e dâhil olan askerler meydanı kontrol altına alarak göstericileri korumaya çalıştı. Ancak bazı gruplar bu yanaşmadan çekinmeye başlamıştı. Çünkü Yemen siyasetinin önemli bir figürü olan Ali Muhsin'in aslında Salih'in tarafında olduğunu, halktan ziyade kendi ihtiyaçlarını ön planda tuttuğunu öne sürüyorlardı. Ayrıca generalin askeri darbe yapma ihtimalinden korkuyorlardı. Birtakım kişiler önceki ölümlerde ses çıkarmayan Ali Muhsin'in 52 kişinin ölümü dolayısıyla böyle bir davranışta bulunmasına gerçekçi bulamıyor, bu olayı kazanan tarafa geçme şeklinde açıklıyorlardı. Ancak yaşanan gelişmelere rağmen halk asker ile birlikte iktidarı hedef alan gösterileri devam ettirmiştir (Bruck ve diğerleri, 2014, s.333-334).

Ali Muhsin'in göstericiler tarafına dâhil olması ile birlikte Salih iktidarı bırakma düşüncelerine kapılmıştır. Daha fazla askerin katılmasından çekinen Salih, Genel Halk Kongresi grup toplantılarında Ali Muhsin'in istifa etmesi sonrasında görevini yardımcısına bırakacağını ve 2 ay içerisinde erken seçim yapma sözünü vermiştir. Ancak birçok askerin ve kamu çalışanının kendisini desteklediğini görünce istifa düşüncesinden vazgeçmiştir (Gün, 2012, s.131).

23 Mart günü Ali Abdullah Salih hükümeti toplayarak belirli kararlar aldı. Bu kararların başında iktidara tutuklama ve medyaya sansür uygulama hakkı verildi. Daha sonra Salih destekçilerine görevi bırakacağını, ancak görevi güvенеbileceği kişilere bırakmak istediğini ifade etti. Yapılan açıklamaları yetersiz bulan ve alınan kararlara öfkesi artan halk 4 Nisan günü Taiz'de güvenlik güçleri ile çatıştı. Çatışma sonrasında 12 kişi hayatını kaybetti. Bir gün sonra hayatını kaybeden kişiler için binlerce kişi sokağa

çıktı. Yaşanan gelişmeler sonrasında ABD olayları kınadı ve olayların sorumlusunun Salih iktidarı olduğunu beyan etti. 8 Nisan günü Körfez İşbirliği Konseyi(KİK) tarafından bir yol haritası hazırlandı. Ancak Salih geri adım atınca girişimler sonuçsuz kaldı. Artan olaylar neticesinde hükümet Cevf, Abyan ve Sa'da çevresinde kontrolü kaybetti (Yeşilyurt, 2011, s.177-178).

Ali Abdullah Salih, göstericileri bölmek için protestoların ülke ahlakına zarar verdiğini belirten açıklamalarda bulunmuştur. Gösterilerde kadın ve erkeklerin beraber olduğunu, çadırlarda beraber oturdukları ve gat paylaştıklarını ifade etmiş, bu durumun şariat kurallarına aykırı olduğunu savunmuştur. Bu durum sonrasında binlerce kişi kadın onurunu kötülemeye çalışan Salih'e karşı slogan atarak tepkide bulunmuştur. Ülkede 23 Nisan günü muhalefetin çağrısıyla genel grev ilan edildi (Mukhashaf, 2011, s.1-3). Yaşanan bu durumlara rağmen ülkede çatışmalar halen devam etmekteydi. 27 Nisan günü güvenlik güçleri yine şiddet kullanarak olaylara müdahale etti ve müdahale sonrasında 12 kişi yaşamını yitirdi. Ertesi gün binlerce Yemenli bu durumu protesto etmek için gösteriler düzenledi (Muslu, 2011, s.333).

Ülkedeki ayaklanmalara yönelik en etkin çalışmalarda Körfez İşbirliği Konseyi(KİK) bulunmuştur. Muhalif kanada Ali Muhsin gibi askeri grupların geçmesi ve bu geçiş ile çatışmaların şiddetinin artması Suudi Arabistan ve Amerika Birleşik Devletleri'ni harekete geçirmiştir. Gösterilen ilk dönemlerinde ABD ve Avrupa Birliği olayların göstericileri protestoları sonlandırmaları yönünde çabalarda bulunmuştur. ABD ve KİK ülkeleri Nisan ayında taslak hazırlayarak Salih'in görevine son verilmesi, ülkenin yönetim tarzını değiştirmeden kendilerine yakın bir lideri görevin başına getirmeyi planlıyorlardı. Bu doğrultuda Salih'in danışmanı olan Abdülkerim el-Iryani ile görüşmeler yapılarak bir taslak hazırlandı. Suudi Arabistan başlangıçta Salih'in görevden alınmasına karşı olduğu için bu anlaşmaya sıcak bakmamıştır. Yapılan görüşmeler sonrasında KİK tarafından anlaşma metni hazırlandı. Bu metinde Salih'in 30 gün içinde görevi bırakacağı, istifa ettikten sonra kendisine yönelik hiçbir şekilde yargılama yapılmayacağı, muhalif lider önderliğinde hükümet kurulacağı, ülke genelindeki gösteriler sonlandırılarak halkın sokaklardan çekileceği gibi maddeler yer almıştır. Yapılması planlanan erken seçimleri kazanamayacağını düşünen Islah Partisi başlangıçta

istemese de anlaşmayı kabul etmiştir. Hazırlanan anlaşma metni ülkeye barış, istikrar ve huzur ortamı getireceğini ifade eden iktidar tarafından da imzalanmıştır. Ancak anlaşma taslağını yetersiz gören halk gösterilere devam etmiştir. Halk ayrıca bu konuda muhalif partilerin yetersizliğine yönelik söylemlerde bulunuyordu (Bruck ve diğerleri, 2014, s.333-334). Artan çatışmalar neticesinde 1 Mayıs 2011’de imzalanıp, uygulamaya geçilmesi planlanan anlaşma bir türlü kabul edilmedi. Anlaşmanın imzalanmamasını muhalif grup Salih’e bağlamaktaydı. KİK genel sekreteri de bu durumu kabul ederek Salih ile anlaşmanın imzalanması için birçok defa görüştüğünü ancak her görüşmede Salih’in yeni şartlarla geldiğini ifade etmiştir. Anlaşma metninin kabul çalışmaları Mayıs ayında devam etmiştir. Alınan karar doğrultusunda 21 Mayıs’ta muhalefet, 22 Mayıs’ta ise Salih’in anlaşmayı onaylaması planlanmıştır. Muhalefet belirlenen tarihte anlaşmayı imzalamış, fakat Salih her defasında kaçınmıştır. Bunun sonucunda KİK ülkeleri karar alarak anlaşma metnini yetersiz bularak, anlaşmayı uygulamaktan vazgeçtiler. Yürürlüğe girmesi beklenen ancak rafa kalkan anlaşma sonrasında çatışmaların şiddeti daha da arttı. Güvenlik güçleri ile Ahmer aşireti arasında başlayan olaylar neticesinde 100’den fazla kişi hayatını kaybetti ve birçok kişide yaralandı (Muslu, 2011,s.334).

22 Mayıs’ta Salih’e yakın kişiler birçok ülkenin büyükelçiliği önünde eylemlerde bulunarak Salih’e olan desteklerini açıklamışlardır. Bir gün sonra ise Haşid Kabilesi lideri Şeyh Sadık el Ahmer öncülüğünde düzenlenen gösteriler esnasında çatışmalar ortaya çıkmış yaklaşık 24 asker ile birlikte 14 aşiret üyesi yaşamını yitirmiştir. Yaşanan kanlı çatışma neticesinde Salih geri adım atmayacağını, olayların sonlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. 27 Mayıs 2011’de Haşid Kabile lideri Şeyh Sadık El Ahmer çatışmaların bitirilmesine yönelik ateşkes anlaşması yapılması çağrısında bulundu. Ancak yapılan müzakerelerden sonuç çıkmayınca çatışmalar devam etmiş ve birçok kişi yaşamını yitirmiştir (Yeşilyurt, 2011, s.179-180).

Çatışma durumu devam ederken Salih açıklamalarda bulunarak, Husilerin kontrol altından çıkıp ülke yönetimini ele geçireceği, Güney Yemen’in ayrılarak ayrı bir bağımsız devlet olacağı ve Yemen El Kaidesi’nin ülkedeki etkinliğini arttıracaklarını ifade etmiştir. Ancak göstericiler açıklamaları tatmin edici bulmamıştır. Çatışmaların boyutu günden güne artmıştır. 3 Haziran günü göstericiler için bir dönüm noktası olmuştur(Arı,

2015, s.3). Başkent Sana'da bulunan Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na Cuma namazı esnasında Salih'in de içinde yer aldığı gruba bombalı saldırı düzenlenmiştir. Saldırıdan 6 saat sonra Salih Yemen devlet televizyonuna açıklamada bulunarak olayı haydut olarak nitelediği Haşid aşiretine bağlamıştır. Ancak Sadık El Ahmer yapılan suçlamaları kabul etmeyerek, olaylarda herhangi bir şekilde bağlantısının olmadığını ifade etti (www.bbc.com, 2011). Yaşanan eylemde yaralanan Ali Abdullah Salih tedavi olmak için Suudi Arabistan'a gitti. Bu gidişatı Salih iktidarının sonu olarak gören göstericiler Sana Üniversitesi'nde toplanarak sevinç gösterilerinde bulundular. Salih'in ülkeden ayrılmasıyla görevi yardımcısı Abdurrabbu Mansur Hadi devraldı. Saldırı sonrasında ülkede durum giderek daha da karıştı. Olayların şiddeti arttı. Olayın faili olarak görülen Ahmer aşiretine karşı baskının şiddeti daha da arttı. Aşiret lideri olan Sadık el-Ahmer'in evi bombalandı. Bombalı saldırı sonucunda 10 kişi yaşamını yitirdi ve 35 kişi de yaralandı (Muslu, 2011, s.335).

Yemen'den ayrılan Salih sonrasında ülkede çatışmaların şiddeti biraz azaldı. Ülkede devam eden gösteriler geçmişe oranla daha da sakin geçmekteydi. Bu dönemde Cumhuriyet Muhafızları'nın lideri konumda olan Salih'in oğlu Ahmed Salih basına demeçlerde bulunarak, Mansur Hadi'nin babasının burada olmamasına rağmen ülkedeki kargaşayı sonlandırmaya yönelik çalışmalarda bulunacağını ifade etti (www.reuters.com, 2011). Bu açıklamalar muhalif grup tarafından olumlu karşılandı ancak yeterli görülmedi. Verilen sözlerin icraata dökülmesi gerektiği açıklandı. Aynı açıklamalara yakın ifadeler Salih tarafından da yapıldı. Ali Abdullah Salih yardımcısı olan Mansur Hadi'ye övgüler yağdırdı ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin öncülüğünde sürdürülecek olan barış görüşmeleri için imza yetkisinin Mansur Hadi'de olduğunu söyledi. Ardından devam ederek Körfez İşbirliği Konseyi'nin sunacağı barış şartlarına sadık kalacağı, ülkede kısa sürede seçimlerin yapılacağına yönelik güvence verdiğini de ifade etti (Muslu, 2011, s.335-336).

Salih'in gidişinden sonra ülkede çatışmaların şiddeti azaldı ancak çatışmalar devam etti. Devam eden çatışmalar neticesinde İngiltere vatandaşlarını tahliye etmek üzere 7 Haziran 2011'de ülkeye 80 gemiden oluşan filo gönderdi. 12 Haziran 2011 de ise hükümet güçleri ülkenin güneyinde yer alan birtakım şehirleri ele geçiren ve birçok

askerin hayatını kaybetmesine yol açan El Kaide'ye yönelik operasyonlar başlattı. Yapılan operasyonlar sonucunda El Kaide'nin lider kadrosunda yer alan Ammar el-Vaeli ve 12 kişi yaşamını yitirmiştir. 16 Haziran 2011'de ise Muhafız Birlikleri Mansur Hadi'nin evinin önünde oturma eylemleri yapan göstericilere müdahale etmiştir (Yeşilyurt, 2011, s. 181). 17 Haziran 2011'de büyük bir gösteri düzenleyen muhalifler geçiş konseyinin kurulmasını, Yemen'e dönmeyi planlayan Salih'in iktidarının sonlandırılması gerektiği çağrısında bulundular (Muslu, 2011, s.336). 30 Haziran günü Yemen Dış İşleri Bakanı Ebubekir el-Kirbi açıklama yaparak Ali Abdullah Salih'in Birleşmiş Milletler ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin alacağı kararlar çerçevesinde muhalifler ile diyalog kurulacağını açıklayarak çatışmaların şiddetini azaltmaya yönelik ifadelerde bulundu. Ancak görüşmelerden sonuç çıkmayınca taraflar arasındaki çatışmalar temmuz ve ağustos aylarında da devam etmiştir (Yeşilyurt, 2011, s. 182-183).

23 Ağustos 2011'de Ali Abdullah Salih ile birlikte yaralanan Yemen Başbakanı Ali Mucaver tedavi gördüğü Suudi Arabistan'dan ayrılarak Yemen'e döndü. 6 Eylül günü ise Başbakan bakanlar kurulunu topladı. Başbakan ülkeye döndükten sonra ülkede çatışmaların şiddeti arttı. 15 Eylül 2011'de Aden şehrinde polis merkezi ve istihbarat binasına saldırılar düzenlendi. 18 Eylül 2011'de başkentte düzenlenen gösterilere güvenlik güçleri müdahale etti. Müdahale sonucu 100 kişi yaşamını yitirdi, birçok kişide yaralandı. Çatışmaların durdurulmasına görüşmeler yapılsa da görüşmeler sonuçsuz kaldı (<https://t24.com.tr>, 2011).

Ali Abdullah Salih 23 Eylül 2011'de tedavisini tamamladığı Suudi Arabistan'dan ayrılarak Yemen'e geri döndü. Ülkeye döndükten sonra Salih ateşkes kararı aldı ve kendisine bağlı birliklere sokaklardan çekilme emrini verdi. Fakat alınan karar kısa süreli oldu. Salih'e bağlı keskin nişancılar göstericiler üzerine ateş açarak birçok kişinin yaşamını yitirmesine sebep oldu (www.bbc.com, 2011). Cumhuriyetin 49. yılı münasebetiyle kutlama düzenleyen Salih, göstericileri suçlayan açıklamalarda bulundu. Ayrıca ülkedeki bu kaos durumundan en çok El Kaide gibi grupların yararlandığını ifade etti. Konuşmasına devam ederek Suudi Arabistan ve ABD'ye yapmış oldukları desteklerden dolayı teşekkür etmiştir. Ülkeye döndükten sonra Batılı gazetecilere demeç veren Salih, ülkesindeki bu durum devam ettikçe kontrolün elden

çıkacağı, iktidarı daha çok El Kaide ve Müslüman Kardeşler ile bağlantılı grupların elinde olacağını ifade etti (Muslu, 2011, s.337).

Salih ülkeye döndükten sonra çatışmaların şiddeti arttı. 4-5 Ekim 2011'de Taiz'de göstericiler ile çatışan güvenlik güçleri 7 kişinin ölümüne neden oldu. 17 Ekim'de Ali Muhsin tarafında olan askerler ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşandı. Yaklaşık 8 kişi yaşamını yitirdi. Yaşanan çatışmalar sonrasında birçok Yemenli kadın direnişe katıldı (www.reuters.com, 2011). 11 Kasım 2011'de Taiz şehrinde yapılan müdahale sonrasında 9 kişi yaşamını yitirdi. Taiz'de yaşanan çatışmalara birçok aşiret üyesi de katıldı. Gösterileri kontrol altına almak isteyen Cumhuriyet Muhafızları birçok kişinin yaşamını yitirmesine yol açtı. Salih Arap Baharı sonucu yayılan ayaklanmaları anarşi olarak ifade eden demeçlerde bulunarak birçok ülkeyi suçlayan açıklamalarda bulundu (<https://gulfnews.com>, 2011).

Ülkedeki çatışma durumunun giderek artması Birleşmiş Milletler ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin etkisiyle Yemen'e karşı uluslararası baskıyı arttırmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 21 Ekim 2011'de aldığı kararla ülkedeki çatışma durumunun bitmemesi durumunda baskı ve yaptırım uygulanacağı çağrısında bulunarak anlaşma ortamını hazırlamaya çalışmıştır. Salih yapılan baskıya daha fazla dayanamayarak 23 Kasım 2011'de Körfez İşbirliği Konseyi'nin hazırladığı anlaşma metnini imzalamıştır. İmzalanan anlaşmalarda şu ifadeler yer almıştır:

- ❖ 7 gün içerisinde iktidar ve muhalif grubun yer alacağı bir hükümet kurulacaktır.
- ❖ Meclis tarafından Cumhurbaşkanı Salih'in yargılanmasını engelleyen kanun yapılacaktır.
- ❖ Yargı muafiyeti kanunu çıktıktan sonra Cumhurbaşkanı istifa edecek, görevini yardımcısına devredecektir.
- ❖ Görevi devralacak yardımcı ise 90 gün içerisinde başkanlık seçimlerinin yapılmasını sağlayacak ve yeni bir anayasa hazırlanması için komisyon kurulmasına öncülük edecektir.
- ❖ Muhaliflerin aday göstereceği, başkanın ise görev yetkisi vereceği kişi 2 hafta içerisinde Ulusal Birlik Hükümetini kuracaktır.
- ❖ Hükümet kurulduktan sonra:

- Ülkedeki çatışma durumu sonlandırılacak; askeri gruplar kontrol altına alınarak kışlalara dönmesi sağlanacak; bütün vatandaşların ülkede serbestçe dolaşımı sağlanacak; barış ve güven ortamının oluşturulması için her türlü tedbirin alınması sağlanacaktır.
- Ülke genelinde yardıma ihtiyacı gerek olan bölgelere yardımların ulaştırılması sağlanacaktır.
- Ülke genelinde hukukun üstünlüğünü sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunulacaktır.
- Güvenlik güçlerinin keyfi davranışlarının önüne geçilecek, hukuka uygun olmayan davranışların önlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- ❖ Cumhurbaşkanı yardımcısı görevi devralıp Ulusal Birlik Hükümetini kurduktan sonra Askeri İşler Komitesi ve Ulusal Diyalog Konferansının kurulmasına da öncülük edecektir.
- ❖ Seçim sisteminde değişiklikler yapılacak, Ulusal Diyalog Konferansı aşağıda verilen konuları görüşmek üzere toplanacaktır:
 - Anayasa yazma komisyonu belirlenmesi,
 - Uzun yıllardır süren Güney Yemen Sorunu barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulması,
 - Başkentteki eylemlerin sonlandırılması,
 - Yargı ve tüm kamu hizmetlerinin hukuk çerçevesinde sürdürülmesi,
 - İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi,
 - Çocuklar, kadınlar ve yardıma muhtaç kişilerin korunması,
 - Her alanda sürdürülebilir kalkınma eylem planlarının hazırlanması.
- ❖ Ulusal Diyalog Konferansı bu konuları görüştüktan sonra karar alacak, hükümet ise 6 ay içinde Anayasa Komisyonu kurdurarak 3 ay içerisinde yeni anayasanın hazırlanmasını sağlayacaktır (Gün, 2012, s.132-134).

Anlaşma metni ne Salih'i ne de muhalif grubu tatmin etmiştir. Uluslararası baskıya daha fazla dayanamayan iki grup anlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır. Salih'in anlaşmayı imzalamasındaki temel gerekçeler şunlardır: Sunulan anlaşma metninin Salih'e onurlu bir şekilde görevini bırakma şansı vermesi ve görevi devralacak

başkan yardımcısı iktidarda olan partisi aracılığıyla ülke yönetiminde söz sahibi olmaya devam edeceğini düşünmesidir.

Salih ve muhaliflerin anlaşmayı imzalamasıyla birlikte BM Güvenlik Konseyi ülkeleri ülkedeki sorunların bitmesi adına danışmanlık görevinde gönüllü olmuşlardır. Ruslar Ulusal Diyalog Komitesi ile ilgilenirken, Fransa anayasa ile ABD ordunun yeniden yapılandırılması, İngiltere ve diğer AB üyeleri ise adalet ve güvenlik ile ilgilenmişlerdir (Bruck ve diğerleri, 2014, s.333-334).

Barış anlaşmasının imzalandıktan sonra görevini yardımcısı Mansur Hadi'ye bırakarak istifa eden Salih sonrası süreçte de Yemen'deki çatışma durumu bitmedi. Göstericiler Salih ve onun yakınında bulunan 500 kişiye yargı güvencesi veren hükmü sindiremiyorlardı. Göstericiler Salih'in yargılanmasını istiyorlardı. Buna bağlı olarak birçok bölgede gösteriler düzenlemeye devam ettiler. Salih yanlıları da sokağa çıkarak Salih'in istifa etmesini protesto ediyorlardı. İki grubun karşı karşıya gelmesiyle de birlikte çatışma durumu başladı (www.internethaber.com, 2011). Birçok kişi yaşanan çatışmalar neticesinde hayatını kaybetti. Özellikle Taiz kentindeki çatışmalar uzun süre devam etti. Güvenlik güçlerinin de müdahale etmesiyle birlikte can kayıpları daha da arttı. 20 Aralık günü Taiz'de başlayıp başkent Sana'da biten yürüyüşe binlerce kişi katıldı. Salih'in yargılanmasını isteyen göstericilere Cumhuriyet Muhafızları müdahale etti. Müdahale sonucu 9 kişi yaşamını yitirdi ve yüzlerce kişi yaralandı. Salih yanlıları da yaklaşan seçim öncesi oy pusulalarını yakarak seçimi protesto etmeye, Salih'in tekrar başa gelmesine yönelik açıklamalarda bulunuyorlardı. Ülkedeki çatışma durumundan en fazla yararlanan gruplar Husiler ve El Kaide olmaya başladı. Özellikle El Kaide güneyde giderek etkinliğini daha da arttırıyordu (<https://gulfnews.com>, 2011).

22 Aralık günü Salih'ten görevi devralan Mansur Hadi yeni hükümet kurmak için çalışmalara başladı. Muhalifler ve Salih'e yakın grupları içinde barındıran bir kabine oluşturdu. Başbakanlığa ise muhaliflerin oluşturdukları Ulusal Konsey başkanı ve Riyad'daki görüşmeleri muhalifler adına imzalayan Muhammed Selim Basindava'yı getirtmiştir (Arı, 2015, s.3-4).

Planlandığı gibi 21 Şubat 2012 tarihinde ülkede Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Tek adayın yapıldığı seçimleri Mansur Hadi oyların %99'unu alarak kazanmıştır. Seçimlere yaklaşık 12 milyon seçmen katılmış, seçimlere katılım oranı ise %65 oranında olmuştur (Arı, 2015, s.4). Görevi devralan Hadi ülkedeki kaos durumunu düzeltmeye çalışırken bir yandan da Ali Abdullah Salih ile de uğraşmak zorunda kalmıştır.

Ali Abdullah Salih görevini bıraktıktan sonra tedavi olmak için New York'a gitmiş, sonrasında ise Birleşik Arap Emirlikleri'ne dönerek yaşamını sürdürmüştür. Ancak Salih sonrasında ülkesine dönmüştür (www.gazetevatan.com, 2017). Ülkesine döndükten sonra 33 yıllık iktidarda kalmanın vermiş olduğu güç ile geçiş sürecini baltalamaya çalışmıştır. Hatta 2004-2010 yılları arasında kapsayan dönemde hükümet güçleri ile zaman zaman çatışmalara girmiş olduğu Husiler ile ittifak yoluna da gitmiştir (Kurt, 2015, s.9). O dönemdeki Salih ile çatışan Husilerin istekleri ağırlıklı olarak mezhepsel ve imamet rejiminin yeniden getirilmesine yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında Sa'da bölgesinde daha fazla özerklik elde etmek, Zeydi okullarının açılmasının önündeki engellerin kaldırılması, gelir dağılımındaki bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve devletin toplumun tüm kesimine eşit bir şekilde yaklaşması gerektiğini istemeleri çatışmaların diğer nedenleri olarak gösterilebilir. İsteklerini Salih hükümetine kabul ettiremeyen Husiler ideolojik olarak Amerika ve İsrail karşıtlığını ön plana çıkararak Salih rejimini hedef alan kanlı isyanları başlatmıştır (İnat ve diğerleri, 2016, s.19-22). Salih sonrasındaki süreçte de aynı istekleri ön plana çıkaran Husiler Hadi yönetimini hedef alan saldırılarda bulunmuştur. Ali Abdullah Salih yanlıları ise Husilerle çatışmalar şiddetlenince görevlerini aksatarak problemlerin daha da artmasına neden oldular. Yapılan ittifak ile güç kazanan Husiler ülkenin büyük bir bölümünün kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır (Kurt, 2015, s.9).

Ali Abdullah Salih 2014 yılından itibaren Hadi yönetimine karşı Husiler ile ortak eylemler düzenlemeye başlamıştır. Ancak son zamanlarda taraf değiştirip Suudi Arabistan ile anlaşma yapma isteği sonucunda Husiler ile arası açılmıştır. Artan gerilim yerini çatışmaya bırakmıştır. Husi güçleri Salih'in kaldığı evi kuşatarak buraya bombalı saldırı düzenlemiştir. Evi bombalanan Salih 4 Aralık 2017'de memleketi Sanhan'a

kaçarken aracına Husiler tarafından bombalı saldırı düzenlendi. Salih Husi güçleri tarafından yakalanarak öldürüldü (www.posta.com.tr, 2017). 33 yıllık ülke yönetiminde görev alan ve sonrasındaki süreçte iktidarı tekrar ele geçirmeye çalışan Salih'in kaderi de Kaddafi ile aynı olmuştur.

4.2.2.Hadi Yönetimi ve Devam Eden Çatışma Durumu

Ali Abdullah Salih Körfez İşbirliği Konseyi'nin hazırlamış olduğu anlaşmayı 23 Kasım 2011'de imzalayarak görevini yardımcısı Mansur Hadi'ye bırakmıştır (Arslan, 2015, s.25). Görevi devralan Mansur Hadi birçok sorun ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu sorunlar:

- Askeriyenin bütünlükten uzak olması ve Salih yanlılarının kontrolünde olması,
- Ülkenin büyük bir kısmının merkezi yönetimin kontrolü dışında olması, kontrol dışında olan bölgeleri merkeze bağlama mücadelesi,
- Yerel yönetimler ile ilgili yönetim eksikliği,
- Halkın yetersiz beslenmesi ve giderek artan yoksulluk,
- Ekonominin dibe vurması ve işsizliğin ülke genelinde artması,
- Hükümete olan güvensizliktir (Gün, 2012, s.136-137).

Cumhurbaşkanı seçilen Mansur Hadi seçildikten sonra iktidarını sağlamlaştırmak için Salih'e yakın kişileri birer birer tasfiye işine girişti. Önceliğini orduya veren Hadi, ordu yapılanmasında yenilikler yapma ve özellikle de Salih'in etkinliğinin devam ettiği Cumhuriyet Muhafızlarını dağıtmaya çalıştı. Hadi, Salih'e yakın askeri birlikleri merkezden uzak bölgedeki birliklere bağlayıp, yeni askeri grupları Cumhurbaşkanlığı koruma birliğine dâhil ederek egemenliğini sağlama yoluna gitmiştir (Muslu, 2012, s.303).

Hadi'nin Salih yanlılarını tasfiye işlemini yapmaya başlaması neticesinde Hadi ile Salih'e yakın gruplar arasında sürtüşmeler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Salih'in partisi olan Genel Halk Kongresi Partisi'nden Mansur Hadi'ye yönelik baskıların şiddeti artmıştır. Genel Halk Kongresi'ne yakın kişilerin belirli görevlere getirilmesi ve bu kişilerin görevlerinin güvence altına alınmasına yönelik isteklerin dozu artmıştı. Mansur Hadi ise bu isteklere görevi bırakma ve ülkeyi terk etme cevabında bulunmuştur. Bu

sürtüşmeye daha sonra Ali Abdullah Salih'de dâhil olmuştur. Salih üniversite mezuniyet törenindeki konuşmasında ülkesinin giderek daha da kötüye gittiğini, yeni sorunların da kapıda olduğunu ifade etmiştir. Hadi'nin özellikle askeri alandaki yapmış olduğu yeniliklerin birçok problem doğuracağını da söylemiştir. Yapılan açıklamalara aldırış etmeyen Mansur Hadi, Salih'in üvey kardeşi olan Hava Kuvvetleri Komutanı Muhammed Salih el Ahmer'i görevden almıştır. Görevden alınan Muhammed Salih el Ahmer Sana Havaalanı'nı kuşatmış ve havaalanı çevresindeki uçakları düşürme tehdidinde bulunmuştur (www.takvim.com.tr, 2012). Mansur Hadi yaşanan gelişmelere paralel olarak Salih yanlılarının tasfiyesini hızlandırmıştır. Cumhuriyet Muhafızlarına bağlı bir birim olan Üçüncü Tugay'ın lideri konumunda olan Salih'in yeğeni Tarık'ı görevden almıştır. Yerine Ali Muhsin ile yakın ilişkileri olan Abdül Rahman el-Halili'yi getirmiştir. Başkent'in korunmasında önemli rol oynayan bu tugayın kontrolü bu şekilde Hadi yönetimine geçmiştir. Salih'in yeğenlerinin ordudan tasfiyesi Cumhuriyet Muhafızları'nın lideri konumunda olan Salih'in oğlunu zor durumda bırakmıştır (Bruck ve diğerleri, 2014, s.333-334). Sonrasındaki süreçte zor durumda ve savunmasız durumda kalan Salih'in oğlu olan Ahmed Ali Abdullah Salih, Hadi tarafından görevden alınmıştır (Arslan, 2015, s.29).

Cumhurbaşkanı Mansur Hadi Ağustos ayında silahlı kuvvetleri yapılandırma işine devam etmiştir. 2. Cumhuriyet Muhafızı Tugayı'na bağlı birçok askeri Güney Askeri Saha Komutanlığına bağlama kararı Cumhuriyet Muhafızları Birliği'nce sert tepkiye yol açmıştır. Tepki sonrasında yaşanan süreçte Cumhuriyet Muhafızları Savunma Bakanlığı'nı kuşatmıştır (www.hürriyet.com.tr, 2012). Kuşatma neticesinde iktidara bağlı olan güvenlik güçleri ile Cumhuriyet Muhafızları arasında çatışma yaşanmıştır. Yaşanan çatışmada 2 kişi yaşamını yitirmiş, 10 kişi de yaralanmıştır. Cumhuriyet Muhafızları'ndaki Salih egemenliği, Hadi'nin Cumhuriyet Muhafızları'na bağlı bazı askeri birlikleri kendi kontrolü altına almasıyla giderek azalmaya başlamıştır (www.bbc.com, 2012). Ordudaki bu görevden almalar devam ederken Hadi yönetimi bir yandan da siyasi, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda da işlemine devam etmiştir.

Geçiş sürecinin önemli aktörü olması planlanan, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2012'de aldığı 2051 numaralı kararı birçok ülkenin katılımı ile

oluşturulmuştu. Bu karar neticesinde taraflar çatışmalara son verecek, diyalog yoluyla çözüm üretilecek ve özellikle giderek güç kazanan El Kaide'ye karşı mücadele edilecekti (Kurt, 2015, s.11). 18 Mart 2013 tarihinde iktidar grubu, Güney Yemen'den temsilciler ve Ensarullah(Husiler)'ın katılımı ile konferans çalışmalarına başlamıştır (Semin, 2015, s.2). Konferansın esas amacı, ülkenin yeniden kısa sürede yapılandırılması ve çatışmaların sonlandırılmasıydı. Kuzeydeki çatışma durumu, ABD'nin El Kaide'ye yönelik müdahalesi, ordunun yeniden yapılandırılma sürecinde olması, güvenlik sorunları, geçmişten süregelen sorunlar ve yerel yönetimdeki yetersizlik konferansın çalışmalarını zorlaştırmaktaydı (Kurt, 2015, s.11).

Ulusal Diyalog Konferansı(UDK) kapsamında temel sorunları ortadan kaldırmak ve ülkeyi yeniden yapılandırmak için dokuz çalışma grupları oluşturuldu. Bu gruplara sivil toplum temsilcileri, siyasi aktörler, kadın ve gençleri temsil eden 565 kişi dâhil olmuştur. Oluşturulan bu grubun temel çalışma konuları: tarihsel sorun teşkil eden güney sorunu, Sa'da sorunu, devlet mekanizmasının yeniden inşa edilmesi, temel hak ve özgürlükler, yeni anayasanın oluşturulması, devlete küsen halkın tekrar devlete bağlılığının sağlanması ve hakkaniyetli bir şekilde devlet idaresinin sağlanmasıdır. Özellikle grubun esas önem verdiği temel konular Sa'da ve Güney Yemen sorunuydu. Bu süreçte taraflar silahları bırakarak çözümü barışçıl yollarla aramaya başladı. Yaşanan bu gelişmeler birçok kesim tarafından olumlu bir şekilde karşılandı (Gaston, 2014, s.13-15).

Başkentte çalışmalarına devam eden çalışma grubu hazırladıkları raporları sundular. Fakat Güney Yemen sorunu konferansın süresinin uzamasına vesile olmuştur. Çünkü geçmişten süregelen sorun ülkenin bölünmesine neden olabilecek kadar önemli bir konuydu. Toplanan temsilciler iki yapılı bir konfederasyon konusunda ısrar ediyorlardı. Birleşmiş Milletler, Körfez İşbirliği Konseyi temsilcileri ve birçok ülkenin devreye girmesiyle her taraftan 8 temsilcinin katılımıyla bir komisyon oluşturuldu. Ancak oluşturulan komisyonda soruna bir çözüm bulamadı (Hassan, 2013, s.53-54). Devam eden görüşmeler sonrasında 2 yapılı federasyon sistemi yerine, ülkeyi 6 yönetim bölgesine bölecek federatif yapı hakkında uzlaşma yapıldı. Ancak bu federatif bölgelerin ekonomik yapılanması, yer altı kaynaklarının dağılımı gibi konularda ciddi tartışmalar yaşanıyordu. Buna rağmen konferans çalışmalarına devam etti ve ülkenin durumunu

iyileştirmek için bir program hazırlandı (Kurt, 2015, s.12). Yayımlanan bildirgeye göre, ülkedeki güvenlik problemlerinin sonlandırılması, Sa'da ve Güney Yemen sorununun bitirilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca geçiş sürecinin bitirilmesi için Hadi'nin görev süresinin 1 yıl daha uzaması konusu kararlaştırıldı. Bunun yanında 6 federatif bölge kuzeyde Saba, Janad, Azal ve Tahama, güneyde ise Aden ve Hadramut bölgeleri olarak belirlendi. Geçişin sağlıklı olarak sürdürülmesi içinde güvenlik güçleri dışında herhangi bir grubun silah taşıması yasaklanmıştır (Semin, 2015, s.2).

Harita 2: Yemen'de Planlanan 6 Federasyon Bölgesi

Kaynak: <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/02/10/Yemen-to-become-six-region-federation-.html>, Erişim: 12.08.2018.

Birleşmiş Milletler Yemen Özel Temsilcisi Cemal Bin Ömer bildirgeyi Yemen tarihi için bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiş, BM, Amerika Birleşik Devletleri(ABD), Avrupa Birliği(AB), Körfez İş birliği Konseyi(KİK) ve Türkiye yaşanan olumlu süreçten dolayı memnuniyet dileklerini iletmiştir. Hadi'de sürece yönelik

açıklamalarda bulunarak, dağılmış olan ülke için önemli bir yol haritası olduğunu beyan etmiştir (Kurt, 2015, s.12).

UDK doğrultusunda çalışmalar devam ederken Güney Yemen'in ayrılmasını destekleyen bazı gruplarla beraber Husilerin lideri Abdülmelik El Husi UDK'nin yayımlayacağı sonuç bildirgesi yayımlanmadan konferanstan çekildiklerini ifade ettiler. Özellikle 6 federasyonlu yapının bölgeler arası ekonomik farklılığa sebep olacağını ifade eden bu gruplar UDK'nin alacağı kararları kabul etmeyeceklerini açıkladılar (<https://gulfnews.com>, 2014). Özellikle Güneyliler UDK kararlarını kabul etmeyeceklerini, ülkenin federatif yapısının sorunu çözmeyeceği, sorunun çözümü için Kuzey ve Güney olarak ülkenin bölünmesi gerektiğini ifade ederek gösterilere başlamışlardır. Gösterileri sonlandırmak isteyen hükümet Güney Yemen'deki işsizlik sorununu bitirmek için yaklaşık 1.2 milyar dolarlık bir kaynağın ayırdıklarını açıklamıştır. Ancak bu açıklamalar güneyli halkı tatmin etmemiş, çatışmaların şiddeti aralık ayında en üst düzeye çıkmıştır (Gezgin ve Muslu, 2013, s.279). UDK'nin karar alacağı son toplantı gerçekleşmeden Husilerin önemli şahsiyetlerinden olan Ahmet Şerefuddin suikasta uğramıştır. Bu provokatif eyleme rağmen UDK karar bildirgesini yayımladı fakat süreç beklendiği gibi olmamıştır (www.aljazeera.com.tr, 2014).

Elektrik ve akaryakıt yetersizliği nedeniyle sokaklara çıkan halk Husiler önderliğinde gösterilere başladı. Yaşanan bu sorunlara ek olarak ağustos ayında petrol fiyatlarının yükselmesi çatışmaların daha da şiddetlenmesine yol açtı. Sonrasında yaşanan süreçte önderliği alan Husiler ile iktidar güçleri arasında çatışmalar hız kazandı. Husiler yapmış olduğu gösterilerle iktidarı zor durumda bırakarak, istedikleri şartları yerine getirmeye çalıştılar (www.reuters.com, 2014). Husiler yapmış olduğu gösteriler neticesinde hükümet ile pazarlıklara başladı. Hükümete kabinenin görevden alınma teklifini sunan Husiler amacına ulaştı. Hadi yönetimi kabineyi görevden aldı ve yeni hükümet kurma çalışmalarına hız vermiştir. BM Güvenlik Konseyi de devreye girerek Husilere başkentten çıkmaları, başkente giden yollardaki egemenliğini sonlandırmaları, Amran ve El Cevf gibi yerlerdeki iktidar güçlerine karşı yapılan eylemleri sonlandırma çağrısında bulunmuştur. Ancak yapılan çağrıya olumsuz cevap veren Husiler başkentte Hadi yönetimine karşı eylemlerini sürdürmüştür (<https://gulfnews.com>, 2014).

Yaşanan bu olumsuz gelişmelere Salih'in de iktidarı zora sokan eylemleri Hadi'nin işini zorlaştırmıştır. Hadi Salih'in yapmış olduğu eylemlere, Salih'in etkinliğini kırmak için birtakım davalar açmıştır (www.naharnet.com, 2014). Salih'in geçmişte yapmış olduğu anlaşmalar gözden geçirilmiş, devlet çıkarına uygun olmayan anlaşmalar Salih'e karşı koz olarak kullanılmıştır. Sonrasındaki süreçte kendi yönetimine darbe niyeti olduğu kuşkusuna düşen Hadi, Salih'in kontrolünde olduğu televizyon ve gazeteye el koydurmuştur. Hadi'yi şüphelerinde haklı gören BM Güvenlik Konseyi Salih ve 2 Husi komutanı hakkında yaptırım kararı almıştır. Bunu bahane eden Husi ve Salih yanlıları sokağa dökülerek gösteriler düzenlemiştir. Salih'in partisi olan Genel Halk Kongresi'ne yapılan eylemleri kendisi ve partisine yönelik olduğunu iddia ederek Hadi'yi mensubu olduğu partiden ihraç ettirmiştir (www.middleeasteye.net, 2014).

Artan eylemlerden ötürü Hadi süreci kontrol altına almak için üst düzey birçok kişiyi ya görevden almış ya da yerlerini değiştirmiştir. Mart ayında petrol, içişleri bakanları ve istihbarat başkanı, haziran ayında ise enerji, petrol ve dışişleri bakanları, temmuz ayında ise Husiler ve El Kaide'ye karşı mücadele de başarısız olan 1. ve 6. ordu komutanları görevlerinden alınmıştır. Yaşanan bu kargaşadan faydalanan Husiler başkent Sana'yı ele geçirerek Yemen hükümetinin düşmesine yol açmıştır. Devreye giren Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Husiler ile iktidar arasında anlaşmaya zemin hazırlamıştır. Anlaşmaya göre Hadi'ye biri Husilerden olmak üzere iki danışman ataması yapılmış ve başbakanı seçme görevi verilmiştir (<https://gulfnews.com>, 2014). Hadi ise Ahmet Avad bin Mübarek'i başbakan olarak seçmiştir. Husiler UDK'de görüş ayrılığı yaşadığı Başbakan Avad bin Mübarek'in atanmasına karşı çıkmışlardır. Başbakanlığa kendilerinin desteklediği Halid Baha'yı getirilmesini teklif etmişlerdir. Zorda kalan Hadi ise Halid Baha'yı başbakan olarak atamıştır. Sonrasındaki süreçte Halid Baha öncülüğünde hükümet ancak Kasım ayında kurulabilmiştir (Gezgin ve Muslu, 2014, s.241).

4.2.3 Husi ile İktidar Güçleri Arasındaki Mücadele

Husiler Sa'da çevresinde yoğun olarak yaşayan Yemen hükümeti tarafından isyancı grup olarak kabul edilmiştir. Yemen hükümeti ile özellikle 2004-2010 yılları arasında şiddetli çatışmalar yaşayan Husiler, 2011 yılından itibaren başlayan

ayaklanmalarda da etkin rol üstlenmişlerdir. Özellikle Yemen'in kuzeybatısında Sa'da ve El Cevf bölgesinde bulunan Selefi aşiretlerle ve güvenlik güçleri ile çatışmalarda bulunmuşlardır. Çatışmalar özellikle Dammaj'a bağlı olan Dar-ül Hadis çevresinde yoğunlaşmıştır. Husiler özellikle bu bölgede Suudi Arabistan'dan üzerinden gelen Selefi militanların olduğunu iddia ederek bu bölgeye dikkatlerini vermişlerdir. Husiler bu mücadeleler neticesinde bulunduğu bölgede pek ilerleyememişlerdir (www.reuters.com, 2014). 2013 yılının büyük bir döneminde Husi güçleri özellikle bu Selefi gruplarla mücadele etmiştir. 2013 Ekim ayında Dammaj'da bulunan bir camiye bu Selefi grup tarafından düzenlenen saldırı sonrasında çatışmaların şiddeti artmıştır. Hükümet güçleri ve bazı aşiret gruplarının devreye girmesiyle ateşkes sağlanmıştır. Fakat Selefi grupların ve El Kaide gibi unsurların etkinliğini arttırmak istemesi nedeniyle ateşkes 1 gün sonra bozulmuş, çatışma durumu devam etmiştir. Husiler özellikle Suudi Arabistan'ın Dammaj'a asker getirdiğini ifade ederek ateşkesin bozulmasını haklı gerekçelere bağlamışlardır. Selefi grup ise getirilen bu grubun Dar-ül Hadis Akademisi'ne ilahiyat için okumak niyetinde olan öğrenciler olduğunu ifade etmiştir. Açıklamaları yetersiz bulan Husi güçleri Selefi gruplara karşı eylemlerine devam etmiştir (www.atlanticcouncil.org, 2013).

Özellikle başkent Sana'ya doğru ilerlemeleri için merkez konumda olan Amran vilayetinin kontrolü Haşid konfederasyonuna dâhil olan Ahmer aşiretindeydi. Ahmer aşireti Husilerin güneye inmesini engellemiştir. Özellikle son zamanlarda Husiler ile Haşid kabile konfederasyonu arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Haşid kabile lideri olan Sadık el- Ahmer ise hükümet güçlerinden yardım isteyerek, Husi yayılmasının önüne geçilmesi gerektiği çağrısında bulunmuştur. Bu durumu fırsata çeviren eski lider Salih ise Amran'da kendisine yakın olan aşiret gruplarına telkinlerde bulunarak Husilere destek verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu destek ile birlikte Husiler Amran'ın kontrolünü ele geçirmiştir. Amran'da bulunan birçok devlet kurumunu ele geçiren Husiler, hükümet ve hükümete yakın olan aşiret grupları ile çatışmalarına devam etmiştir. Ayrıca Husiler IMF programı ile sunulan desteklerin kesilmesi ile birlikte diğer bölgelerde şiddetlenen gösterilerin de öncüsü olmuştur (Gezgin ve Muslu, 2014, s.241-242). 18 Eylül 2014 tarihinde Husilerin önderi konumunda olan Abdumelik el Husi liderliğinde başkent Sana'da büyük gösteriler düzenlenmiştir. Gösteriler neticesinde Hadi hükümeti Husiler

ile uzlaşma metnini kabul etmek zorunda kalmıştır. Hadi 2 Eylül’de açıklama yaparak hükümetin değişeceğini ifade etmiştir. Ancak Husi lideri eylemlerine devam edeceklerini açıkladılar. Sonrasında yapılan görüşmelerde Husiler hükümetin değişmesi, başbakan olarak da istedikleri kişi olan Halid Baha’nın seçilmesini sağlamışlardır (Semin, 2015, s.2).

Amran’ın denetimini alan Husiler 21 Eylül 2014 tarihinde başkent Sana’ya girerek devlet kurumlarını denetim altına almışlardır. Husilerin başkenti ele geçirdiği dönemde Ulusal Diyalog Konferansı kararlarını açıkladı. Konferans kararlarında yer alan federal bölge kararı olmasına rağmen Husiler başkentten çıkmaya pek yanaşmadılar. Husiler yayılcı politikalarına devam ederek Amran’da Cumhurbaşkanı danışmanı General Ali Muhsin El-Ahmar’ın evini işgal etmiş ve ona bağlı bulunan Birinci Zırhlı Tümen’in kontrolünü ele geçirmiştir. General ise bu kargaşa durumu neticesinde Suudi Arabistan’a kaçmıştır (Arı, 2015, s.7).

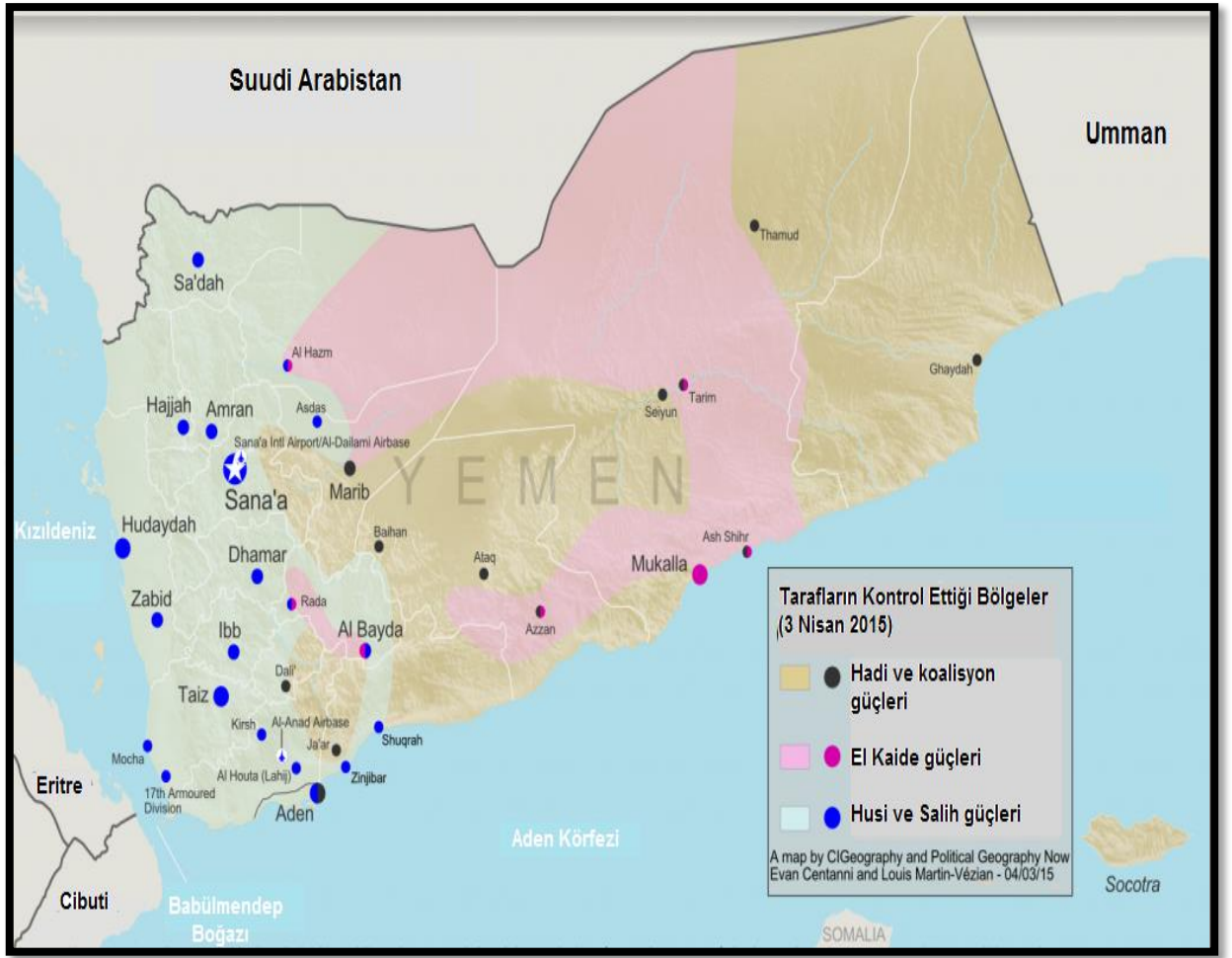
Ülkenin federatif yapıya bölünmesini sağlayan anayasa metninin görüşüldüğü dönemde Husi güçleri giderek egemenlik alanlarını genişletmekteydi. 17 Ocak 2015 tarihinde UDK Genel Sekreteri ve Cumhurbaşkanlığı Sekreteri olan Ahmet Avad bin Mübarek’in Husiler tarafından kaçırılması sonucu işler daha da karışık hale gelmiştir (Arı, 2015, s.8). Zor durumda kalan Hadi, Salih ile Husilere yakın kişileri devletin önemli mevkilerine atamak zorunda kalmıştır. 21 Ocak 2015 tarihinde Husiler Hadi’nin bulunduğu başkanlık binasını ele geçirmişlerdir. Hükümet ve Hadi bu durumdan sonra görevlerinden istifa etmek zorunda kalmışlardır. Hadi’nin vermiş olduğu istifa metni meclis tarafından kabul edilmesi gerekiyordu. Ancak meclis bu durumu kabul etmemiştir (www.nytimes.com, 2015). Sonrasında yaşanan süreçte Salih’in ses kayıtları ortaya çıkmıştır. Salih ses kayıtlarında Husi komutanlarına emirler verdiği tespit edilmiştir. Yaşanan bu durum üzerine Salih’in destekçisi olduğu part olan Genel Halk Kongresi’nden birçok kişi Hadi’nin tarafına geçmiştir (www.middleeasteye.net, 2015).

21 Ocak 2015 tarihinde Hadi ve başbakan Baha olmak üzere birçok kişi ev hapsine mahkûm edildiler. 6 Şubat 2015 tarihinde ise Husiler Meclisi feshetmiştir. Devrim Komitesi’ni kurarak ülke yönetiminin bu komitede olduğunu açıklamıştır (Muslu, 2015, s.248). Yaşanan bu gelişmeler neticesinde ABD başta olmak üzere, AB,

İngiltere ve Fransa 11 Şubat 2015 tarihinde Husilerin kontrolü altında bulunan Sana ile diplomatik bütün ilişkileri bitirmişler, görevli personellerini de Sana'dan tahliye etmişlerdir (Arslan, 2015, s.29). Husilerin kurmuş olduğu hükümeti kabul etmeyen ülkemiz de dâhil birçok ülke büyükelçiliklerini Aden şehrine taşımışlardır (Arı, 2015, s.8). Bu kargaşa durumundan faydalanan Hadi bir ay sonra ev hapsinden kaçarak 21 Şubat'ta güneyde yer alan, Husi tehdidinden uzak Aden'e geçmiştir (Muslu, 2015, s.248). Hadi, Güney Yemen'in merkezi olan Aden şehrine geçtikten sonra istifasını geri çektiğini, başkent Sana'nın işgal altında olduğunu bu yüzden Aden'i geçici başkent olduğunu ilan etmiştir. Bu açıklamalara paralel olarak da BM Güvenlik Konseyi 15 Şubat tarihinde aldığı 2201 numaralı kararı açıklayarak Husilerin kurmuş olduğu yönetimi tanımadıklarını açıkladı (Kumbul, 2017, s.27).

Husi güçleri ülkedeki kaos durumundan daha da faydalanmak için egemenlik alanlarını daha da genişletmeye çalışmıştır. Güney bölgelerindeki ilerlemeyi devam ettirmek için Zamar, İbb ve El Beyza bölgelerine kadar kontrolü sağlamışlardır. Kızıldeniz kıyısında bulunan önemli Hudeyde ve doğudaki Me'rib'i de kontrol altına almışlardır. Hükümet güçleri bu ilerleyişe içinde buldukları durumdan dolayı pek fazla karşılık verememiştir. Daha çok o İbb bölgesindeki aşiret güçleri direniş göstermiştir. El Beyza bölgesinde ise daha çok El Kaide güçleri direniş göstermiş, fakat bu direniş Husi ilerlemesini sadece yavaşlatmıştır. Husiler ilerlemeye devam ederek Şubat ayı sonunda ülkenin batısını da kontrol etmeye başlamıştır (Muslu, 2015, s.248).

Harita 3: Yemen'de tarafların kontrol ettiği bölgeler

Kaynak: <http://www.hescaton.com/wordpress/yemen-la-battaglia-decisiva/mappa-guerra-yemen/> (12.04.2015). Erişim: 19.08.2018

Husiler batının da kontrolünü sağladıktan sonra Hadi'nin geçici olarak başkent ilan ettiği Aden'e doğru ilerlemeye başladılar. Bu ilerleme neticesinde Taiz, Zale ve Lahec gibi şehirler başta olmak üzere birçok bölgeyi denetim altına aldılar. Bab'ülmendep Boğazı'nda yer alan stratejik Perim Adası'nı da kontrolü altına alan Husiler, Aden'e ilerlediler. Aden'de Hadi yanlıları ile şiddetli çatışmalar yaşandı. Çatışmalar daha çok Aden ve Taiz çevresinde yoğunlaşmıştır. Mart ayının sonlarına doğru Husiler Aden havaalanını ele geçirdiler ve Aden'deki başkanlık sarayına saldırılarda bulundular. Saldırıları üzerine Hadi buradan da kaçmak zorunda kalmıştır. Hadi 25 Mart günü Suudi Arabistan'a geçti. Suudi Arabistan'a geçen Hadi çalışmalarına burada devam etmiştir. Mısır'da düzenlenen Arap Ligi Zirvesi'ne katılmıştır. Zirveye

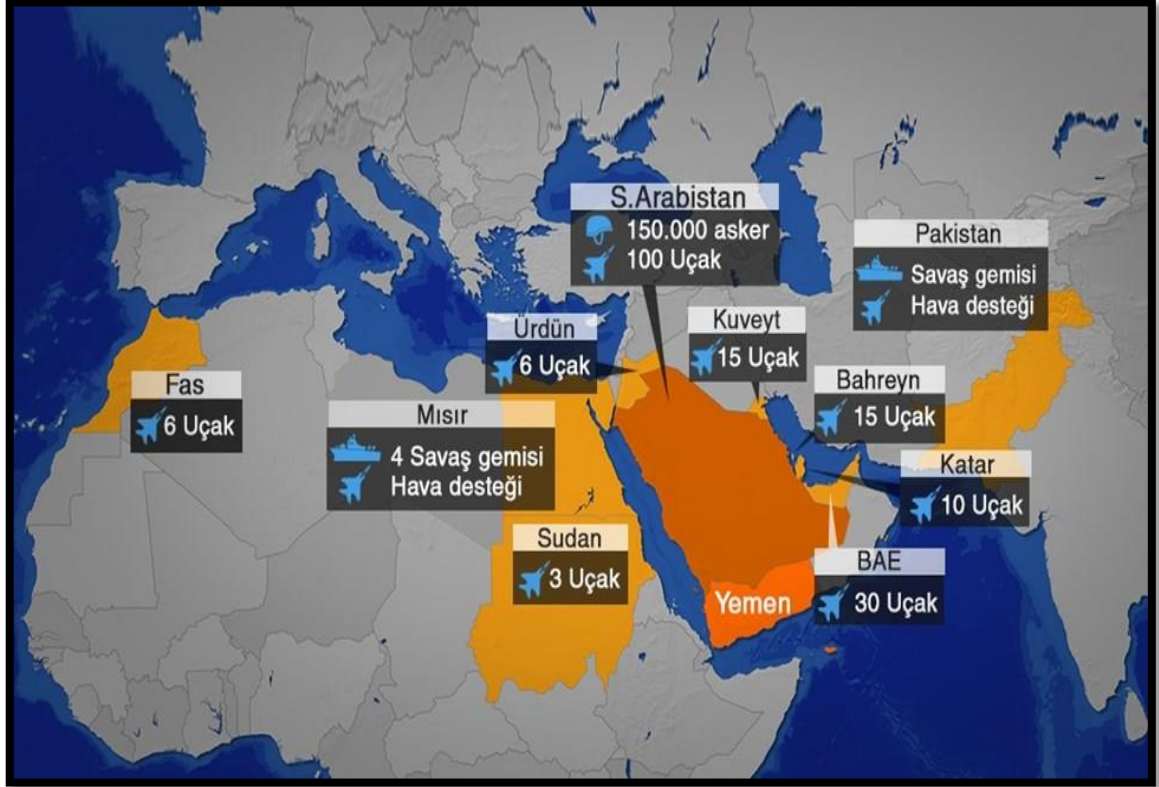
Yemen Cumhurbaşkanı sıfatıyla katılmıştır. Ev hapsinden kurtulan Halit Baha ise Suudi Arabistan'a geçerek, Yemen Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak atanmıştır (www.yahoo.com, 2015).

Husi ilerleyişinin devam ettiği dönemde İran'dan süreci öven açıklamalar gelmiştir. Tahran milletvekili olan Ali Rıza Zakai, başkent kontrolünün Husi güçlerine geçmesi ve Husilerin Aden'e kadar egemenliğini arttırması sonucu "*İran devrimine katılma yolundaki dördüncü Arap başkenti*" olarak ifade etmiştir. Bir açıklama da Hamaney'in danışmanı Ali Ekber Velayeti yapmıştır. Ali Ekber Velayeti, Husi lideri olan Abdulmelik El Husi'yi devrim lideri olarak ilan etmiş, "*Hizbullah'ın Lübnan'da üstlendiği rolü, Ensarullah'ın Yemen'de üstlenmesini umut ediyorum*" şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Yapılan açıklamalar neticesinde İran-Husi ilişkileri net bir şekilde gün yüzüne çıkmıştır (İnat ve diğerleri, 2016, s.21).

Husi ilerleyişinin hızla devam etmesi, İran'ın Husilerle olan yakın ilişkilerinden çekinen Suudi Arabistan'ı Yemen ile ilgili birtakım kararlar almaya itmiştir. Bu süreçte Husi ilerleyişinin devam etmesi sonucu Hadi BM'den yardım istemiştir. Yardım çağrısı karın ağrısı çeken Suudi Arabistan'dan hemen destek görmüştür. Suudi Arabistan öncülüğünde koalisyon oluşturarak Yemen'e operasyon düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Suudi Arabistan 26 Mart 2015 tarihinde Husi güçlerine yönelik Kararlılık Fırtınası Operasyonu adı verilen müdahaleyi başlatmıştır. Bu operasyona Birleşik Arap Emirlikleri(BAE), Katar, Bahreyn, Kuveyt, Ürdün, Mısır, Sudan, Fas ve Senegal'de katılmıştır (Muslu, 2015, s.249). Riyad'da bulunan Pakistan Başbakanı Navaz Şerif'te açıklamalarda bulunarak operasyonu desteklediğini açıklamıştır. Açıklamalarında Sünnilik duygusu ön plana çıkarılmıştır. Sonrasındaki süreçte Pakistan operasyona destek vermeyeceğini açıklamıştır. Bu geri çekilmenin arkasındaki durumuna baktığımızda ülke nüfusunun %20'lik kısmının Şii nüfusu barındırmasıdır. Pakistan, İran'ın bu grup üzerinden ülkeye yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunacağı endişesinden dolayı bu kararı aldığı ifade edilmektedir (Kurt, 2015, s.17). ABD ise açıklama yaparak operasyona lojistik destek sunacağını ifade etti. Türkiye, Fransa ve İngiltere ise yapılan operasyonun Yemen geleceği için olumlu bir süreç olarak gördüğü için onaylamıştır. Rusya yaşanan durumdan ötürü kaygılı olduğunu ifade ederken, İran ise politik çözüm önerisinde

bulunmuştur (www.yenisafak.com, 2015). Suriye ve Lübnan ise yapılan operasyonları işgal olarak nitelemiş, operasyonu desteklemediklerini açıklamışlardır (Akdoğan, 2015, s.12).

Harita 4: Kararlılık Fırtınası Operasyonuna Katılan Ülkeler

Kaynak:<https://www.ntv.com.tr/dunya/yemende-husilere-ait-hedefler-vuruldu,Zb1f9QEgzU2Ch-yeiKhk-A>, Erişim: 19.09.2018.

Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon güçleri Husilerin kontrolünde olan Sana, Sa'da ve Marib çevresindeki kırsal alanları ve mühimmat depolarını bombaladı (www.ntv.com.tr, 2015). 28 Mart günü Suudi Savunma Bakanı Muhammed, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısırlı yetkililerle görüşmeler gerçekleştirdi. Görüşmede operasyon ile ilgili gelişmeler hakkında değerlendirmeler yapıldı. Sonrasında Suudi Savunma Bakanı Muhammed ile Katarlı mevkidaşı Tümgeneral Hamad bin Ali el-Atiyye ortak operasyon merkezine giderek operasyonun başarısı hakkında bilgiler almıştır (www.trthaber.com, 2015).

Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nun başlamasının hemen ardından İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, BM'ye bir mektup yazarak, operasyonların sona erdirilmesi ve insani yardımların acilen ülkeye ulaştırılması gerektiğini ifade etti. Bütün grupların yer alacağı hükümet kurulmasının da yer aldığı dört maddeyi içeren planı da BM sekreterliğine sunmuştur (Kurt, 2015, s.19).

İran'ın BM'ye sunmuş olduğu plana rağmen operasyon kapsamında müdahale devam etmiş, Husilerin kontrol ettiği havaalanları ve limanlar bombalanmıştır. Yapılan bu müdahale sonucunda Yemen hava sahasının kontrolü koalisyon güçlerine geçmiştir. Hava sahasının kontrolünü sağlayan koalisyon güçleri dışarıdan ülkeye yapılacak desteği kesmek için Yemen'i denizden de abluka altına alma girişimlerine başlamıştır. Ülkeyi abluka altına alarak kontrol etme düşüncesi en çok kötü durumda olan sivilleri etkilemiştir. Yardımlarla geçimini sağlayan halk yapılan abluka ile temel ihtiyaçlarını gideremeyecek duruma gelmiştir. Bu abluka ile zor durumda kalmanın yanı sıra hava operasyonlarında birçok sivil de yaşamını yitirmiştir. Koalisyon güçlerinin yanlışlıkla düğünü hedef alan bombalı saldırısında yaklaşık 131 insan hayatını kaybetmiştir (www.theguardian.com, 2015).

Operasyonun başlamasından yaklaşık bir ay sonra Suudi Arabistan resmi televizyonundan yapılan açıklamaya göre operasyonun sona erdiği, operasyonun başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğini ifade eden açıklamalar yapıldı. Suudi Arabistan, Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nun sona erdiğini ancak Yemen'e müdahalenin devam edeceğini açıklamış, bundan sonraki yapılacak müdahalenin ise Umudun Yeniden Tesisi adlı operasyon ile olacağını açıklamıştır (Acet, 2018, 119).

Suudilerden yapılan açıklamalardan sonra Birleşmiş Milletler ülkedeki içinden çıkılmaz durumu sonlandırmak için taraflara Ramazan ayı öncesi çağrıda bulundu. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, ülkedeki çatışmaların sonlandırılması için Cenevre'de görüşmeler yapılacağını ifade etmiştir. İki defa çeşitli nedenlerden dolayı ertelenen görüşmeler 15 Haziran 2015'de yapıldı. Görüşmelerde söz alan Ban Ki-Moon, Ramazan ayında ülkedeki çatışma durumunun sonlandırılması için taraflara iki haftalık ateşkes yapma teklifinde bulundu. Bu ateşkes sürecinde zor durumda kalan halkın temel ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğini ifade etti. Yaşanan görüşmeler sonucunda bir çözüm

ortaya çıkmayınca taraflar ülkede tekrardan güç mücadelesine girişti (www.aljazeera.com.tr, 2015).

Cenevre'deki görüşmelerin öncesi ve sonrasında çatışmalar devam etti ve Husi güçleri Zale çevresinden çekilmek zorunda kaldılar. Güneybatıda kaybedilen bölgelerin telafisini Husilerin merkezi konumunda yer alan Sa'da kentinin doğusundaki El Cevf vilayetinin merkezi Hazm kentini ele geçirerek sağladılar (Muslu, 2015, s.249-250).

Temmuz ayında koalisyon güçlerinin devam eden müdahalesi ile birlikte Hadi güçleri ülkenin güneybatı kesiminde yavaş yavaş Husilere karşı üstünlük kurmaya başlamıştır. 14 Temmuz günü Hadi güçleri Aden Havaalanı ve limanını kontrol altına almıştır. Bu bölgelerin kontrolü ile birlikte rahatlayan Hadi, havaalanı ve liman vasıtasıyla güçlerine takviye yapılmasını kolaylaştırmıştır. Hadi ve koalisyon güçlerinin Husi güçlerine karşı sağladığı önemli başarılar sonucu sürgünde olan üst düzey yetkililer Yemen'e geri dönmeye başladılar. Ağustos ayının ilk günü başbakan ve cumhurbaşkanı yardımcısı olan Halid Baha Aden'e gelmiştir (www.albawaba.com, 2015). Moral olarak iyi duruma gelen Hadi güçleri Aden'deki askeri merkezleri birer birer kontrol altına almaya başladılar. Devam eden operasyonlar neticesinde Aden, Abyan, Zale, Lahic ve Şebva bölgeleri Husi güçlerinden alınmıştır (<http://english.ahram.org.eg>, 2015). Ülkenin güneybatı kesiminin büyük bir kısmını kontrol altına alan Hadi başkent Sana'yı tekrar kontrol altına almak için girişimlere başladı. İlk olarak Sana'yı almak için önemli bir merkez olan Taiz'e doğru operasyonları başlattı. Ayrıca Ağustos ayında koalisyon güçleri ile ülkenin kuzeydoğusuna da operasyonlar düzenleyerek bu bölgelerde Husi güçleri ile çatışmışlardır. Suudi topraklarından düzenlenen bu operasyon ile birlikte koalisyon güçleri Me'rib ve El Cevf bölgesinde ilerlemeye başlamışlardır. Özellikle bu operasyonla petrol yataklarının bulunduğu Me'rib çevresinin Husi güçlerinden alınarak başkent Sana'ya operasyonlar düzenlenmesi planlanmaktaydı. Devam eden çatışma durumunda Husi güçleri koalisyon askerlerine ait cephaneliğe saldırıda bulunmuş, saldırıda yaklaşık 67 koalisyon askeri yaşamını yitirmiştir (www.khaleejtimes.com, 2015).

Hadi'nin ilerlemesi Husi güçleri ve Genel Hak Kongresi'ni tedirgin etmiştir. Bu iki grup açıklama yaparak BM Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararları kabul edeceği, bu kararlar doğrultusunda faaliyetlerde bulunacaklarını açıkladılar. Ekim ayında Husilerin

çağrısı BM Güvenlik Konseyi tarafından olumlu karşılanmış, Yemen'e heyet göndererek Husilerle görüşme yapılması kararı alınmıştır. Husi güçlerine güvenmeyen Hadi yönetimi ise Husilerin zaman kazanma girişiminde bulduklarını, anlaşma metninin kabul edilmesi için Husilerin kontrol ettiği bölgelerden çıkması koşulunu öne sürmüştür. Yaşanan görüşmelerden sonuç çıkmayınca Hadi güçleri operasyonlarına devam etmiştir (Muslu, 2015, s.250-251).

Ekim ayında Hadi güçleri Me'rib bölgesinin büyük bir kısmını kontrol altına almıştır. Babülmendep Boğazı'nda bulunan Perim Adası ve birçok adayı da kontrol altına almıştır. Taiz bölgesinin de büyük bir kısmını kontrol altına alan Hadi güçleri Sana'ya doğru ilerlemiştir (www.middleeasteye.net, 2015).

Çatışmaların güneyden kuzeye doğru yoğunlaşması ile birlikte Suudi Arabistan sınır güvenliğini korumak için çok fazla çaba içerisine girmiştir. Husiler koalisyon güçlerinin liderliğini yapan Suudi Arabistan ile sınır hattında ciddi çatışmalara girmiştir. Suudi güçleri ise yaşanan yoğun çatışmalara karşılık vererek Husilerin merkezi olan Sa'da bölgesine yoğun saldırılarda bulunmuştur. Saldırıları sonucunda koalisyon güçleri ve General Ali Muhsin'e bağlı askerler Suudi sınırındaki Husi kontrolünde olan Midi Kenti'ni ele geçirmiştir. Bundan sonraki süreçte çatışmalar ülkenin kuzeydoğusunda yoğunlaşmıştır (Muslu, 2015, s.250-251).

Yaşanan çatışmaları umutsuzca takip eden Birleşmiş Milletler Cenevre'de taraflar arasında barış anlaşması yapmak için ikinci defa arabulucu rolü üstlenmiştir. Yapılan çağrıya olumlu bir şekilde karşılık veren Husiler ve Hadi görüşmelere katılacağını açıkladı. Husi tarafından görüşmelere Şii Ensarullah Hareketi(Husi) sözcüsü Muhammed Abdusselam başkanlığında, Husi lideri Abdulmelik el-Husi'nin ofis müdür Mehdi el-Meşat, Taiz bölgesi sorumlusu Selim el-Mağlas, Hamid Asım gibi kişilerin yanı sıra askeri ve teknik danışmanların katılacağı açıklanmıştır. Hükümeti temsilen ise 9 Kasım'da Hadi tarafından onaylanan UDK'deki Geçiş Dönemi Adalet Komisyonu Başkanı Abdulmelik el-Mihlafi başkanlığında heyetin katılımı kararlaştırılmıştır. 15 Aralık 2015'te başlayan görüşmelerden istenen netice ortaya çıkmayınca taraflar tekrar çatışmalara devam etmiştir (www.sondakika.com, 2015).

Cenevre-2 görüşmeleri öncesi alınan ateşkes anlaşması, görüşmelerden herhangi bir netice çıkmadan sona erdi (www.trthaber.com, 2015). Husi güçleri Taiz kentinde Hadi yanlısı Halk Direnişi Güçleri(HDG)'yi hedef alan saldırılar başlattı. Saldırıların neticesinde 4 kişi yaşamını yitirdi, birçok kişi de yaralanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında Suudi Arabistan yetkilileri ateşkesin bittiğini, artık operasyonlara devam edeceğini açıkladı. Artan gerilim sonrasında Cumhurbaşkanı Ocak ayından itibaren Aden'de 20.00-05.00 arası sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. 6 Ocak günü Taiz kentinde Hadi yanlısı Halk Direnişi Güçleri ile Husi ve devrik Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih yanlıları arasında çatışmalar devam etmiştir. Çatışmalarda yaklaşık 17 kişi yaşamını yitirdi, 112 kişi ise yaralanmıştır. Bu çatışma devam ederken koalisyon güçleri ve Yemen güçleri tarafından yapılan operasyonlarda Hacc'e'nin kuzeyinde kıyı bölgesinde bulunan Midi bölgesi ve limanı tamamen koalisyon güçlerinin kontrolüne geçmiştir. 7 Ocak günü ise Şii din adamlarının Suudi Arabistan tarafından öldürülmesiyle arası açılan İran ve Suudi Arabistan ilişkileri için önemli bir sorun haline gelen bir olay daha yaşanmıştır. İran'dan yapılan açıklamaya göre koalisyon güçleri başkent Sana'da bulunan İran büyükelçiliğini bombaladığını iddia etmiştir. Bu sorunu BMGK'ye şikâyet edeceklerini açıklamıştır (www.yenisafak.com, 2016). Koalisyon güçleri sözcüsü Ahmed Asseri ise Husilerin terkedilmiş elçilikleri üst olarak kullandıklarını açıklamıştır. Rus ve ABD basını ise olayın yanlışlıkla yapıldığını, hedefte Ali Abdullah Salih'in oğlunun bulunduğu ev olduğunu savunmuştur. Yaşanan gelişmelerin ardından BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon tekrardan ateşkes çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıyı BM Genel Sekreter Sözcüsü Stephane Dujarric de tekrarlamış, Suudi Arabistan'ın operasyonlarda kullandığı misket bombalarının siviller için ciddi tehdit unsuru oluşturduğunu ifade etmiştir (www.radikal.com.tr, 2016). Çağrı üzerine Ali Abdullah Salih televizyon kanalından açıklamalar da bulunmuş, diyalog görüşmelerinin yapılması için saldırıların durması gerektiği, ülkedeki paralı askerlerin çekilmesi şartını ortaya koymuştur. Görüşmelerde Suudi Arabistan'ın arabuluculuğu yapmasını da önermiştir. Ayrıca Suudi Arabistan, Sudan, Mısır, Ürdün, Fas, Senegal, Filistin Kurtuluş Örgütü(FKÖ) ve Birleşik Arap Emirlikleri(BAE) ile herhangi bir sorunlarının olmadığını da açıklamıştır. Yapılan çağrılar sonuçsuz kalmış Hadi yanlısı HDG ile Husiler arasında el Beyda ve Taiz kentlerinde çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmalarda yaklaşık 14 kişi yaşamını yitirmiştir (www.trspatniknews.com, 2016).

23.03.2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisi İsmail Veled Şeyh Ahmed, Yemen’de tekrardan başlayacak olan görüşmeler için tüm tarafların istekli olduğunu ifade etmiştir(www.trspuniknews.com, 2016).

Barış görüşmeleri öncesinde Mansur Hadi 3 Nisan günü yeni başbakan ve cumhurbaşkanı yardımcısı atamıştır. Başbakanlığa Genel Halk Kongresi’nde önemli görevler almış olan Ahmed Obeid bin Daghr’ı atamıştır. Eski başbakan Halid Baha’yı ise Cumhurbaşkanlığı danışmanı olarak atamıştır. Cumhurbaşkanlığı yardımcılığına ise eski General Ali Muhin El Ahmar’ı atamıştır. Yapılan atamalarla siyasi alandaki baskıyı azaltmak isteyen Hadi, atamaların barış görüşmelerine olumlu bir şekilde yansıtacağını ifade etmiştir (www.reuters.com, 2016).

Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisi İsmail Veled Şeyh Ahmed yapmış olduğu basın toplantısında, 18 Nisan günü Kuveyt’te yapılacak görüşmeler için Yemen’in son şansı olduğunu ifade eden Ahmed, müzakerelerin çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Çözüm için beş önceliğin bulunduğunu ifade eden Ahmed bunları, silahlı grupların geri çekilmesi, ağır silahların devlete teslim edilmesi, geçici güvenlik düzenlemeleri, devlet kurumlarının yeniden tesis edilmesi ve çözüm için siyasi diyaloga önem verilmesi şeklinde sıralamıştır (www.cnnturk.com, 2016). Bu açıklamalar ülkede olumlu bir hava sürerken IŞİD gibi radikal gruplar bu havanın bozulmasına yol açmıştır. Bu açıklamalardan birkaç gün sonra IŞİD Aden kentinde intihar eyleminde bulunarak 26 kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu saldırılarda birçok kişi de yaralanmıştır. Ülkede radikal gruplarının eylemlerini arttırması sonrasında ABD ülkeye asker gönderme kararı almıştır. Ayrıca ABD’den yapılan açıklamalarda artan sivil ölümleri sonrasında Suudi Arabistan’a misket bombası satışını da yasaklamıştır. BM’de yapmış olduğu açıklamalarda koalisyon güçlerinin 785 çocuğun ölümüne sebep olduğunu açıklayarak, operasyonlarda çocuk haklarını görmezden gelen koalisyon güçlerini kara listeye aldığını açıklamıştır (www.hurriyet.com.tr, 2017). Ancak Suudi Arabistan’ın göstermiş olduğu tepki sonrasında Suudi Arabistan kara listeden çıkarılmıştır. Yaşanan bu olaylardan sonra Haziran ayında BAE Yemen’deki operasyonlardan çekilme kararı almıştır. Açıklama yapan BAE Dışişleri Bakanı Enver Muhammed Gargaş, artık ülkedeki durumu askeri

müdahaleden çok siyasi çözüm aracılığıyla yoluna koymaları gerektiğini açıklamıştır (www.trspatniknews.com, 2016).

Temmuz ayında ülkedeki çatışmalar devam etmiş, Sana'nın doğusundaki Cebel Yam bölgesinde şiddetle sürmüştür. Husi güçleri HDG güçlerini başkent Sana'ya yaklaştırmamak için ciddi bir şekilde savunmuş ancak birçok kayıp vererek bölgeden çekilmiştir. Koalisyon saldırılarında birçok okul ve hastanenin de yer alması sonrasında Husi destekçileri başkent Sana'da toplanarak Suudi Arabistan'ı protesto etmişlerdir. BM'den yapılan açıklamalarda sivil katliamının tek sorumlusu olarak Suudi Arabistan olduğu kabul edilmiştir. Açıklamalara aldırış etmeyen Suudi Arabistan saldırılarına devam etmiş, Ekim ayında başkent Sana'da Husilere ait bir cenaze törenine hava saldırısı düzenlemiştir (www.aydinlik.com.tr, 2016). Hava saldırısında 150'den fazla kişi yaşamını yitirmiş, 500 kişi de yaralanmıştır. Husi lideri Abdul Melik el Husi, Suudi Arabistan'ın düzenlediği bu operasyonun arkasında ABD olduğunu iddia etmiştir. Açıklamalarına devam ederek Suudi güçleri ABD silahları ile Yemen halkını katlettiğini, ABD'nin izni olmadan bu saldırıyı düzenlemeye cesareti olmayacağını ifade etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü John Kirby bu açıklamaların ardından saldırının İran'a karşı yapıldığını ifade etmiştir. Suudilerin olayın yanlış bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik soruşturma açtıklarını da sözlerine ekledi. Suudilerin kendilerini savunduğunu iddia etmiştir (www.trspatniknews.com, 2016). Açıklamaların ardından Husiler ABD'ye ait savaş gemisine Babülmendep kıyılarının kuzeyinde saldırı düzenlediler. Ancak saldırıya hemen karşılık veren gemi personeli saldırıyı püskürtmüştür. Saldırıdan karşı atağa geçen ABD Husilere ait üç radar mevzisini vurmuştur (www.aljazeera.com.tr, 2016). Bu olayların ardından yaşanan cenaze olayını araştıran, koalisyon tarafından kurulan Ortak Olaylar Değerlendirme Ekibi olayın yanlış bir bilgidan kaynaklandığını açıkladı. Kurbanların ailesine tazminat ödenmesi çağrısında bulunmuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında Cumhurbaşkanı Hadi, Husilerin de kabul etmesi şartıyla ülkede 19 Ekim'den itibaren 3 günlük ateşkes teklifinde bulundu. BM açıklamasında tüm tarafların ateşkesi kabul ettiğini duyurdu ve ülkede 3 günlük ateşkes başlamış oldu. Ateşkesten sonra Suudi Arabistan, Husiler tarafından Mekke'ye füze gönderildiği iddia etti. Füzeyi Mekke'ye 65 km kala imha ettiklerini açıkladı (www.yenicaggazetesi.com.tr, 2016). Husiler ise bu suçlamayı kabul etmediler. İslam

dünyasının kendilerine cephe almasını sağlamaya yönelik Suudilerin uydurduğu yalan olarak beyan ettiler. Husiler Mekke'yi değil de Cidde'deki havaalanını hedef aldıklarını açıkladı. Bu gelişmelerin ardından koalisyon güçleri saldırılarına devam etti, Husi kontrolündeki Hudeyde şehrinde Zeydiye hapisanesini vurdular. Bu olayda yaklaşık 45 kişi yaşamını yitirdi. Yaşanan sivil kayıplarının ardından ABD, Suudi Arabistan'a silah satışını sınırlandıracağını açıkladı (www.trspuniknews.com, 2016).

19 Ocak 2017 tarihinde Husi ve Ali Abdullah Salih yanlıları Taiz kentinde Hadi güçlerine karşı operasyonlar düzenledi. Operasyonlarda 9 kişi yaşamını yitirmiştir. 30 Ocak günü ABD Başkanı Donald Trump ile Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdulaziz Yemen'deki gelişmeleri ele aldılar ve Yemen'de güvenli bölge oluşturulması konusunda anlaşmaya vardılar. BM'de bu açıklamalardan sonra yapılan gelişmeleri iyi karşılamış, ülkenin daha da kötüye gitmesini endişe verici olduğunu açıklamıştır (www.evrensel.net, 2017). Bunun yanında açlık tehdidi altında bulunan yaklaşık 12 milyon kişinin ihtiyaçlarını gidermek için 2.1 milyar dolarlık yardım çağrısında bulunmuştur (www.aa.com.tr, 2017). Bu gelişmelere rağmen koalisyon Sana'nın doğusuna hava operasyonlarına devam etmiştir. Bombardıman sonucu 12 Husi askeri yaşamını yitirmiştir. 3 Nisan günü ABD güçleri ise Güney Yemen'de Abyan'ın Mudiye, El-Vadi ve El-Mahfed ilçelerindeki El-Kaide güçlerine karşı operasyon düzenlemiştir. Nisan ayının sonlarına doğru çatışmalar Taiz kentinde yoğunlaşmış, Husi güçleri Taiz'e hava operasyonları düzenlemiştir. Bu operasyona havadan cevap veren koalisyon güçleri Husi güçlerinden 9 kişiyi öldürmüştür. Ülkedeki durumun daha da kötüye gitmesi, halkın temel ihtiyaçlarını giderememesine neden olmuştur. Ülkede görülen kolera vakası nedeniyle birçok kişi yaşamını yitirmiştir (www.trthaber.com, 2017).

Mayıs ayında Taiz kentinde devam eden çatışmalarda Hadi ile koalisyon güçleri El-Katane, Dercaf ve Hub Er-Raie köyleri ile Kedha ile Cebel Habeşi ilçeleri arasındaki yolun kontrolünü Husi güçlerinden almıştır. Bu bölgelerin kontrolü sırasında 10 Husi ile 2 Hadi askeri hayatını kaybetmiştir. 25 Mayıs günü Husi güçlerinin Taiz'e müdahale girişimi sonrasında çıkan çatışmalarda 6'sı asker 38 kişi yaşamını yitirmiştir. Mayıs ve Haziran ayında özellikle Taiz kentinde şiddetli çatışmalar yaşanmıştır (www.trthaber.com, 2017).

Temmuz ayında çatışmaların şiddeti artarken, halkın durumu daha da kötüye gitmiştir. Ülkede kolera salgınında 3 ayda 2000'e yakın insan hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Mart 2015'ten itibaren düzenlenen saldırılarda 10.000'e yakın sivil hayatını kaybetmiştir. Bu endişe verici duruma rağmen koalisyon ve Hadi güçleri ile Husiler çatışmaya devam etmiştir. Ağustos ayında koalisyon güçleri Husi yanlılarının kaldığı Sana'ya yakın bir bölgedeki otele hava operasyonu düzenlemiştir. Düzenlenen operasyonlarda yaklaşık 60 kişi yaşamını yitirmiştir (www.cnnturk.com, 2017). Daha sonra Suudi yetkililer açıklamalarda bulunarak, otel saldırısının Husi güçlerinin sivil halkı canlı kalkan olarak kullanmaları, askeri tesisleri konutların yakınına kurmalarından kaynaklanan teknik hatadan kaynaklandığını açıklamıştır. Koalisyonun müdahalelerine karşı Husi güçleri Suudi Arabistan'ı hedef alan füze saldırılarına devam etmiştir. Ekim ayında başkent Riyad'ı hedef alan balistik füze saldırısında bulunmuştur. Atılan füzeler Suudi savunma sistemleri tarafından imha edilmiştir. Yaşanan bu olaydan sonra Suudi Arabistan olayın sorumlusu olarak İran'ı göstererek, Yemen ile sınır kapılarını kapatmıştır. Fransa'da olaya müdahale ederek Suudi Arabistan'a atılan füzelerin İran yapımı olduğu, İran ile yapılan nükleer anlaşmanın durdurulması gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bu gelişmeler üzerine İran ise yapılan suçlamaları kabul etmeyerek, Suudi Arabistan'ın yapmış olduğu katliamın üzerini bu şekilde açıklamalarla kapatmaya çalıştığını iddia etmiştir (www.trspuniknews.com, 2017).

Suudi Arabistan'ın başlattığı operasyonlarla birlikte İran-Suudi çekişmesinin yoğun olarak yaşandığı ülke haline gelen Yemen'de Husi güçleri sürekli taraf değiştiren, Suudi Arabistan'a yanaşmaya çalışan ve son zamanlarda çatışma halinde olduğu Ali Abdullah Salih'i 4 Aralık'ta öldürerek çatışma sahasını biraz daha azalttı (www.posta.com.tr, 2017). Bu olaydan sonra Husi lideri Abdulmalik el Husi açıklama yaparak, Suudilerin önderliğinde toplanan koalisyona karşı bir zafer kazandıklarını ifade etmiştir. 5 Aralık günü ise Arap Birliği açıklama yaparak Ali Abdullah Salih'in öldürülmesini kınadı ve Salih'in öldürülmesinin ülkenin durumunu daha da kötüleştireceğini ifade etmiştir. Ayrıca Husilerin uluslararası alanda terör örgütü olarak kabul edilmesi için ellerinden gelen her şeyin yapılacağına yönelik açıklamalar da yapılmıştır. Salih'in öldürülmesinden sonra Rusya ise durumun daha da kötüye gideceğini ifade etmiş, Rusya Dışişleri Bakanlığı Yemen'deki diplomatik varlığını askıya

alacağını açıklamıştır (www.trspuniknews.com, 2017). Yaşanan bu gelişmeler üzerine koalisyon hava operasyonlarına devam etmiştir. 13 Aralık günü koalisyon güçleri başkent Sana'da Husi kontrolünde bulunan cezaevi merkezini hedef alan hava saldırıları düzenlemiştir. Saldırılarda yaklaşık 51 kişi yaşamını yitirirken, 90 kişi de yaralanmıştır (www.hurriyet.com.tr, 2017).

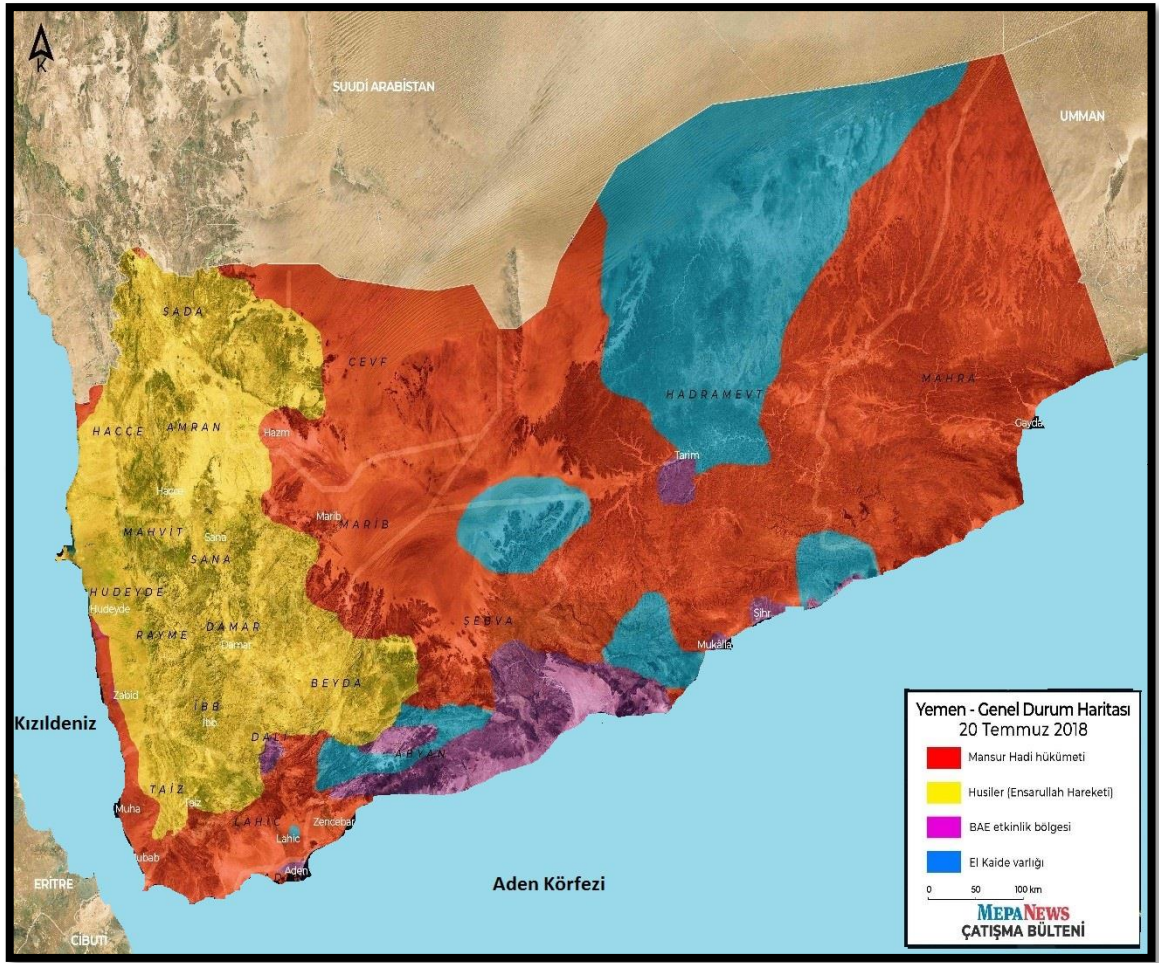
Husiler ile Hadi ve Hadi'ye destek veren koalisyon güçlerinin operasyonları 2018 yılına girildiğinde de devam etti. Koalisyon güçleri Husilerin kontrolündeki Hudeyde kentinde hava operasyonları düzenledi. Bombaların bir Pazar yerini hedef almasıyla birlikte birçok sivil yaşamını yitirdi (<http://rasthaber.com>, 2018). Ayrıca 3 Ocak günü koalisyon güçleri Taiz ile Hudeyde kentleri arasındaki lojistik destek hattını engellediler. Bu şekilde Taiz kentine yapılan desteğin önüne geçmeye çalıştılar. Ali Abdullah Salih'i destekleyenler tarafından kurulan Yüksek Siyasi Konsey başkanı Salih el Samad Hudeyde'ye yapılan saldırıların devam etmesi durumunda Kızıldeniz uluslararası deniz taşımacılığını engelleyeceklerini açıkladı. Husi güçlerinin askeri sözcüsü olan Tuğgeneral Şaraf Lukman da açıklamalarda bulunarak, yakın zamanda hava savunma sistemleri alacaklarını, koalisyonla karşı artık ciddi bir mücadele içerisinde olacaklarını ifade etti (www.milligazete.com.tr, 2018). Ülkenin kuzeybatısında bu gelişmeler yaşanırken, güneyde Aden kentinde Birleşik Arap Emirlikleri tarafından desteklenen Güney Hareketi'ne bağlı Siyasi Geçiş Konseyi'ne bağlı güçler ile Hadi yanlıları arasında şiddetli çatışmalar başladı. Siyasi Geçiş Konseyi yanlılarının Aden'de protesto yapmalarına izin verilmemesi sonucu başlayan çatışmalar neticesinde ayrılıkçılar birçok hükümet binasını kontrol altına almıştır. Başbakan yaşananları darbe olarak ifade etmiş, koalisyon güçlerinden yardım talebinde bulunmuştur. Müzakere sürecine başlamak içinde hükümet güçlerine ateşkes emrini vermiştir. İlerleyen süreçte uzlaşya yanaşmayan ayrılıkçılar, Aden şehrini ve limanını tamamen kontrol altına almışlardır. Hadi yönetimi ile uzlaşya varmak için Başbakan Ahmed bin Dağr kabinesinin değişmesini ön şart olarak sunmuşlardır. Ülkenin güneyinde işler karışık bir hale bürünmüşken Husi güçleri çatışmalara devam etti. Kızıldeniz'de Suudi Arabistan'a ait gemiye saldırı düzenlediler. Ayrıca Suudi Arabistan'a balistik füze saldırılarında bulundular. Bu saldırılara anında karşılık veren Suudi Arabistan hava saldırılarına devam etti. Nisan ayında düzenlenen

hava saldırısında Husilerin siyasi liderlerinden olan Salih el Samed hayatını kaybetmiştir (www.trspudniknews.com, 2018).

2 Mayıs günü koalisyonun öncü ülkelerinden olan Birleşik Arap Emirlikleri Yemen'e ait stratejik Sokotra Adası'nı işgal ederek buradaki askeri varlığını güçlendirdi. Yaklaşık 100 asker, zırhlı araçlar ve ağır ekipmanlarla egemenliğini güçlendirmiştir. Yemen Cumhurbaşkanı Hadi ile giderek arası açılan BAE Güney Yemen'de de etkisini giderek arttırması Hadi'yi endişelendirmekte, diğer koalisyon ülkelerine yakınlaştırmaktadır (www.mepanews.com, 2018). BAE ile yaşanan kriz sonrası Yemen Başbakanı Ahmed bin Dağr, Sokotra Adası'ndaki durumun tekrar eski haline dönmesi için Suudi Arabistan ile görüşmelere başladı. Bu görüşmelerde BAE'nin adadan çekilmesi gerektiği, Yemen güvenlik güçlerine adanın kontrolünün verilmesine yönelik taliplerini ilettiler. Ayrıca koalisyon ülkelerinin kendileri için önemli bir fırsat olduğunu, Suudi Arabistan ve BAE'nin Yemen'in önemli bir müttefiki olduğundan bahsetmiştir. Yapılan görüşmeler sonrasında BAE güçleri Sokotra Adası'ndan çekilmeye ikna edilerek kriz büyümeden bitirilmeye çalışılmıştır (www.habertürk.com, 2018).

Koalisyon 13 Haziran günü Husi kontrolündeki Hudeyde'yi ele geçirmek için büyük bir saldırı hazırlığına girişmiştir. Saldırı başlamadan önce Hadi hükümeti kenti barışçıl bir şekilde boşaltma teklifinde bulunmuştur. Ancak teklifi kabul etmeyen Husi güçlerine karşı başlatılan operasyon sonucunda koalisyon güçleri Hudeyde Havalimanı'nı ele geçirmiştir. Sonrasında Suudi Arabistan Enformasyon Bakanı Avvad bin Salih el-Avvad, Cidde'de koalisyon güçlerini oluşturan devletlerin bakanlarının katıldığı toplantıda yaptığı konuşmada Yemen topraklarının %85'inden fazlasının kurtarıldığını açıklamıştır. Operasyonların başarısı hakkında bilgiler vererek açıklamalarına devam etmiştir. Ancak İran Cumhurbaşkanı Ruhani Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamed ile görüşerek sorunun siyasi olarak çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir (www.trspudniknews.com, 2018).

Harita 5: Yemen'deki Güçlerin Kontrol Ettiği Bölgeler

Kaynak:<https://www.stratejikortak.com/2018/07/yemende-son-durum.html>,
Erişim:26.08.2018

Temmuz ayının sonlarına doğru Hadi ve koalisyon güçleri El-Melacim ilçesi yakınlarındaki El-Beyyad Dağları'nda Husi güçleri ile çatışmalara girdi. Çıkan çatışmalarda 36 Husi askeri öldürüldü. Hadi güçleri operasyonlarına devam ederek Beyda kentinde ilerlemeye devam etmiştir. Ağustos ayında koalisyon güçleri Sa'da ilçesindeki çocukları taşıyan otobüse saldırı düzenledi. Yaklaşık 39 kişi yaşamını yitirirken, 51 kişi de yaralanmıştır (www.trspuniknews.com, 2018).

Suudi Arabistan öncülüğünde yapılan bu son saldırı neticesinde çoğunluğu çocukların olduğu birçok kişi yaşamını yitirmiştir. Ülkede günden güne kötü giden yaşam koşulları sonucunda birçok kişi ve özellikle de çocuklar hayatını kaybetmiştir. Ülkede

yaşanan temel ihtiyaçlarının bile giderilememesi sorunu ülkede birçok kişiyi salgın hastalıkların pençesine düşürmektedir. Ülkede artan kolera salgını birçok kişinin yaşamını yitirmesine yol açmıştır ve açmaya devam edecektir. Bu durumun önlenmesi için bütün grupların yardımların serbestçe dolaşımını sağlamaya yönelik çaba göstermesi gerekmektedir. Mevcut çatışma durumunun daha da devam edeceği düşünülürse bu konu ciddi önem arz etmektedir.

Ülkedeki bu zor duruma dikkat çeken Birleşmiş Milletler son yaptığı açıklamada Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon ve hükümet güçlerinin Yemen’de savaş suçu işlediklerine dair ellerinde sağlam kanıtlar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca koalisyon ve hükümet güçlerinden bazı kişilerin savaş suçundan dolayı yargılanması gerektiğini ifade etmiştir. Ülkedeki tüm tarafların sivil ölümlerine dikkat etmek için herhangi bir çaba bulunmadıklarını da ifade etmiştir (www.mynet.com, 2018). BM’nin bu açıklamasından sonra İspanya Suudi Arabistan ile yapmış olduğu 9,2 milyon Euro değerindeki 400 civarındaki akıllı nitelikteki bomba satışını gerçekleştirilmeyeceğini açıklamıştır (www.trtavaz.com.tr, 2018).

Ülkedeki bu ciddi probleme karşı eylem planı hazırlanarak müdahale edilmesi BM gibi uluslararası kuruluşların en önemli görevlerinden birisidir. Yoksa Yemen’deki süregelen bu çatışma durumunun bitmesi zor bir olay olarak karşımızda durmaktadır. Sorunun askeri müdahaleler ile değil de siyasi yoldan çözümlenmelidir. Ayrıca bölge ülkelerinin Yemen’deki güç mücadelesi sonlanabilirse ileriye dönük olumlu adımlar atılabilir. Hem Suudi Arabistan hem de İran bölgedeki etkinliğini arttırmak için kendine yakın olan gruplara destek olmakta, bu gruplara ciddi askeri malzeme desteği sağlamaktadır. Sağlanan askeri malzemelerle ülkede egemenlik mücadelesine girişen gruplar sorunun daha da büyümesine yol açmaktadır. Bu ülkelerin yanında özellikle stratejik noktadaki bölgeleri gözüne kestiren ve o bölgedeki gruplara destek veren Birleşik Arap Emirlikleri ülkedeki kötü durumdan faydalanarak, sorunun çözümünden çok çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. ABD ise ülkede El Kaide ile mücadele başlığı altındaki askeri operasyonlarla Yemen’e ciddi zararlar vermektedir. 6 Eylül 2018 tarihinde Cenevre’de yapılacak barış görüşmeleri için açıklamalarda bulunan BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths tüm çabalarına rağmen görüşmeler Husi güçlerinin

toplantıya katılmayacaklarını açıklamasının ardından ertelenmiştir (www.aa.com.tr, 2018). Sonrasında sırasıyla İsveç'te yapılan sonuçsuz kalan görüşmelerin ardından Ürdün'de planlanan görüşmelerden bir sonuç çıkmayacağı aşikârdır. Sonuçsuz kalan görüşmelerde ülkedeki kaos durumunun uzun yıllar süreceğini göstermektedir.

4.2.4 Yemen El Kaidesi ile Mücadele

Yemen El Kaidesi'nin ülkedeki örgütlenerek tehlike saçan bir grup haline gelmesi Sovyet Rusya'nın Afganistan'a müdahalesi sonucu(1980-88) Yemen'de yetiştirilen radikal grupların Afganistan'a giderek Sovyet askerlerine karşı çatışmalarda bulunmuş bu grubun savaş bittikten sonra ülkeye dönmesiyle birlikte olmuştur. El Kaide lideri Usame bin Ladin'in Yemen asıllı olması ülkede bu gruba karşı sempatiyi arttırmış, bu şekilde kolaylıkla militan ihtiyacını gidermeye çalışmıştır. Özellikle bu örgüt 2000'li yıllardan sonra bölgede etkin bir güç olma konumuna ulaşmıştır(Yıldırım, 2015, s.234).

Salih iktidarı ile koordineli operasyonlara başlayan ABD 2002 yılında Yemen El Kaidesi'nin liderleri konumdaki Ebu Ali el Hariti'yi öldürmüş, Muhammed Hadmdi el Ahdal'ı ise sağ ele geçirmiştir. Bu olayın ardından Yemen El Kaidesi ülkedeki etkinliği azalmış, örgüt pasif bir hale bürünmüştür. Ancak 2006 yılının Şubat ayında Sana'ya yakın bir hapisshaneden Nasır el Vuhayşi ile Kasım El Raymi'nin kaçışıyla birlikte işler değişmiştir. Bin Ladin'e çok yakın olduğu bilinen Vuhayşi Yemen El Kaidesi'ni toparlayan lider konumuna erişmiştir (Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, 2010a, s.166).

El Vuhayşi liderliğindeki örgüt 2008 yılında ABD'nin Sana'daki büyükelçiliğine saldırı düzenlemiş, İngiltere ve ABD'yi tehdit edici açıklamalarda bulunmuştur. Bu saldırılar ve tehditler üzerine ABD ve İngiltere Ocak 2010'da Yemen büyükelçiliklerini kapatmak durumunda kalmışlardır (Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, 2010a, s.166-167).

Arap Baharı'ndan öncede eylemleri ile ön plana çıkan örgüt, Arap Baharı sürecinden sonra ülkenin daha da karışması sonucu eylemlerini arttırarak, egemenliğini genişletmeye çalışmıştır. Ülkede başlayan ayaklanmalar neticesinde El Kaide ile etkin mücadele halinde bulunan askerlerin başkente çekilmesi sonucu örgüt rahat bir nefes

almıştır. Ülkedeki kargaşadan faydalanıp, iktidar boşluğunu doldurmak isteyen birçok El Kaide lideri ve militanı Yemen'e geçmiştir. Özellikle Mart 2011 yılından itibaren bu desteklerle güç kazanan örgütün eylemlerinde artış meydana gelmiştir. 6 Mart günü Maarib bölgesinde polis aracına saldırı düzenleyen örgüt 4 polisi öldürmüştür (www.cumhuriyet.com.tr, 2011). 22 Mart günü ise Abyan'da iktidar güçleri arasında şiddetli çatışmalar yaşayan örgüt 13 kayıp vermiştir. Çatışmalar devam ederken, askeri malzeme ihtiyacını gidermek isteyen örgüt Abyan'daki askeri malzemelerin bulunduğu depoyu yağmalayarak silah ve mühimmat ihtiyacını gidermiştir (www.nytimes.com, 2011).

Yemen ve ülke dışında El Kaide operasyonlarına devam eden ABD 2 Mayıs 2011 tarihinde El Kaide lideri Usame bin Ladin'i düzenlediği operasyonla öldürmüştür. Bu operasyondan sonra ABD Yemen'de bulunan ve örgütün yeni lideri olacağı düşündüğü Enver el Evlaki'ye yönelik operasyon başlatmıştır. Yapmış olduğu saldırı neticesinde Evlaki'nin bulunduğu aracı hedef alma niyetinde olan ABD, örgütün lider kadrosunda yer alan iki lideri öldürmüştür (www.hurriyet.com.tr, 2011). Operasyonlarına hız veren ABD, örgütün ilerleyişini durduramadı. 29 Mayıs 2011'de Sana'nın güneyinde yer alan Zinjibar kenti örgütün yapmış olduğu operasyonla kontrol altına alınmıştır. Zinjibar'ın Yemen El Kaidesi tarafından kontrol altına alınmasıyla birlikte muhalif gruplar bu durumun sorumlusunu Ali Abdullah Salih olduğunu iddia etmiş, Salih'in bu şekilde kentin kontrolünü vererek ülkedeki isyan dalgasının ardında esas El Kaide'nin olduğu imajını vermeye çalıştığını savunmuştur (www.bbc.com, 2011). Zinjibar şehrinin El Kaide militanları tarafından ele geçirilmesi ABD ve Yemen hükümetini rahatsız etmiştir. ABD Haziran ayında harekete geçerek operasyonlarını arttırdı. Operasyonlar sonucunda örgüt liderlerinden Ebu Ali el-Harisi öldürülmüştür. Zinjibar kentini merkezi olarak kabul eden örgüt bu operasyonlara cevap vermiş, hükümet güçlerine yönelik saldırılarını arttırmıştır. Çatışmalar süregiderken Hadramut'ta Mukalla cezaevinden kaçan aralarında Hadramut hücre lideri olan Hamza el Keheti'nin de yer aldığı yaklaşık 57 örgüt üyesi, örgüte katılarak örgütün eylemlerine destek vermiştir (Muslu, 2011, s.340-341).

Yemen El Kaidesi'ne dâhil olan Ensar el Şeria adlı grup 2012 yılının ilk dönemlerinde başkente 170 km uzaklıkta bulunan Radda şehrini ele geçirerek petrol bölgelerine doğru ilerlemiştir. Bu ilerleme özellikle Suudi Arabistan ve ABD'yi rahatsız etmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2012). Örgüt eylemlerine devam etmiş, Yemen'de yapılan seçimlerden sonra Hadi'nin yemin töreni esnasında Mukella kentindeki Başkanlık Merkezi girişinde bombalı araçla saldırı düzenlemiş, saldırı sonucunda yaklaşık 26 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu olaydan sonra hükümet ile Yemen El Kaidesi arasındaki çatışma durumu daha da artmıştır. Mart ayında yaşanan bu gruplar arasındaki çatışmalarda 78 asker ve 25 örgüt üyesi yaşamını yitirmiştir. Çatışmalar özellikle Abyan ve Zinjibar çevresinde yoğunlaşmıştır. Çatışmalar El Kaide'nin yeni kurulan yönetimle de çatışma halinde olacağını göstermektedir. Ayrıca yeni yönetim ile ABD'nin ortak operasyonlar düzenlemesi, El Kaide için üye toplamakta kolaylık sağlamıştır. Örgüt yeni kurulan hükümetin ABD yanlısı politikalar izlediğini savunarak üye sayısını arttırmaya çalışmıştır (www.pri.org, 2012).

Ensar el Şeria tarafından Milli Birlik Günü kutlamalarına hazırlık töreninde 21 Mayıs günü canlı bomba saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıda yaklaşık 100 kişi yaşamını yitirmiş, 300 kişi de yaralanmıştır. Bu olay sonrasında Hadi, Ali Abdullah Salih'in iki yeğeni ile birlikte ordudan 4 generali görevden almıştır (www.reuters.com, 2012). Hadi'nin talimatıyla birlikte hükümet güçleri Mayıs ayında Abyan'ı ele geçirmek için operasyonlara başlamıştır. Şiddetli geçen çatışmalarda Abyan'a bağlı El Kaide kontrolündeki Jaar kenti hükümet güçlerinin kontrolüne geçmiştir. Operasyonlara devam eden hükümet güçleri Zinjibar'ı da kontrol altına almıştır. Bu operasyonlardan sonra Yemen Savunma Bakanlığı El Kaide egemenliğinin Abyan'da son bulunduğunu açıklamıştır. Birçok örgüt üyesinin Umman'a kaçtığını ifade etmiştir (Muslu, 2012, s.309-310).

El Kaide grubu 2013 yılında da eylemlerine devam etmiştir. Ocak ayında Batılı bir grup rehineyi bırakmak istemeyen bu gruba hükümet güçleri operasyon düzenlemiş, bu operasyonlara bombalı eylemlerle karşılık veren örgüt birçok kişinin yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Bu olaydan sonra çatışmalar Abyan çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Eylül ayında Hadi El Kaide'nin yapmış olduğu menfur saldırılardan

bahsederek, bu örgütü tamamıyla ortadan kaldıracaklarını ifade etmiştir. Bu açıklamaların ardından örgüt eylemlerine devam etmiş, Şebva'da yapmış olduğu intihar saldırısında 56 güvenlik görevlisini öldürmüştür. El Kaide ile çatışmalara aşiret grupları da destek vermeye başlamıştır. Birçok yerde hükümet güçlerine aşiret gruplarından da destek gelmiştir (Gezgin ve Muslu, 2013, s.280-281).

Yemen El Kaidesi'ni ciddi bir tehdit olarak gören ABD 2014 yılında hava saldırılarına devam etmiş, yaklaşık 19 insansız hava araçlarıyla düzenlenen saldırılarda 124 örgüt üyesi öldürülmüştür. Yapılan bu hava saldırılarında birçok sivil de zarar görmüş, bu operasyonların zararlarına yönelik tepkiler de dile getirilmiştir. ABD özellikle Suudi Arabistan ile işbirliğine giderek Yemen'e giriş yapacak kişilere dikkat edilmesine yönelik çabaya girişmiştir. Çünkü örgüt üyelerinin %70'ine yakın kısmı yabancı ülkelerden gelen kişilerden ve özellikle Cezayir, Suudi Arabistan ve Pakistan vatandaşlarından oluşmaktaydı. Bu durumu din kardeşlerine destek için bu ülkeye gelen mücahitler olarak açıklamış, hükümet güçlerine karşı operasyonlarına devam etmiştir (Gezgin ve Muslu, 2014, s.243-244).

Yemen El Kaidesi 7 Ocak 2015 tarihinde Fransa'da Charlie Hebdo saldırısını düzenleyerek dünya çapında adını duyurmuştur. Daha sonra Yemen El Kaidesi ülkede Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ile iş birliğine girerek ülkede eylemler yapmaya başlamıştır. Özellikle El Kaide hükümet güçlerine yönelik operasyonlar yaparken, İŞİD daha çok Husileri hedef alan eylemlerde bulunmuştur (www.yenisafak.com, 2015). Ancak daha sonra ortaklaşa planlarla hükümet güçlerine de saldırılar düzenlemiştir. Örgütten bir kısım militanın İŞİD saflarına geçmiş olmasına rağmen, Yemen El Kaidesi gücünü korumuş, eylemlerine devam etmiştir. Şubat ayında askeri merkezi ele geçiren örgüt buradaki askeri malzemelere el koymuştur. Nisan ayında El Mukalla'da bulunan hapishaneye baskın düzenleyerek buradaki aralarında örgüt liderlerinin de bulunduğu 300 hükümlünün kaçmasını sağlamışlardır. Bu bölgedeki çatışmalara ağırlık veren örgüt El Mukalla havaalanını ele geçirmiştir. Bununla yetinmeyen örgüt üyeleri Caar şehrini de ele geçirerek Aden'e operasyon hazırlığına girişmiştir. El Kaide'nin ülkedeki bu ilerleyişi ABD'yi rahatsız etmiştir. Haziran ayında hava operasyonu düzenleyen ABD örgütün lider kadrosunda yer alan Nasır el Vuhayşi'yi öldürmüştür. Haberi doğrulayan El Kaide

Vuhayşi'nin yerine Kasım el Rimi'yi getirdiklerini açıklamıştır (www.sözcü.com.tr, 2015).

El Kaide ile birlikte hareket eden IŞİD ülkedeki eylemlerine devam etmiştir. 2016 yılının Ocak ayının sonlarına doğru Cumhurbaşkanı Hadi'nin evinin girişine bombalı araçla saldırı düzenleyen IŞİD 8 askeri öldürmüş, yaklaşık 12 askerin de yaralanmasına yol açmıştır. Örgüt sonrasında Aden kentinde güvenlik noktasına hedef alan bombalı saldırı düzenlemiş, yaklaşık 7 kişinin ölmesine neden olmuştur. Bu saldırılara cevap veren ABD hava saldırılarına devam ederek Yemen El Kaide liderlerinden olan Celal Belaidi'yi öldürmüştür (www.timeturk.com, 2016). Mart ayında Suudi önderliğindeki koalisyonda Aden'deki El Kaide baskısını ortadan kaldırmak için bu bölgeye hava saldırısında bulunmuştur. Hava saldırısı sonucunda 17 El Kaide üyesi ölmüştür. Aden'de kendilerine düzenlenen bu operasyonlara karşılık veren örgüt bombalı eylemlerini arttırmıştır. Nisan ayında Hadi ve koalisyon güçlerinin El Kaide kontrolü altındaki Mukalla kentini ele geçirme operasyonunda yaklaşık 800'e yakın örgüt üyesi öldürülmüştür. Ağır darbe alan örgüt kenti terk etmek zorunda kalmıştır (www.trspatniknews.com, 2016).

2017 yılında da ABD operasyonlarına maruz kalıp birçok önemli liderini kaybeden El Kaide giderek güç kaybetmeye başlamıştır. ABD operasyonları ile birçok noktada güç kaybeden örgüt, geri çekilmek durumunda kalmıştır. Şubat ve Nisan ayları arası dönemde ABD El Kaide'ye 80'e yakın saldırı düzenlemiştir. Nasır El Vuhayşi'nin 2015'te öldürülmesinin ardından örgütün lideri konumuna getirilen el Rimi örgütün medya kolu olan El Melahim'e yapmış olduğu açıklamalarda ülkedeki sivil ölümlerinde ABD'nin büyük rolü olduğunu, Husilerle olan çatışmalarına daha çok ağırlık verileceğini ifade ederek örgütün temel hedeflerinden bahsetmiştir (www.asyaninsesi.com, 2017). Giderek eylemlerinde azalma görülen örgütün Yemen'deki etkinliği azalsa da çatışmalarda önemli bir aktör olarak daima karşımıza çıkmaktadır. Ülkedeki kaos ortamı devam ettikçe bu tarz radikal grupların ortadan kalkması mümkün görülmemektedir. Ayrıca ülkede Şii-Sünni ayrımı bu örgütlerin militan toplamasını kolaylaştırmaktadır. İnsanların dini duygularını sömürerek, onları isteği doğrultusunda kullanan bu grupların

ortadan kalkması için ÷lkede siyasi birliğin tamamlanması ve çatışma durumunun bitmesi gereklidir.

5. KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN DEVREYE GİRMESİNE RAĞMEN İÇ ÇATIŞMA DURUMUNUN DEVAM ETMESİ

5.1 Suudi Arabistan

Körfez bölgesinin iki önemli gücü olan Suudi Arabistan ve İran, mezhepsel farklılıklar başta olmak üzere bölgede birçok alanda rekabet halindedir. Egemenlik alanlarını genişletmek, ekonomik kazanımlarını arttırmak ve mezheplerini yaymak için mücadele etmeleri aralarında süreklilik gösteren bir sürtüşmenin doğmasına neden olmuştur. İki ülke arasındaki sürtüşmede zaman zaman yumuşamalar görülse de 2003 yılından itibaren gerilmenin dozu daha da artmıştır. ABD'nin Irak'ı işgal edip bölgenin önemli bir güç unsurunu devre dışı bırakması, ardından bölgeden çekilmesi sonucu ortaya çıkan güç boşluğunu bu iki ülke doldurmaya çalışmıştır. Özellikle Suudi Arabistan, yapmış olduğu savunma harcamalarıyla bunu sağlamaya çalışmaktadır (Kocatepe, 2017, s.68-72).

Suudi Arabistan'ın Yemen'de İran ile güç mücadelesine girme gerekçelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- İran ile geçmişten gelen mezhepsel rekabet,
- İran ile yaşadığı bölgede hâkim güç olma yolundaki rekabet,
- İran ile küresel petrol piyasasında petrol satışındaki rekabet,
- İran'ın, Irak, Suriye, Lübnan, Bahreyn ve Yemen gibi ülkelerde etkinliğinin arttırması, Suudi Arabistan'ın ise bu Şii blok tarafından çevrelenmekten rahatsızlık duyması,
- İran'ın Şii gruplar üzerindeki etkisinin artması, bu etkinin Suudi Arabistan'daki önemli sayıdaki Şii'nin İran ekseninde hareket etme ihtimalinin Suudi Arabistan'ı korkutması,
- Yemen'in stratejik konumunun bölge ve dünya ticareti için önemli olması ve Yemen üzerinde İran kontrolü oluşmasıyla bu stratejik konumun İran tarafından kontrol edilmesinden korkulması,
- İran destekli Husi güçlerinin Suudi Arabistan'ı hedef alan füze saldırılarıdır.

Suudi Arabistan, İnan'ın Ortadoğu'da Lübnan, Suriye, Irak ve Bahreyn gibi ülkelerde egemenliğini arttırmamasından ciddi bir Şekilde rahatsız olmaktadır. İnan'ın etkinlik alanına özellikle Ali Abdullah Salih'in istifasıyla güç kazanan ve ülkenin büyük bir kısmının kontrolünü ele geçiren Husilerin de dâhil olması Suudi Arabistan'ı ciddi bir Şekilde rahatsız etmektedir. İnan tarafından sarılmak istemeyen Suudi Arabistan 26 Mart 2015 tarihinde Yemen'de egemenliğini arttıran İnan destekli gruplara Kararlılık Fırtınası adlı operasyonu başlatmıştır. Operasyonun başlamasıyla birlikte iki ülke tekrar karşı karşıya gelmiştir. Bu operasyonlara karşılık İnan kanadından yapılan açıklamalarda operasyonların bitirilmesi, zmn siyasi diyalog ile özümlenmesi gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunulmuŐtur. Bu açıklamaları dikkate almayan Suudi güçleri operasyonlarına aralıksız devam etmiş, Hadi güçlerine destek olarak Husi güçlerinin ilerlemesine engel olmuştur (Akdoğan, 2015, s.12-13).

ABD'nin Obama döneminde bölge sorunlarıyla ilgilenmemesi, İnan ile yapılan nükleer anlaşmayla İnan'a karşı ABD'nin tutumundaki yumuşama Suudi Arabistan'ı zor durumda bırakmıştır. Bu dönemden sonra iki ülke arasındaki gerilim artmıştır. Suudi Arabistan'ın Ocak 2016'da Şii din adamı Şeyh Nimr'i idam etmesi, ardından Yemen'de İnan bykelęilięini bombalamasıyla ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Bu saldırının ardından İnan'daki Suudi Arabistan Bykelęilięi saldırıya maruz kalmıştır. Bunun zerine Suudi Arabistan İnan ile diplomatik ilişkileri bitirme kararı almıştır (www.radikal.com.tr, 2016).

Yemen üzerinden geręekleŐen İnan-Suudi Arabistan çekişmesinin daha uzun yıllar süreceği tahmin edilmektedir. İki lkenin Yemen'deki durumu daha da kötü bir hale sokması dünya ülkelerinin tepkilerine yol ağsa da bu ülkeler ve özellikle de Suudi Arabistan Yemen'deki operasyonlarına devam edeceğine yönelik söylemlerde bulunmaktadır. Ülkedeki sorunlar ülke içi aktörler tarafından zlmezse bu iki ülkenin gç mücadelesine devam edeceği aşikârdır.

5.2 İran

Günümüzde Ortadoğu'da etkinliğini arttırmaya başlayan İran başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok ülke tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Yemen'de artan egemenliği Suudi yönetimi ile arasının daha da açılmasına yol açmıştır. Husi güçlerine destek olan İran, Hizbullah benzeri bir yönetim anlayışını Yemen'de de yerleşmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. İlk başlarda Yemen'de Husilere yapılan destek Lübnan ve Suriye'ye yapılan desteğin yanında çok sınırlı kalmaktaydı (Yalçın, 2016, s.13).

İran, Suudi Arabistan'ın başlattığı operasyon sonrasında saldırıları kınamış, çözümün siyasal yollarla çözülmesi isteğinde bulunmuştur. Operasyonun başladığı dönemde İran sadece söyleme dayalı tepkide bulunmuştur. İran'ın Yemen'deki operasyona karşı bu tarz açıklamalarda bulunmasının nedenlerine baktığımızda Ruhani yönetiminin Batı ile iyi ilişkiler geliştirme çabalarında yatmaktadır. Batı ile sürdürülen yumuşama dönemini Yemen'deki durum yüzünden riske atmak istememesi, İran'ın izlediği dış politikanın birçok Arap ülkesi tarafından tehdit olarak algılanması, Ruhani yönetiminin bu algıyı yıkmak istemesi, Yemen'in hem siyasi hem de askeri ve istihbarat operasyonları açısından İran'a uzak kalması gösterilebilir. Bahsedilen gerekçelerden dolayı İran ilk başlarda Yemen'deki krize Suriye'deki gibi ağırlık vermemiştir (Akdoğan, 2016, s.19).

İran'ın Husi güçlerine yapmış olduğu desteği şu gerekçelere bağlayabiliriz:

- Husilerin Şii grup içerisinde yer alması,
- Husilerin yönetimi ele geçirdikten sonra bu grup vasıtasıyla Yemen'in yönetiminde söz sahibi olma isteği,
- Husi yönetiminin sonlanması durumunda ABD ve İsrail yanlısı politika izlemesi muhtemel yönetim anlayışından çekinmesi,
- Suudi Arabistan'ı Şii Hilali içine almak istemesi,
- Yemen'in jeopolitik konumundan faydalanarak bölgede söz sahibi olmak istemesidir.

Suudi Arabistan öncülüğünde devam eden operasyonlar sonrasında Yemen'deki insani krizin giderek büyümesi birçok ülkenin Suudi Arabistan'a tepki göstermesine yol açmıştır. Özellikle İran bu söylemlerini arttırarak çözümün siyasi yollarla halledilmesi isteğinde bulunmakta, askeri müdahalelerin çözümü zorlaştıracağını ifade etmektedir.

5.3 Amerika Birleşik Devletleri

Yemen, El Kaide'nin en tehlikeli kollarından biri olan Arap Yarımadası El Kaidesi'nin güçlü olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Ülkenin çöken devlet yapısı bu tarz radikal örgütlerin güçlenmesini kolaylaştırmaktadır. Ülkedeki kaotik durumdan faydalanan bu örgüt birçok askeri malzemenin bulunduğu depoyu ele geçirerek daha güçlü bir hale gelmiştir (Muslu, 2012, s.307).

Yemen El Kaidesi ilk olarak 2000 yılında ABD savaş gemisine, sonrasında 2008 yılında ABD Büyükelçiliği'ne saldırıda bulunmuştur (Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi, 2010a, s.166-167). 2009 yılında Nijeryalı bir kişinin Detroit uçağını patlatmak için uçağa bomba düzeneği yerleştirmek istemesi sonucu ABD Arap Yarımadası El Kaidesi'ni kendi güvenliği için en önemli problem olarak görmeye başlamıştır (Arslan, 2015, s.24).

ABD Afrika'ya yönelik oluşturulan Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı'na(U.S. AFRICOM) bağlı bir kısım askeri gücü Cibuti'ye yerleştirmiştir. 2007 yılında çalışmalarına başlayan AFRICOM'a ABD tarafından Afrika başta olmak üzere birçok bölgeye gerçekleştirilecek olan operasyonlarda sorumluluk verilmiştir. Ayrıca AFRICOM ABD'nin çıkarlarını korumak, bölgede güvenliği ve denetimi sağlamak ile de görevlidir. AFRICOM'un Babülmendep ve Aden Körfezi'nde etkinliği arttırılmak istenmektedir. Kurulan bu askeri üsle Babülmendep Boğazı'nın batı kısmının kontrolü sağlanabilmektedir. Ancak boğazın denetiminin tam anlamıyla sağlanabilmesi için Yemen tarafından da kontrolün yapılması gerekmektedir (Arslan, 2015, s.33-34). Yemen tarafında El Kaide ile bağlantılı bir grubun yer alması ve bu grubun da doğrudan ABD'yi hedef alan saldırıları ABD'nin bölgedeki çıkarlarını rahatsız etmekte, bölgede rahatça hareket etme şansını elinden almaktadır. Ayrıca Asya ve Afrika siyasetindeki etkinliğine zarar vermektedir. Bu durumda ABD'nin jeopolitik hedeflerini gerçekleştirmesini engelleyebilir (Brzezinski, 2014, s.62).

El Kaide gibi radikal örgütler ABD ve İsrail karşıtı politikalar üreterek insanları bu ülkelere karşı tetiklemekte ve bu yol vasıtasıyla birçok militan toplamaktadır. Özellikle Yemen’de Arap Baharı’ndan sonra merkezi hükümetin güç kaybetmesiyle birlikte bu örgüt özellikle Sünni aşiretler ile dışarıdan gelen yabancı militanlar vasıtasıyla güç kazanarak ABD’yi hedef alan saldırılarına devam etmiştir. ABD özellikle Yemen’de başlayan Arap Baharı’ndan sonra merkezi hükümetin güç kaybetmesiyle Yemen’deki gelişmelere dikkat çekmiş, bu ülkedeki Yemen El Kaidesi’ne yönelik hava operasyonlarına başlamıştır. ABD’nin yapmış olduğu hava operasyonları ve Yemen hükümetine vermiş olduğu destekle El Kaide güç kaybetmiş olarak görülse de bu tarz grupların ortadan kalkması kolay görülmemektedir. Ülkedeki bu kaotik durum devam ettiği sürece ABD’nin hava operasyonlarına devam edeceği görülmektedir.

5.4 Birleşik Arap Emirlikleri

Suudi Arabistan ile birlikte başlatılan Kararlılık Fırtınası Operasyonu’nun öncü ülkesinden olan Birleşik Arap Emirlikleri Yemen’in konumundan faydalanıp bölge üzerinde etkinliğini arttırmak istemektedir. Özellikle stratejik öneme sahip olan Güney Yemen’deki gruplara desteği açık olarak bilinen BAE, buradaki egemenliğini bu gruplar aracılığıyla pekiştirmek istemektedir. Bu destek ile yetinmeyen BAE Yemen’e ait stratejik ada olan Sokotra Adası’nı işgal ederek buradaki askeri varlığını güçlendirdi. Yaklaşık 100 asker, zırhlı araçlar ve ağır ekipmanlarla egemenliğini güçlendirmiştir (www.mepanews.com, 2018). Sonrasında Yemen hükümeti ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında kriz yaşanmış, Suudi Arabistan arabuluculuğuyla kriz durumunun giderek büyümesini engellemiştir. Bu olaylardan da anlaşılacağı gibi BAE devam eden operasyonlar sonrasındaki harcamalardan bir kazanç elde etme uğraşında görülmektedir. Özellikle Yemen gibi kriz eşiğinde olan fakir bir ülkeden elde edilebilecek en büyük kazanım bu ülkenin coğrafi konumunun sağlayacağı avantaj olarak gösterilebilir. Bunun yanında BAE Yemen’deki kriz durumunu kendi lehine kullanmak istemekte, ülkenin tekrardan istikrar dönemine girmesini istememektedir. Çünkü ülkenin istikrar dönemine girmesi uluslararası ticari faaliyetlerde ön planda olan Dubai ve Abu Dabi kentlerini ikinci plana atabilir. Özellikle Çin’in başlatmış olduğu birçok Arap ülkesini de içerisine alan İpek Yolu Projesi Aden Körfezi’ni önemli bir transit geçiş noktasına dönüştürmeyi hedeflemektedir. Durum böyle olunca Yemen’deki istikrar ortamının sağlanması BAE’yi

ekonomik ve stratejik alandaki hedeflerinden uzaklaştıracaktır. BAE'ye göre bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak, bölgedeki etkinliğini arttırmak için Hadi yönetimine karşı Hizam- Emni Güçleri ile Hadramut bölgesinde yerel gruplar tarafından oluşturulan Hadrami Seçkinler Gücü gibi gruplara destek vererek egemenlik alanını genişletmeye, ülkede söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Bu desteğin yanında özellikle El Kaide ve Husi güçleriyle de mücadele ederek uluslararası alanda gösterilen tepkiyi azaltmaya çalışmaktadır (Domazeti, 2019, s.26-36).

6. YEMEN İÇ SAVAŞI'NIN JEOPOLİTİK VE BÖLGESEL ETKİLERİ

6.1 Jeopolitik Etkileri

Stratejik konumuna bakıldığında Yemen, doğudan Umman, kuzeyden Suudi Arabistan ile komşudur. Ülkenin Aden Körfezi ve Kızıldeniz'e kıyısının bulunması stratejik önemini arttırmaktadır. Bu önemlerinin yanında dünya petrolünün %8'lik kısmının geçiş güzergâhı olan Babülmendep Boğazı'nın da kontrol merkezinde yer alması bölgede Yemen'e ayrı bir jeopolitik güç kazandırmaktadır. Babülmendep Boğazı Hint Okyanusu-Güneydoğu Asya-Avrupa ticareti içinde önemli bir geçiş yolu olarak kabul edilmektedir (Semin, 2017, s.90-91).

Sahip olduğu jeopolitik konumu sayesinde Yemen; İran, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan arasındaki güç mücadelesinin yoğun olduğu bir bölge haline gelmiştir. İran destekli Husi güçlerinin ülkedeki egemenlik alanlarını genişletmeleri neticesinde Körfez ve Arap Yarımadası'ndaki egemenlik alanlarının değişimine neden olmuştur. Yaşanan bu değişim neticesinde bölge ülkeleri radikal kararlar alarak süreci kendi lehine çevirmeye çalışarak, bölgedeki etkinliğini artırma yoluna gitmiştir.

Bu bölümde Yemen iç savaşının şiddetlenmesiyle bölgede yaşanan jeopolitik değişimlerden bahsedilecektir.

6.1.1 Mezhepler Üzerindeki Etkileri

Din ve mezhepler jeopolitiğin siyasi bir dilidir. Bu nedenle ülkeler arası güç mücadelesinde genellikle din ve mezhepler sürekli olarak kullanılmıştır. Yapılan bu güç mücadelelerinde din ve mezhepler bir argüman olarak kullanılarak, o bölgeden veya ülkeden belirli ekonomik, siyasi vb. kazanımlar elde edilmeye çalışılmıştır (Özey, 2018b, s.177). Eski çağlardan beri halkların din duygusunu sömüren egemen güçler dini düşüncelerini yaymak için yoğun bir uğraş içinde bulunarak egemenliklerini devam ettirmek istemişlerdir (Challaye, 2015, s.209). Yemen iç savaşıyla kendi ve diğer mezhepler üzerinde egemenlik alanını genişletmek isteyen İran ve Suudi Arabistan, bölgede bu amaca yönelik ciddi adımlar atmaktadır.

Dünya genelinde yaşamını sürdüren Müslüman nüfusun % 90'ı Sünnilerden %10'luk kısmını ise Şii gruplardan oluşturmaktadır (Arıkan, 2018, s.359). Bu %10'luk dilim özellikle Pakistan ile Yemen arasında kalan bölgede yaşamaktadır. Şii gruplar özellikle başta İran olmak üzere Irak, Bahreyn, Lübnan ve Azerbaycan'ın nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu ülkelerin yanında Yemen, Suudi Arabistan, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Tacikistan ve Doğu Afrika'da da önemli sayıda Şii nüfus bulunmaktadır (Şahin, 2006, s.39).

1979 yılında Humeyni liderliğinde gerçekleştirilen İran Devrimi sonrasında Şii ideolojisi ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Şii ideolojisinin ön plana çıkarılması sonucunda Ortadoğu'da siyasi açıdan köklü nitelikte değişimler yaşanmıştır. Yaşanan bu devrimle birlikte İran ile ilişkileri son derece iyi olan ABD, politikalarında ciddi değişime gitmek zorunda kalmıştır. Çünkü İran bu devrimden itibaren ABD karşıtı bir siyaset izlemeye başlamıştır. İran bu devrimden hem devlet hem de toplumun inşa edilmesi aşamasında Şiiliği bir araç olarak kabul etmiş, Şiiliği dış politikasının temel taşı olarak kabul etmiştir. Ayetullah Humeyni'nin bu tarz politikalar uygulamasındaki gerekçelere baktığımızda; İslam Devleti'nin uzun süre varlığını devam ettirebilmesi için rejimin ihraç edilmesi gerektiği, sadece rejimin İran ile sınırlı olması durumunda rejimin sonlanacağı düşüncesi yatmaktadır. Bu bağlamda Humeyni önderliğindeki İran, Basra-Kuveyt-Bahreyn-İran ile Irak-Suriye-Lübnan çevresinde iki hat belirleyerek bu bölgelerde rejimin yayılması için çaba içerisine girişmiştir. Bu çaba içerisinde bulunurken de devletlerden ziyade toplumsal alana etkiye bulunmaya çalışmıştır (Kolsuz, 2017, s.19). İran'ın bu politikalarından sonra 1979 yılından itibaren Şii Jeopolitiği kavramı kullanılmaya başlamıştır. Devrimden itibaren Şiiileri aktif hale getirmeye çalışan İran, bu politikalarının sonucu olarak bölgede dışlanan ve yalnızlığa itilen bir ülke haline gelmiştir (Şahin, 2006, s.40).

11 Eylül 2001 tarihinde Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırılar sonucunda ABD Ortadoğu'da saldırgan bir politika uygulayarak Afganistan'a müdahale ederek Taliban Yönetimi'ni sonlandırmıştır. Sonrasında 2003 yılında Irak'ı işgal ederek Saddam Yönetimi'ni iktidardan uzaklaştırmıştır. ABD'nin bu müdahaleleri sonucunda Saddam Yönetimi'nin sona ermesiyle birlikte Şii ekseni ortaya çıkmıştır (Şahin, 2006,

s.40). Bu olayların ardından Lübnan’da Hizbullah’ın etkin konuma gelmesi, Arap Baharı sonrasında Suriye’de ve Yemen’deki iç savaş sırasında bu ülkelerdeki etkinliğini arttıran İran, Şii kartını kullanarak bu ülkelerde etkin bir güç olmaya çaba göstermektedir.

İran’ın uygulamış olduğu politikalarının temelinde bir takım korku ve belirsizlikler yer almaktadır. Bu korku ve belirsizliklerinin üç temel gerekçesinin olduğu söylenebilir. Bunlar: 1. Sünni Arap Camiası, 2. Ortadoğu’da ABD-İsrail ortaklığı, 3. Ülke içinde önemli bir paya sahip olan Azeri Türkleri ile Kürt etnik gruplardır. Bu korku ve belirsizlikleri gidermek için de İran şu üç temel konuya önem vermektedir. Bu konular: 1. Nükleer çalışmalar, 2. Rejimin bekası ile 3. Şii jeopolitiğidir (Kolsuz, 2017, s. 16).

İran’ın Şiiiler üzerinde etkinliğinin arttırması güvenlik sorunlarına yardımcı olmasının yanı sıra İran’a birçok avantaj sağlayacağı da bilinen bir gerçektir. Çünkü Şii gruplar özellikle dünya enerji kaynaklarının üçte ikisine denk gelecek bir alanda yaşamaktadır. Ayrıca Şiiilerin isyancı bir geçmişe sahip olduğu düşüncesi de kabul edilirse ABD politikaları sonucunda dışlanan Şii grupları ülke yönetiminde söz sahibi almaya itebilir. Saymış olduğumuz bu durumdan yararlanmak isteyen İran birçok kazanım elde edebilir.

İran Şii jeopolitik alanını Yemen’de de genişletmek istemektedir. Bu yüzden Şii Husiler üzerinden Suudi Arabistan ile güç mücadelesine girişmiştir. İran yapılan bu güç mücadelesinde birçok kazanım elde etmiştir. Ülke yönetiminin büyük bir kısmını ele geçiren Husi güçleri doğrudan İran benzeri politikalar izlerken, İran’ın almış olduğu kararları önemsemektedir. Durum böyle olunca Şii gruplar üzerindeki etkinliği artan İran ülkeyi kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmektedir. Ayrıca tehdit olarak gördüğü Suudi Arabistan’a karşı da bu grupları kullanarak tehdit etmekte, bu ülkenin etkinlik alanını daraltmaktadır. Bu kazanımlarının yanında Dünya ticareti için önemli olan Kızıldeniz üzerinde de İran’ın söz sahibi olmasını sağlamaktadır (<https://kafkassam.com>, 2016).

İlk başlarda sınırlı destek olduğu Yemen’e yardımlarını arttıran İran, bu ülkenin İran için önemini anlayarak desteğini her daim olacağını açıklamıştır. Şii jeopolitiğini tam

anlamıyla kullanmak isteyen İran'ın Yemen'deki Husiler ile ilişkilerinin derinleşebileceği söylenebilir.

Vahhabilik, Abdulvahab ittifakıyla birlikte 18. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlayan bir mezheptir (Lewis, 2014, s.417). Mezhebin çıkış merkezi Arabistan olup özellikle buradaki göçebe kabileler arasında ciddi oranda yayılmıştır. Yayılmanın sonucunda Suudi ittifakı sayesinde etkisini arttıran Vahhabilik, siyaset ve toplumsal alanda giderek önem kazanmıştır. 19. Yüzyılda bu kazanılan gücünde vermiş olduğu özgüvenle Vahhabi kabileleri Şii gruplara saldırılar başlatmış, Şiiilerin kutsal saydığı Kerbela'ya ciddi zararlar vermiştir. 1922 yılında bu saldırısına devam ederek Hicaz'ı ele geçirerek Mekke ve Medine'yi ele geçirmişlerdir. Sonrasında İngilizlerin desteğiyle birlikte Suudi Arabistan Krallığı'nı kurmuşlardır. Sonrasında bölgede her alanda etkinliğini arttırmak için çeşitli politikalar uygulamaya başlamıştır (Özey, 2017, s.171).

Ortadoğu'da iki ayrı ülke karşımıza çıkan Suudi Arabistan ile İran ilişkileri, 1979'daki İran'daki devrim sonrası, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Arap Baharı'nın bölge ülkelerine yayılmasıyla birlikte giderek daha karmaşık bir hal almıştır. Bölgede güç mücadelesi içerisine tutuşan bu iki ülke ayrıca mezhepsel bir rekabet durumu içerisindedir. Vahhabi mezhebinin önemli savunucu konumda olan Suudi Arabistan ile Şii İran'ın bu alandaki mücadeleleri giderek daha da derinleşmektedir (www.politikaakademisi.org, 2016).

1980'li yılların sonlarından itibaren İran'ın rejim ihracatı politikası sayesinde etkinliğini arttıracak olmasından korkan ve ülkesindeki Şii grupların da İran eksenine kaymasından korkan Suudi yönetimi, petrol zengini olmanın verdiği avantajları sonuna kadar kullanarak İran karşıtı politikalar uygulamıştır. Arap Baharı sürecinde de bu politikalarına devam ederek genellikle muhalif gruplara karşı bir politika sergilemiştir (Özey, 2017, s.171-172).

Yönetiminde şeriati dayanak noktası olarak kabul eden, ulemalığı siyasi bir araç olarak kullanan Suudi yönetimi, İslami bir anlayışla ülkeyi yönetmektedir. Dünya siyasetini ise İnananlar(Dar'ül İslam) ve İnanmayanlar(Dar'ül Harp) olarak iki kutup olarak kabul etmektedir. Suudi yönetimi Vahhabilik anlayışıyla harekete ederek, bu

anlayışın İslam coğrafyasına yayılmasına yönelik politikalar uygulamaktadır (www.politikaakademisi.org, 2016).

ABD'nin Ortadoğu projesinde Türkiye'nin öncü rolü dâhilinde ılımlı İslam hareketini İslam coğrafyasına yayılmasına ABD destek vermekteydi. ABD, Türkiye'nin Osmanlı geçmişinin de vermiş olduğu avantajla birlikte ılımlı İslam'ın Ortadoğu'daki model olması için örnek ülke olarak göstermiştir. Fakat son zamanlarda Türkiye'de yaşanan gelişmeler ve ABD-Türkiye arasındaki ilişkilerin kopma noktasına gelmesiyle birlikte Türkiye'ye yüklenen roller Suudi Arabistan'a kaymıştır. Suudi Arabistan'a yüklenen bu yeni misyon ile birlikte Suudi yönetimi Vahhabiliği yayma projesini yaymayı bir kenara bırakarak, Sünnilerin liderliğini üstlenme rolünü üstlenmek için bir çaba içerisine girişmiştir (Şeker, 2018, s.9-10). Bu doğrultuda Haziran 2017'de kraliyet kararnamesi ile Veliht Prens Muhammed bin Nayif'in yerine ataması yapılan Muhammed bin Selman bu yayılmayı desteklemek için yeni bir dini jeopolitik açılımlar başlatmıştır. Muhammed bin Selman bir açıklamasında '*Suudi Arabistan'ı ılımlı İslam'a döndüreceğim.*' diyerek politikalarının temel dayanağını açıklamıştır. Bu dayanak noktasından da hareketle Suudi Arabistan'ın uyguladığı Selefi inanç içerisindeki katı kuralları esneterek bu inancı daha ılımlı bir hale sokmaya çaba göstermektedir. Yapılan bu çalışmalarla birlikte daha modern bir devlet yapısı ortaya çıkarmak isteyen Suudi yönetimi kadınların araba kullanmalarına izin vererek bu yönde atılımlar yapmaktadır (www.turkiyegazetesi.com.tr, 2019). Suudi Arabistan'ın bu açılımlarına rağmen İslam dünyası bu ülkeye karşı ön yargı ile yaklaşmaktadır. Bunda İsrail ve ABD ile yakın ilişkileri başta olmak üzere Yemen'de uygulamış olduğu operasyonlar temel etkindir.

Yemen'deki iç savaş durumuna Mart 2015'ten beri aktif bir şekilde katılarak Hadi yönetimine destek olan Suudi Arabistan bu ülkede Selefi inancını yaymak için ilk günlerden beri bir çaba içerisinde bulunmuştur. Fakat Husilerin egemenliğinin ülke geneline yayılmasıyla birlikte Suudi Arabistan bu alandaki mücadelesini İran'a karşı kaybetmiştir. Fakat pes edecek gibi görünmeyen Suudi Arabistan Husi güçlerine yönelik operasyonlarını arttırma yoluna giderek bu grupların etkinliğini bitirmeye çalışmaktadır. Husi güçleriyle mücadelesine devam ederken özellikle Şii gruplar dışında, nüfusun büyük bir kısmını oluşturan Sünni gruplar içerisinde etkinliğini arttırma yolunu da kullanarak

ülkede söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Özellikle de son dönemlerde ülkenin güneyinde Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte etkinliğini arttırmaya çalışarak başta dini ve güvenlik alanında olmak üzere birçok alanda liderlik yapmaya çaba göstermektedir.

6.1.2 Kızıldeniz Üzerindeki Etkileri

Kızıldeniz, Afrika'nın doğusu ile Arap Yarımadası arasında kalan son derece önemli bir noktada yer almaktadır. Stratejik önemi söz konusu olan bu denizin en önemli noktaları Babülmendep Boğazı ile Süveyş Kanalı'dır. Bölgenin diğer önemli noktaları ise Doğu Afrika'nın sahil kesiminde yer alan Cibuti'yle birlikte Yemen'in Şeyh Said Limanı ve Perim Adası'dır. Bu önemli noktalar bölgeden geçen ticari gemilerin uğrak noktalarını oluşturmaktadır. Durum böyle olunca bu noktalar Kızıldeniz'in can damarını oluşturmaktadır (Akalin, 2015b, s.652).

Kızıldeniz ve çevresi özellikle Arap Baharı sonrasında bölgesel güçler açısından rekabetin ve sürtüşmenin yoğun olduğu bir bölge olarak ön plana çıkmıştır. İran'ın son zamanlarda Eritre, Sudan ve Cibuti gibi ülkelerde etkinliğini arttırmasının yanında Yemen'deki Husi güçleriyle de ilişkilerini giderek geliştirmesi Suudi Arabistan'ı zor durumda bırakmıştır. İran Kızıldeniz'deki etkinliğini bu ülkeler ve özellikle de Yemen aracılığıyla arttırarak Suriye, Filistin, Lübnan ve Yemen'deki taraftarlarına silah ve mühimmat yardımlarında bulunmaktadır. Durum böyle olunca Suudi Arabistan'ın önemli enerji nakil hatlarından birisi konumunda olan Yanbu Limanı ile Kızıldeniz çevresi istenmeyen düşman ülke tarafından ele geçirilme tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. İran tehdidini ortadan kaldırmak ve son zamanlarda bölgede artan Türkiye ve Katar etkinliğini azaltmak isteyen Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri bölgede jeopolitik üstünlük sağlamak için bir takım çalışmalar içerisinde bulunmuştur. İlk olarak 2016 yılında Kızıldeniz'de yer alan Tiran ve Sanafir adalarını Mısır yönetiminden devralarak bu bölgedeki etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Suudi yönetimi bu adalar üzerinden Mısır ile Suudi Arabistan arasında köprü inşa ederek bu süreçte Arap Baharı sürecinde güç kaybeden Mısır'ı da kontrol altına alarak bölgedeki güç dengesini değiştirmeye çalışmaktadır. İkinci olarak da bölgede etkinliği arttırmak için bölgeyi bir turizm merkezi haline getirmek için çaba gösteren Suudi yönetimi yaklaşık 500 milyar dolarlık bir yatırım yapma kararı almıştır. Suudi Arabistan son yıllarda azalan petrol

gelirlerine katkı sağlayacak ve petrole bağımlılığını azaltmak için geliştirdiği Vizyon 2030 planında turizm yatırımlarına önem vermektedir. Bu plan dâhilinde 500 milyar dolarlık yatırımla oluşturulacak bir turizm kenti(NEOM) kurulması planlanmıştır. Kızıldeniz'deki insan yaşamının olmadığı 50 adayı önemli bir turizm merkezine dönüştürerek hem gelir elde edecek hem de bu bölgedeki etkinliğini arttırmaya çalışacaktır. 2022 yılında tamamlanması beklenen bu proje Suudi Arabistan için büyük önem arz etmektedir. Ekonomik getirisinin yanında siyasi anlamdaki getirisinin de olduğu bir gerçektir (Acar, 2019, s.2-10). Üçüncü olarak da özellikle Husilerin Yemen'deki etkinliğini ciddi oranda arttırmasıyla birlikte Suudi Arabistan Kızıldeniz Birliği adı altında bölgesel bir birlik kurma yoluna gitmek durumunda kalmıştır. Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ne kıyısı bulunan 7 ülke bu birliğin kurulması için karar almışlardır. Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Cibuti, Somali, Sudan ve Yemen'in katılımıyla oluşturulacak bu birliğin amacı bölge dışı ülkeleri Kızıldeniz üzerindeki egemenliğine son vermek, Suudi Arabistan'ın tehdit olarak kabul ettiği İran'ın bölgedeki artan etkinliğine son vererek bu ülkeleri kendi yanına çekmektir (www.aksam.com.tr, 2018b).

Harita 6: Suudi Arabistan'ın Neom Projesi ve Mısır'dan Devraldığı Adalar

Kaynak: <http://www.gazetevatan.com/suudi-prens-acikladi-500-milyar-dolar--1113234-dunya/>, Erişim: 22.06.2019

Yemen’de yaşanan gelişmeleri takip eden Suudi Arabistan, ülkesinin hemen güneyinde İran destekli Husi güçleriyle uğraşırken diğer yandan da egemenlik alanının kısıtlanmaması için bir çaba içerisine girişmiştir. Bu mücadelesini kendisini her alanda destekleyen Birleşik Arap Emirlikleri’nin katkısı son derece önemli derecededir. Yemen’deki Husi egemenliğinin ülke geneline yayılması sonrasında İran’ın bu gruplar vasıtasıyla Kızıldeniz’de de söz sahibi olmaya başlaması bardağı taşıran son damla olmuştur. Suudi Arabistan ile BAE yukarıda bahsedilen çalışmalarla birlikte karar alarak Kızıldeniz’i kendi iç denizi haline getirme çabasında bulunarak bölge siyasetinin yeniden şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Bu politikalarının sonucu olarak da Suudilerin bölgedeki etkinliği giderek artmakta, düşman olarak gördükleri ülkelerin etkinlik alanında azalmalar meydana gelmektedir.

6.1.3 Aden Körfezi Üzerindeki Etkileri

Aden Körfezi, Arap Yarımadası'nın güneyindeki Yemen ile Doğu Afrika'nın Somali tarafında kalan kıyı kesimi arasında yer alan, Hint Okyanusu ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayan önemli bir körfez olarak karşımıza çıkmaktadır. Süveyş Kanalı-Babülmendep Boğazı arasındaki ticaretinin geçiş güzergâhında yer alması bölgenin jeopolitik önemini arttırmaktadır (Aydın ve diğerleri, 2016. s.62). Bu öneminin yanında Basra Körfezi'nden gelen petrolün Batı ülkelerine ulaştırılmasında önemli bir su yolunu oluşturulması Aden Körfezi'nin stratejik önemini arttırmaktadır. Aden Körfezi yılda 21 bin gemi ortalamasına sahip olmasıyla birlikte bölge ve dünya ticareti için önemli bir yer edinmektedir (Atlıoğlu, 2009, s.14).

Aden Körfezi'nin deniz ticareti açısından önemi çok eskilere dayanmaktadır. Genellikle Yemen topraklarında hâkimiyet kuran devletler, askeri ve siyasi güçleriyle birlikte Aden Körfezi'ni elde tutmaya çalışmışlardır. Özellikle Yemen'in körfeze adını veren Aden Kenti bu kontrol için önemli bir yere sahiptir. Hatta Aden Körfezi'ndeki öneminden dolayı Aden Kenti'ne "Yemen'in Gözü" adı verilmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bölgede kazanım elde etmek isteyen birçok devlet Yemen üzerinde bir güç mücadelesine girişmişlerdir ve girişmeye devam etmektedir (Atlıoğlu, 2009, s.8). Bu mücadele içerisinde bulunan ülkelerin başında Birleşik Arap Emirlikleri gelmektedir. BAE, Yemen'deki Arap Baharı sürecinden sonra güç kaybına uğrayan ülkenin içinde bulunduğu durumdan faydalanarak kazanım elde etme yoluna gitmiştir. Özellikle ülkenin güneyi ile ilgilenen BAE, Yemen başta olmak üzere Aden Körfezi'nde birçok ülkede askeri üs kurmaya çalışarak bölgedeki etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri'nin güvenlik kaynaklı bu müdahalelerinin altında İran başta olmak üzere Arap Baharı ile güç kazanan İslami gruplara karşı bir kazanım elde etmek düşüncesi de yatmaktadır (Domazeti, 2018, s.4-17).

Birleşik Arap Emirlikleri Suudi Arabistan öncülüğünde oluşturulan Arap Koalisyonu'nda yer almasına rağmen, çoğunlukla bu koalisyondan ayrı kararlar alarak hareket etmektedir. Kendi ülkesine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak ve bölge ticaretinde etkin güç sahibi olmak isteyen BAE, Yemen'e ait birçok stratejik nokta ve limanı kontrol etmiş veya etmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda özellikle Aden

Körfezi'nin kontrolü için çok büyük bir önem arz eden Sokotra Adası'nı ele geçirerek burada egemenliğini kalıcılaştırmaya yönelik çalışmalar içerisinde bulunmaktadır. Bununla yetinmeyen BAE, Aden Körfezi'nin girişinde yer alan Miyun Adası başta olmak üzere, Aden, Belhaf, Meha ve Duba limanlarının kontrolü için mücadele etmektedir (Domazeti, 2018, s.4-17).

2015 Mart ayından itibaren Suudi Arabistan ile operasyonlara başlayan BAE, Yemen'deki müdahalesine 30 tane F-16 savaş uçağı, 4 bine yakın asker, yaklaşık 1500 özel kuvvetlerden oluşan personelini görevlendirmiştir. Bu güç unsurlarının yanında güney bölgesinde eğittiğı yerel milis güçleri de dâhil edilince ülkedeki etkinliğinin fazla olduğı bir gerçektir. Yemen müdahalesinde kendi jeopolitik emellerini gerçekleştirmek isteyen BAE, çoğı zaman politikalarında tek başına hareket etmektedir (Domazeti, 2018, s.4-17).

Harita 7: Birleşik Arap Emirlikleri'nin Aden Körfezi'ndeki Askeri Üsleri

Kaynak: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/birlesik-arap-emirlikleri-somaliyi-kusatiyor-operasyona-turkiye-engeli-460047.html>, Erişim: 22.06.2019.

Suudi Arabistan ile birlikte Husi güçleriyle mücadele içerisinde bulunan Birleşik Arap Emirlikleri, Aden Körfezi çevresinde kalıcı üsler elde ederek bölgede etkin bir güç unsuru olma yolunda ciddi adımlar atmıştır. Bu üslerin yanında Yemen'in güneyinde etkinliğini arttırması ve stratejik bölgelerin denetimini ele geçirmesi Aden Körfezi'nin kontrolünün BAE'ye kaymasına yol açması beklenmektedir. Uyguladığı politikalar sayesinde bu hedeflerine ulaşacak gibi görünün BAE, bölge siyasetini belirleyen ve önemli bir jeopolitik unsur haline gelmesi an meselesidir.

6.1.4 Doğu Afrika Üzerindeki Etkileri

Son zamanlarda Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgede birçok ülke askeri üs kurmak için bir yarış içerisine girmiştir. Türkiye, Katar, ABD, BAE, Suudi Arabistan, Çin ve Rusya bu ülkelerden sadece birkaçıdır. Bahsedilen bu ülkelerin bu bölgede bir yarışa girmelerindeki en temel gerekçelere bakıldığında bölgenin önemli bir ticaret

merkezi konumunda olan Aden Körfezi, Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı boyunca uzanıyor olması etkilidir. Diğer bir etken ise Asya ve Ortadoğu ülkeleri için bu bölgenin Afrika ticareti için giriş kapısı konumunda yer almasıdır. Önem arz eden bu faktörler bölgenin stratejik ve jeopolitik önemini arttırmaktadır (Telci, 2018, s.1-2).

Yemen'deki iç savaş ile birlikte ülkedeki kaotik durumdan faydalanarak ülkenin Kızıldeniz hattı boyunca büyük bir kısmını kontrol altına alan Husi güçleri Doğu Afrika jeopolitiğinin de etkilenmesine yol açarak, ülkelerin bu bölgede yeni politikalar uygulamasına neden olmuştur. Bölgede Yemen üzerinden İran'ın artan etkisi neticesinde Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölge ülkeleri ile ilişkilerini yoğunlaştırarak bu ülkelere askeri üsler elde etmek için bir çaba içerisinde bulunmuşlardır. İran'da bu hamlelere karşılık vererek bölgede etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Suudi Arabistan 2016 yılında Cibuti'de yaptığı görüşmeler neticesinde bu ülkede askeri üs kurmak için anlaşma yapmıştır. Kızıldeniz-Aden Körfezi'ndeki etkinliğini arttırmak için daha katı politikalar uygulayarak, Somali yönetiminin onayı olmadan ülkenin özerk bölgeleri olan Somaliland ve Puntland'ta askeri üsler kurma girişimlerinde bulunan BAE, 2009'dan beri Cibuti'de işlettiği Doraleh Limanı'nın kapasitesini de arttırmıştır (Telci, 2018, s.5-7). Ayrıca 2015 yılında ise Eritre'nin Asab Limanı'nda askeri bir üs için 30 yıllık bir kira sözleşmesi imzalamıştır (www.aksam.com.tr, 2018a). Yaptığı bu girişimlerle birlikte sınır tanımayan politikalar uygulaması BAE ile Somali arasındaki ilişkilerin kopma noktasına gelmesine yol açmıştır. Somali'nin yeni devlet başkanı olarak seçilen Fermacu'nun göreve gelmesiyle birlikte BAE ile ilişkiler daha da gerilmiştir. BAE'nin ülkesinde askeri üs kurmasını ülke iç işlerine karıştığı için istemeyen Fermacu yapılan askeri üs ve liman işletme anlaşmasını sonlandırmıştır. BAE ise misilleme olarak Somaliland'ın bağımsızlık çalışmalarına destek vermiştir. Bölgedeki kaotik durumdan faydalanarak bölgedeki etkinliğini arttırmak için meşru veya gayrimeşru bütün yolları deneyen Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkinliği giderek artmaktadır. İran ise bu mücadeleye karşılık yandaş arayarak üs kurma girişiminde bulunmaya çalışmaktadır. Sudan'a yanaşan İran istediğini elde edemeyince Eritre'yle iyi ilişkiler geliştirerek bölgedeki etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır (Telci, 2018, s.5-7).

Yemen’de yaşanan gelişmelere bağılı olarak bölgede etkinliğini arttıran İran’ı saf dışı bırakmak isteyen Suudi Arabistan ve BAE, Doğu Afrika’daki etkinliğini arttırmaya çalışarak bölgede etkin güç konumuna ulaşmaya çalışmaktadır. Yemen’deki etkinliğinin sınırlı olmasının vermiş olduğu dezavantajlı durumu kendi lehine çevirmek isteyen Suudi Arabistan ve BAE, Doğu Afrika’daki etki alanını arttırmaya çalışarak, bölge siyasetinin yeniden şekillenmesine yönelik politikalar uygulamaktadır.

6.1.5 Petrol ve Doğal Gaz Üzerindeki Etkileri

Enerji kaynakları devletlerin ekonomik, teknik ve sanayi alanlarındaki kalkınmasında, sosyal hayatın iyileştirilmesinde temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin ekonomik alanda gelişmelerinin sağlanmasında ve bu gelişmenin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi için enerji kaynakları büyük bir önem arz etmektedir. Enerji kaynaklarının rezervi, çeşitliliği, çıkarımı ve bu kaynakların ulaşılabilirliğinin kolay olması enerji politikalarını yönlendirmektedir. Enerji politikalarını belirleyen bir diğere temel etken ise petrol ve doğal gazın güvenilir ve sürekli bir şekilde nakledilmesidir. Petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların güvenli bir şekilde taşınması, ülkelerin bu kaynaklar üzerindeki kontrolü ülkelerin dünyadaki ekonomik, siyasi, jeopolitik ve jeostratejik önemini arttırmaktadır (Harunoğulları, 2017, s.146).

İki kıtanın birbirine en çok yaklaştığı noktada yer alan Yemen’de geçmişte olduğu gibi günümüzde de güç mücadelesi yaşanmaktadır. Süveyş Kanalı’nın açılması, yakın çevresinde zengin petrol yataklarının keşfi ve bu keşfedilen kaynakların Aden Körfezi-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı üzerinden Avrupa’ya açılması bölgenin önemini daha da arttırmıştır. Bu enerji kaynaklarının rezerv, çıkarım ve taşınma güzergâhında söz sahibi olmak isteyen birçok ülke dış politikalarını bu kaynaklara odaklı oluşturmaktadır. Bu politikaların aşırıya kaçması sonucunda özellikle Yemen’de kan ve göz yaşı eksik olmamıştır.

Yemen’de yaşanan gelişmeler sonrasında bölgeden yapılan petrol ve doğal gaz ticaretinde söz sahibi olmak isteyen Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İran bu ülkede etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Amaçları bu kaynakların taşınmasındaki kontrolü sağlayarak yeni enerji politikaları uygulayarak küresel ölçekte söz sahibi olmaya çalışmaktır. Özellikle Husi güçleri üzerinden Kızıldeniz hattı boyunca yayılma siyaseti

uygulayarak bu konuda kazanım elde etmek isteyen İran, yine bu güçleri kullanarak bölgede Suudi Arabistan'a yönelik birçok sabotaj eylemleri gerçekleştirmektedir. Buna karşılık Suudi Arabistan'da Kızıldeniz ve Aden Körfezi çevresinde Husilerin egemen olduğu bölgeyi abluka altına alarak, ambargo uygulama siyaseti izlemektedir. Bu sayede Husilerin bölgedeki etkinliğini kırarak enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde taşınması ve bu kaynaklar üzerindeki kontrolü sağlamak istemektedir.

6.2 Bölgesel Etkileri

Kuzey ve Güney Yemen'in kuruluşundan itibaren başlayan çatışma durumu bu iki ülkenin birleşmesiyle de devam etmiş özellikle 2000'li yıllarda Husi-İktidar arasında yaşanan şiddetli çatışmalar Arap Baharı'ndan sonra ülke geneline yayılmıştır. Bunun sonucu olarak hem ülke içi hem bölgeyi etkileyen birçok problemi ortaya çıkarmıştır. Bu bölümde ülkede yaşanan iç savaş durumunun ortaya çıkarmış olduğu bölgesel etkileri üzerinde durulacaktır.

6.2.1 Yemen'deki Etkileri

Ülkedeki iç savaş durumunun son dönemlerde şiddetinin artması sonucunda ülkede ciddi problemler meydana gelmiş ve gelmeye devam etmektedir. Bu problemleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

6.2.1.1 Sivil Kayıplarının Yaşanması

Ülkede yaşanan Husi-İktidar-Yemen El Kaidesi arasında yaşanan güç mücadelesi, bu mücadelenin yanında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin öncülüğünde Mart 2015'ten beri devam eden hava operasyonları ülkeyi adeta yıkımın eşiğine getirmiştir. Çatışmaların başladığı günden günümüze kadar süren süreçte bu krizden mutlak bir güç elde edecek aktör görülmemektedir. Bu durum, çatışmaların uzun yıllar boyunca devam edeceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Yemen'de süregelen silahlı çatışmalar ve hava saldırıları sebebiyle birçok kişi hayatını kaybetmiş ve bu kayıplar her geçen gün artmaya devam etmektedir. Savunmasız durumda kalan ve hayatını devam ettirmek zorunda olan siviller ülkede gerçekleştirilen bombalı saldırılar, silahlı çatışmalar ile düzenlenen hava operasyonları arasında

kalmaktadır. Bu durumda sivil kayıplarının sayısı artmaktadır. Çözumsuz görünen bu kriz çözülene kadar ülkedeki sivil kayıpların artması beklenmektedir. Yaşanan silahlı çatışmalar ve hava operasyonları nedeniyle oluşan sivil kayıplarının yanında birçok kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Halkın birçok probleminin yanında barınma sorunu da hayatlarını daha da güçleştirmektedir. İlerleyen dönemlerde konut sıkıntısı yaşayan, çadırlarda yaşamını sürdürmeye çalışanların sayısında artışların yaşanması beklenmektedir.

Bahsedilen durumların üzerinde ciddi bir şekilde durulması gerekmektedir. Özellikle çözüme yönelik ciddi adımların atılması için Birleşmiş Milletler öncülüğünde yapılan toplantılara İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve ABD katılmalıdır. Bu durumun oluşmaması Yemen'deki insani krizin içinden çıkılamayacak bir kaosa sürüklenmesine yol açacaktır.

6.2.1.2 Açlık ve Temiz Su Bulma Sorununun Yaşanması

Yemen para birimi olan riyal 2015-2018 yılları arasında dolar karşısında %50'den fazla değer kaybetmiştir. Geline bu noktada gıda maddeleri başta olmak üzere birçok ürünün fiyatında artış yaşanmıştır (www.timeturk.com, 2018). Savaşın sadece sonuçlarından biri olan ekonominin zayıflaması, a'dan z'ye bütün teknik materyallerin ve temel gıda maddelerinin fiyatlarının ciddi miktarda artışına sebep olmuş; zaten zor şartlarda yaşayan halkın ekonomik durumunun daha da kötü hale gelmesine neden olmuştur. İnsanların kazancının azalması, fiyatların artması sonrasında ülkede açlık tehlikesi giderek büyümeye başlamıştır.

Husi güçlerinin ülkenin büyük bir bölümünün kontrolünü ele geçirmesi sonucu Suudi Arabistan öncülüğünde oluşturulan koalisyon tarafından başlatılan hava operasyonlarının yanında, ülkeye bu koalisyon tarafından uygulanan ambargolar Yemen halkını ciddi bir krizin eşiğine sürüklemiştir. Bu durumun yanında Husiler tarafından da yardımların engellenmeye çalışılması krizi daha da derinleştirmiş buna bağlı olarak uluslararası birçok yardım kuruluşu ülkeye yardımlarını ulaştıramamış veya ulaştırmakta zorlanmıştır. Durum böyle olunca aralarında özellikle çocuk ve kadın grupların yer aldığı binlerce kişi açlık tehlikesi ile baş başa kalmıştır. Zor durumda kalan birçok kişi ülkede yetişen 'halas(Arap balmumu)' bitkisi olan sarmaşığının yapraklarını kaynatarak gıda

ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Fakat bu bitkinin de her öğün tüketilmesi ağır ishal vakalarının görülmesine neden olmaktadır. Bu durumda yetersiz beslenme nedeniyle zaten bağışıklık sistemi zayıf olan çocuklar hayatlarını kaybetmektedir. Bu olumsuzluklara bağlı olarak her 10 dakikada yaklaşık 1 çocuk hayatını kaybetmektedir. Ülkede şu ana kadar yaklaşık 85.000 çocuk açlıktan hayatını kaybetmiştir (www.bbc.com, 2018).

Yemen’de yaşanan gıda sorunu sonucunda yaklaşık 2,2 milyon çocuk akut yetersiz beslenme sorunu yaşamaktadır. Bu çocuklardan 400 bini 5 yaş altındadır. Bunun yanında ülkede yaklaşık 2 milyon anne de kıtlık sorunu ile mücadele içerisinde. Buna göre ilerleyen dönemlerde açlıktan ölenlerin sayısında ciddi bir artış olabileceği söylenebilir. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için yoğun bir uğraş içerisinde olan Birleşmiş Milletler, yardımların ulaştırılması için hayati önem taşıyan Hudeyda Limanı’nda yaşanan çatışma durumundan ciddi oranda etkilenmektedir. Ayrıca Husi güçlerinin yapılan yardımları belirli gruplara yönlendirmek istemesi, asıl ihtiyacı olan halkın işini daha da zorlaştırmaktadır. Örneğin Husi güçleri Aslam Bölgesi’nde yaşamını sürdürmekte olan halkın yardım almaması için kayıtlar ile oynamakta, bu insanları ötekileştirmektedir. BM gözlemcileri bu duruma dikkat çekerek Husi güçlerinin teminat vermemesi durumunda gıda yardımlarının askıya alınacağını bildirmektedir (www.yeniasya.com.tr, 2019). Eğer bu bahsedilen durum gerçekleşir ise tüm dünyanın gözü önünde insanlık ayıbının etkisini arttırarak devam etmesi muhtemeldir. Her ne sebeple olursa olsun lüks ve israf içerisinde yaşam süren insanların bulunduğu bu dünyada açlıktan ölümlerin yaşanması tüm dünyanın ayıbı olarak tarihe geçeceği söylenebilir. Durumun sonlanması için başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere küresel ve bölgesel tüm aktörlere görev düşmektedir.

Yemen’deki gıda sorununun yanına su kaynaklarının yetersiz olması da eklenince ülkede sorunların boyutunda ciddi bir artış meydana gelmiştir. Temiz su bulmakta zorlanan halk, yetersiz alt yapının da etkisiyle kirlenen su kaynaklarını kullanmak zorunda kalmaktadır. Durum böyle olunca kolera başta olmak üzere birçok salgın hastalık ülke geneline yayılmaktadır. Özellikle gıda ve su kıtlığı neticesinde

yaklaşık 85 bin çocuk hayatını kaybetmiştir. Eğer kısa sürede müdahale edilemezse bu rakamlarda artışların yaşanacağı, büyük bir insani krizin ortaya çıkacağı saptanabilir.

6.2.1.3 Salgın Hastalıkların ve Ölümlerin Artması

Ülkenin en büyük liman kentlerinden biri olan Hudeyda'nın Husi güçlerinin elinde bulunması, bölgede süregelen çatışma durumu nedeniyle Suudi güçlerinin yapmış olduğu abluka ülkeye gönderilen yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşmasına engel teşkil etmektedir. Yardımların sivillere ulaşamaması Yemen toplumunun mevcut vaziyetini daha da kötü hale sokmaktadır. Su ihtiyacını su pompaları ile sağlayan halk abluka nedeniyle yakıt bulamamakta su ihtiyacını da karşılayamamaktadır (Gürdeniz, 2018, s.3). Karşılanamayan su ihtiyacı zaten ilaç sıkıntısı yaşayan halk arasında birçok salgın hastalığın baş göstermesine sebebiyet vermiştir. Ülkede kolera salgını yaygınlaşmış birçok kişi bu hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Husilerin egemenliği altında bulunan bölgede kolera salgını nedeniyle olağanüstü hal ilan edilmiştir. Husilerin kontrolü altında bulunan bölgelerdeki okullarda, kantinlerin kapatılması kararı alınarak ülkede koleranın özellikle çocuklar arasında yayılması engellenmeye çalışılmaktadır (www.ntv.com.tr, 2019). İlerleyen dönemlerde kolera ve yetersiz beslenme(akut malnütrisyon) birçok kişinin özellikle de çocukların ölümlerinin faili olacaktır. Bu yüzden en kısa sürede olaya müdahale edilip Yemen hükümetinin halkın beslenme, sağlık hizmeti gibi yardımları en kısa sürede alması sağlanmalıdır.

6.2.1.4 Devlet Mekanizmasının Zarar Görmesi

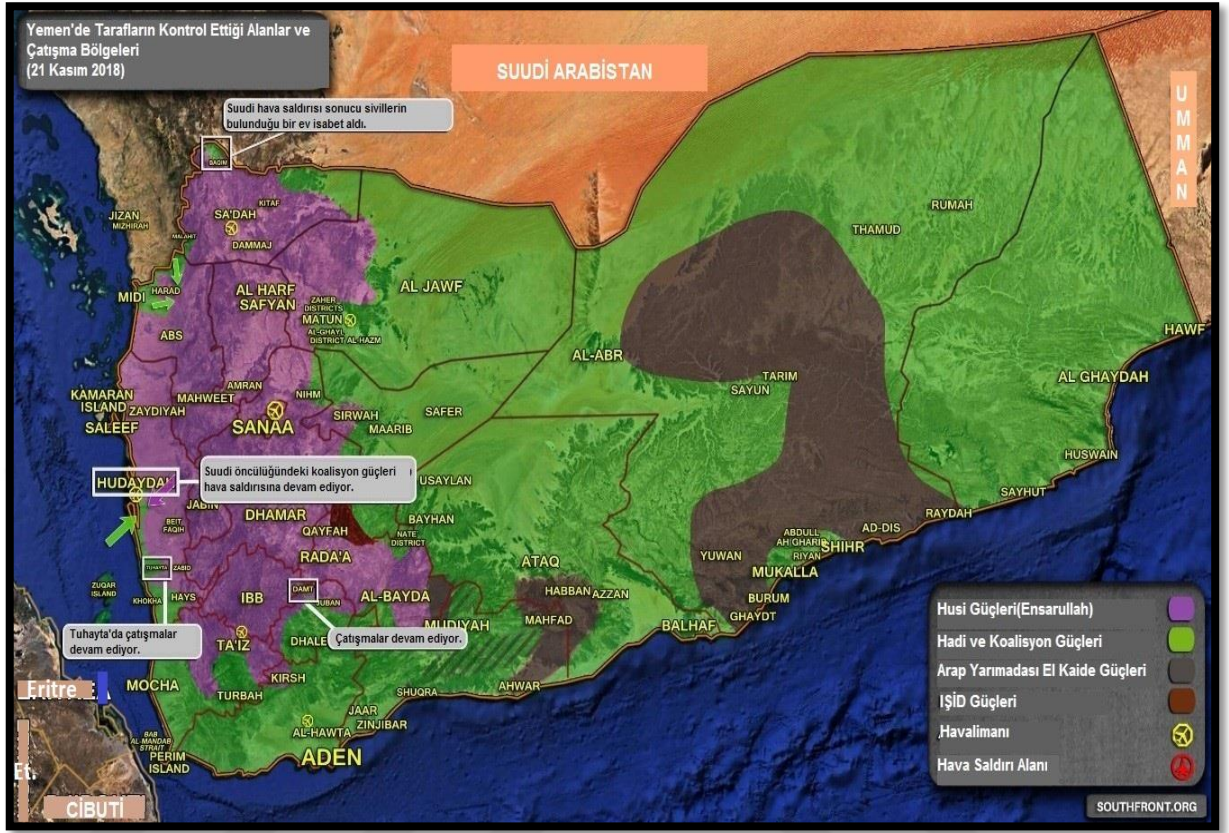
Arap Baharı ile birlikte ülke geneline yayılan protesto dalgası ve sonrasında yaşanan silahlı mücadele asker ve polis teşkilatının parçalanmasına yol açmış, devletin egemenlik alanında ciddi oranda gerileme meydana getirmiştir. Bu olaylar sonucunda devlet mekanizması ciddi bir şekilde zarar görmüş, merkezi yönetim anlayışı yerine ülke yönetimi Husi, Hadi yönetimi, Yemen El Kaidesi ve bazı bölgelerde aşiretlerin kontrolü altına girmiştir. Durum böyle olunca ülkede devletin etki alanı giderek azalmakta, silahlı grupların keyfi kararlar alma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu da ülkede merkezi yönetimin tekrardan oluşmasını engellemektedir.

Ülkedeki grupların tek çatı altında birleşip uzlaşa sağlamaya yönelik çaba içerisinde bulunmamaları, devlet mekanizmasının yeniden tesis edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu grupların etkinlik alanını genişletmeye çaba göstermeleri ülkedeki silahlı çatışma durumunun daha da artmasına neden olmakta, ülkede az da olsa kendini hissettiren devlet mekanizmasının tamamen çökmesine zemin hazırlamaktadır.

6.2.1.5 Ülkenin Parçalanma Aşamasına Gelmesi

Yemen’de iç savaşın devam etmesi, koşulların ve şartların zamanla mevzu bahis meselenin çözülemez bir sorun haline getirmesi ülkeyi bölünmenin eşiğine getirmiştir. Bu durumda ülkede güç mücadelesinde bulunan Husi, El Kaide ve Hadi güçlerinin egemenlik sahalarında bağımsız bir şekilde hareket etmesi, birbirlerinin egemenliği altında bulunan bölgeleri ele geçirme çabasında bulunmalarına neden olmaktadır. İlerleyen dönemlerde güç mücadelesinden sonuç alamayıp kısır döngü içerisine sürüklenen güçler, ağırlaşan şartlara daha fazla dayanamayıp kendi aralarındaki savaşı sonlandırarak egemenlik sahalarında kendi yönetimlerini ilan etme yoluna gidebilir. Husiler ülkenin kuzeyinde Sa’da merkezli, merkezi hükümet güçleri güneyde Taiz merkezli, El Kaide güçleri ise ülkenin doğusunda ve güneyinde küçük şehir devletleri tarzında bir yönetim ilan edebilir.

Harita 8: Yemen Savaşı'nda Taraflar ve Son Durum

Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/2018/12/yemende-son-durum.html>, Erişim: 23.01.2019

6.2.1.6 Çocukların Silah Altına Alınmaya Başlanması

Ülkede devam eden kriz ve silahlı çatışma durumu, ülke içerisinde güç mücadelesinde bulunan grupların asker ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan 0-14 yaş aralığındaki çocuk nüfus, bu aktörler için önemli bir askeri potansiyel anlamına gelmektedir. Bu gruplar ülkede egemenlik alanını genişletmek için çocukları silah altına almaya başlamışlardır. Zor durumda olan ve gıda temin etmekte zorlanan aileler çocukların silah altına alınmasına göz yummak durumunda kalmaktadır. Ülkede çatışmaların yaşandığı 2015 yılından beri 2700'den fazla çocuk ülkedeki gruplar tarafından silah altına alınmıştır (www.unicefturk.org, 2018). Bu duruma müdahale edilmezse bu sayıların on binlere ulaşması muhtemeldir.

6.2.1.7 Birleşmiş Milletlerin Müdahalesi Aşamasına Gelməsi

Birleşmiş Milletler kurulduğu günden itibaren savaş koşullarını ortaya çıkarabilecek tehlikeli durumları ortadan kaldırmak, ülkeler arasındaki sorunları barışçıl yollarla çözmeye çalışmak, dünya güvenliğini sağlamak için mücadele etmektedir (Özey, 2015, s.411). Fakat çözüme yönelik yapılan müzakerelerin sonuçsuz kalması neticesinde de müdahale seçeneğini de masaya yatırabilmektedir (Duran, 2001, s.132-133).

Birleşmiş Milletler 'in barış ve güvenliği sağlamaya yönelik olarak yaptığı müdahaleleri dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

- Sorunu önlemeye yönelik diplomasi çalışmaları yapmak,
- Barışı temin aşaması,
- Yapılan barış anlaşmasını muhafaza etmek,
- Barış şartlarının yerleşmesini sağlama aşamasıdır (Duran, 2001, s.134-140).

Birleşmiş Milletler, Yemen'de Arap Baharı ile birlikte başlayan gösterilerin barışçıl bir biçimde sonlandırılması için gösterilerin başından itibaren yoğun çaba içerisinde olmuştur. Ülkedeki tüm odak grupları için ılımlı olma davetinde bulunan BM, bu sürecin en az hasarla atlatılması için gayret göstermeye çalışmıştır. Özellikle Husiler ve hükümet güçleri arasında yoğun çatışmalar yaşanmasının ardından İsviçre'nin Biel ve Cenevre kentleri ile Kuveyt, Stockholm'de barış için görüşmeler düzenlemiştir; ülkedeki mevcut durumun düzelmesi için diplomasi çalışması içerisinde yer almıştır.

İsveç'te düzenlenen Yemen müzakerelerinin ardından Hudeyda ve çevresi için varılan anlaşma 18 Aralık 2018 tarihinde yürürlüğe girmiş, 28 Aralık günü ise Husiler kontrolü altında bulundurduğu kentten ayrılmaya başladıklarını açıklamıştır. Çekilmenin ardından bu bölgenin kontrolü BM tarafından sağlanarak özellikle Kuzey Yemen'e uygulanan ambargolar neticesinde ciddi derecede zarar gören halkın temel ihtiyaçları giderilmeye çalışılacaktır. Ancak merkezi Yemen hükümeti yapmış olduğu açıklamalarda bu durumun gerçekleşmediğine yönelik açıklamalarda bulunarak sürecin çok yavaş ilerlediğini ifade etmişlerdir. Yapılan bu kısmi anlaşma yerine ülke genelinde uygulanacak bir anlaşma yapılmalı, özellikle temel insani ihtiyaçların giderilmesi için bu

ürünlerin ülkeye girişine izin verilmeli ve bu ürünlerin geçişi kolaylaştırılmalıdır (www.haberlutfen.com, 2018).

Ülkedeki çatışma durumu ve barış ortamı sağlanmadan ambargoların kalkmayacağı görülse de insani kriz için kısmi de olsa ülkeye uygulanan ambargo sonlandırılmalı, barış süreci sağlandıktan sonra ambargolar tümünden kaldırılmalıdır. Bu şekilde yapıldığı takdirde ülkedeki barış sürecine katkı sağlanabilir.

6.2.2 Suudi Arabistan'a Etkileri

Mart 2015'ten itibaren ülkedeki operasyonlarına başlayan Suudi Arabistan yönetimi ülkede yaklaşık 4 yıldan beridir Husi güçleri ile mücadele içerisinde. Güneyinde Şii yönetimi altında bir Yemen devleti istemeyen Suudi Arabistan Husilerle her alanda bir savaş hali içerisine tutuşmuştur.

Suudi Arabistan'ın Yemen'e yönelik yapmış olduğu operasyonlar ülkeyi ekonomik, siyasi ve toplumsal anlamda ciddi şekilde etkilemiştir. Yaklaşık 4 yıla yakın bir süredir süren bu güç mücadelesinde Suudi Arabistan özellikle hava operasyonları ile Husi güçlerinin etkinliğini azaltmaya çalışmaktadır. Hava operasyonlarıyla birlikte müdahalenin maliyeti artması Suudi Arabistan'a ek bir yük ortaya çıkarmaktadır.

Hava operasyonları sonucunda Suudi güçlerinin sivil hedefleri vurması hem ulusal hem de uluslararası toplumu rahatsız etmektedir. Buna tepki gösteren birçok ülke Suudi Arabistan ile yapmış olduğu silah anlaşmalarını ya askıya almış ya da bu ülkeye olan silah satışını durdurmuştur. Örneğin; Norveç, Belçika ve İspanya gibi ülkeler silah satışını askıya almıştır (www.sabah.com.tr, 2018).

Suudi Arabistan'ın Yemen'e olan askeri müdahalesi kendi ülkesindeki Şii grupları ciddi oranda rahatsız etmektedir. Suudi yönetimine yönelik tepkileri dile getirmeye çalışan Şii grupları kontrol altına almak için Suudi yönetimi bu gruplara karşı daha ılımlı davranma yolunu seçerek Husilerin ayrı bir dini grup olduğu imajını vermeye çalışmaktadır.

Yemen'deki Şii gruplar Suudi Arabistan'ın ülkelerine yönelik yapmış olduğu hava saldırılarına füzelerle karşılık vermektedir. Yemen tarafından atılan füzeler

sonucunda korku içerisinde düşen Suudi halkı bu durumdan ciddi oranda korkmakta ve kendilerini ülkelerinde huzursuz hissetmektedir. Durum böyle olunca da yönetimine karşı tepkilerini ortaya koymaktadır.

Suudi Arabistan'ın Yemen'e yönelik olarak başlatmış olduğu operasyonlarının ülkeye sağladığı kazanımlarının yanında birçok zararının da olduğu görülmektedir. Askeri operasyonların başladığı günden itibaren uluslararası alanda operasyonlarını haklı göstermeye çalışsa da bu alanda pek de başarılı olduğu söylenemez. Çoğu ülke tarafından sivil katliamı yapmakla suçlanan Suudi Arabistan uluslararası alandaki karizmasının zarar gördüğü görülmektedir. Yemen savaşının sona ermesinin Suudi Arabistan'a birçok kazanım sağlayacağı ve yukarıda bahsedilen olumsuz durumları ortadan kaldıracığı aşikârdır.

6.2.3 İran'a Etkileri

Arap Baharı'yla birlikte Şii Husi güçlerinin ülke yönetiminin büyük bir bölümünü ele geçirmesiyle birlikte İran'ın sınırlı ilişki içerisinde bulunduğu Yemen ile ilişkilerinin boyutunda ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Ortadoğu'da etkinliğini arttırmaya çalışan İran'ın etki sahasına Lübnan, Suriye, Irak, Bahreyn'den sonra Yemen'in de dâhil olması bu coğrafyadaki etkinliğini arttırmaktadır. Özellikle ezeli rakibi olarak gördüğü Suudi Arabistan'ı Şii Hilali ile çevrelemesinin son halkası niteliğindeki Yemen'e yönelmesinin gerekçelerini daha iyi anlamaktayız.

Obama döneminde İran ile yapılan nükleer anlaşmaları görüşmeleri neticesinde İran Ortadoğu'da daha ılımlı bir politika izleyerek, Batılı ülkelerin tepkisini çekebilecek politikalardan genellikle uzak durmaya çalışmıştır. Ancak bu müzakerelerin ABD Başkanı olarak seçilen Trump döneminde askıya alınması sonrasında İran, bölgede uyguladığı politikalarda değişikliğe gitmiştir. Bu politika değişimlerinin yaşandığı bölgelerden birisi de Yemen olmuştur. İlk başlarda sınırlı destek olduğu Yemen'e Şii Husilerin ülke yönetiminin büyük bir bölümünü ele geçirmesiyle birlikte desteğini arttırarak Yemen'e her alanda her alanda destek olmaya çalışmaktadır. Bu desteklerin büyük bir bölümünü askeri, teknik ve operasyonel desteklerden oluşmaktadır. Özellikle Lübnan'daki Hizbullah benzeri bir oluşumun temellerini Yemen'de Ensarullah grubu altında filizlenmesini destekleyen İran bu oluşuma destek olmak amacıyla askeri ve silah

desteği sağlamaktadır. Ayrıca bu gruplara destek olmak amacıyla da Şii Arap uzmanlarını bu ÷lkeye göndererek Husi militanlarını eğitmeye çalışmaktadır (www.ankasam.org, 2017). Yapmış olduğu destek ve eğitimler sayesinde Yemen’de etkinliğini arttıran İran bu etkinliğini sonuna kadar kullanmaya çalışmaktadır.

Yemen iç savaşına dâhil olan İran, ÷lkede Suudi Arabistan ile güç mücadelesi içerisine girmiştir ve bu mücadeleye devam etmekte kararlı görünmektedir. Yemen’deki kaos durumu İran’a ek bir ekonomik yükümlölük yüklese de ÷lkeye büyük bir imkan sağlamaktadır. Başta Ortadoğu’da rakip olarak gördüğu Suudi Arabistan’ı zorlayacak bir güç unsurunu kendi egemenliği altına almaya çalışarak Suudileri zor duruma sokmaya çalışmaktadır. Bunun yanında önemli bir ticaret güzergâhı olan Kızıldeniz üzerinde İran’ın Husiler üzerinden dolaylı olarak söz sahibi olma hakkı sağlamaktadır. Bu avantajlarının yanında Yemen’de Suudi operasyonlarına maruz kalan Şii Husilerin yanında olduğunu ve onlara desteklerini esirgemeyeceğini açıklayarak Şii grupların liderliğini üstlendiğini göstermektedir.

Anlaşılacağı üzere Yemen iç savaşının İran’a olan katkılarının daha fazla olduğu ortadadır. Bu kazanımları doğru bir şekilde kullanırsa Suudi Arabistan’ı ciddi anlamda zor duruma sokması ve bu ÷lkeyle olan mücadelesinde kazanımlar elde etmesi muhtemeldir.

6.2.4 Birleşik Arap Emirlikleri’ne Etkileri

Arap Baharı’yla birlikte Yemen’deki kargaşa durumunun yaşanması ve ÷lke geneline yayılmasını kendi lehine kullanan ÷lkelerden biri de Birleşik Arap Emirlikleri’dir. Mart 2015’ten beri Suudi güçleriyle birlikte Kararlılık Fırtınası Operasyonu ile hava operasyonlarına başlayan Birleşik Arap Emirlikleri Husi güçleriyle mücadelesinin yanında Güney Yemen’deki ayrılıkçı grupları da destekleyerek Güney bölgesinde kazanımlar elde etme yoluna gitmiştir. Zaman zaman bu kazanımları arttırmak için de Husi güçlerinin yanında Hadi yönetimi ile de çatışmalara girmekten kendisini alıkoymamıştır. Esas olarak yön değiştiren bu çatışmaların gerekçelerine bakıldığında ÷lkenin coğrafi konumunun vermiş olduğu avantajları sonuna kadar kullanmak, kendi ÷lkesine rakip olabilecek konumda olan Yemen’i saf dışı bırakmak amacı yer almaktadır. Bu hedeflerini gerçekleştirmek için Yemen’in kaotik durumundan faydalanarak ÷lkenin

stratejik adası konumunda olan Sokotra Adası'nı işgal etmiştir. Buradaki askeri varlığını arttıran BAE, Çin'in İpek Yolu Projesi'nin liman güzergâhı olarak Yemen limanlarını değil de kendi limanlarının olmasının temellerini atması açısından ülkedeki kaotik durumu daha da derinleştirmek için Güneyli gruplara desteğini de arttırmaktadır (Domazeti, 2019, s.26-36).

Yemen iç savaşından İran ile birlikte en kazançlı ülkenin Birleşik Arap Emirlikleri'nin olduğunu söylemek mümkündür. Bu savaşın getirmiş olduğu ekonomik yükü bir kenara bırakacak olursak, BAE'nin birçok kazanım elde ettiği bir gerçektir. Özellikle Güney Yemen'de etkinliğini arttıran BAE bu kazanımlarını sonuna kadar kullanacağı aşikârdır.

6.2.4 Umman'a Etkileri

Arap ülkeleri içerisinde tarafsız bir politika sürdürmeye çalışan Umman, Yemen'deki iç savaş durumunu dikkatle takip etmektedir. Mart 2015'te başlayan operasyonlara katılmama kararı alarak bu politikalarına devam edeceğini göstermiştir. Operasyonlara katılmama gerekçelerine bakıldığında İran ile ilişkilerinin köklü olması, Yemen'in ülkeyle sınırının olması ve savaşın ülkesine yayılmasından korkması olduğu söylenebilir (www.iramcenter.org, 2016).

Yemen'deki savaş durumunun ülkesine yansımından korkan olan Umman bu savaşın sonlanması için arabuluculuk rolünü üstlenerek, savaşın sonlanmasına yönelik bir çaba içerisine girmiştir. Savaş durumunun devam etmesinin ülkesini ciddi anlamda bir göç dalgasına maruz kalmasından korkan Umman savaşın bitmesini biran önce istemektedir. Ayrıca savaş nedeniyle sınır komşusu ile azalan ticari faaliyetlerinin tekrardan eski haline dönmesi için ülkedeki kaotik durumun sonlanmasını beklemektedir.

7.SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortadoğu'da yer alan Yemen geçmişten günümüze kadar güç mücadelesi ve iç savaş durumuyla karşı karşıya olan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2011, s.143). Bölgede yaşanan güç mücadelesi devlet mekanizmasının gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu mücadelenin yanında ülkenin dağlık engebeli bir yapıya sahip olması, aşiretler arası mücadele, Şii grupların ülke yönetiminde söz sahibi olma isteği, halkın merkezi yönetime yönelik tepkileri ülkede siyasi birliğin kurulmasını zorlaştırmıştır.

Batılı güçlerin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra güç kaybetmelerini fırsat bilen Yemen halkı bağımsız hareket ederek siyasi birliğini tamamlama yoluna girişmiştir. Kuzey ve Güney Yemen'in bağımsızlığını kazanmasının ardından hem iç hem de dış kaynaklı birçok sorunla uğraşmak durumunda kalmaları bu ülkeleri zor durumda bırakmıştır. Bunların yanında Soğuk Savaş Dönemi'nin genel havasına kapılarak birbirleriyle görüş ayrılığına düşen bu iki ülke egemenliklerini genişletmek için birbirleriyle savaşmaları ülkelerini iflasın eşiğine getirmiştir. Savaş sonrasında yapılan ılımlı açıklamalarla birlikte ülkelerinin kurtuluşunun ve gelişmesinin iki ülkenin birleşmesinde yattığı öne sürülmüştür. Birleşme sancılı olsa da 1990 yılında Ali Abdullah Salih önderliğinde Yemen Arap Cumhuriyeti adı altında gerçekleşmiştir. Kâğıt üzerinde başarılı gibi görünse de bu birleşme sorunları daha da arttırmıştır. Birleşmenin ardından Güneyli grupla Kuzeyli grup arasında iç çatışma durumu yaşanmış ve birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Ali Abdullah Salih Güneyli grupları yenilgiye uğratarak iktidarını sağlamlaştırdığını açıklamıştır. Fakat baskı, güç ve Güney halkını Kuzey Yemen'e bağımlı hale getirmek sorunların çözümü olmaz. Salih'in yanlış politikaları günümüzde ülkede Güney Yemen sorununu ortaya çıkarmıştır. Güney Yemen halkı ülkeden ayrılmak istemektedir. Çünkü birleşmenin ardından yönetim, ekonomik ve sosyal alanların çoğundan dışlanan Güneyli gruplar ötekileştirilmediği bir ülkede yaşamını idame ettirmek istemektedir.

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Yemen'de Husi güçleri ülke yönetimine karşı protesto dalgası başlatmış ve merkezi yönetim ile çatışmıştır. Husilerin merkezi konumunda olan Sa'da bölgesinin ve kendilerinin dışlandığını ön plana çıkararak

başlattığı protestolarda birçok kişi yaşamını yitirmiştir. Salih bu grubu da baskı ve askeri güç ile kontrol altına almış ve iktidarını sağlamlaştırdığını zannetmiştir. Merkezi hükümet Husi güçleri ile uğraşırken bir yandan da El Kaide güçleri Yemen’de giderek etkinliğini arttırmaya başlamış, ülkenin doğusunda egemenlik alanını genişletmiştir.

2010 yılında Ortadoğu ülkelerinde ekonomik eşitsizlik, siyasi baskı, işsizlik oranının çok yüksek olması, halkın durumunun kötü olması gibi nedenlerle başlayan Arap Baharı Yemen’de de etkisini hissettirmiştir. Tunus ve Mısır’da halkın başarılı olması başta Güneyli grupları, Husileri ve toplumun hemen hemen tüm kesiminin sokağa dökülmesine sebep olmuştur. 2010 yılında kısa süren bir ülkedeki hareketlenmenin ardından Salih rejimi halk hareketlerini kontrol altına almaya çalışmış, sonrasında bu kontrol alma mücadelesi iç savaşa dönüşmüştür. Ülke Arap Baharı’yla birlikte iç savaş silsilesini devam ettirmiştir.

Arap Baharı sonrasındaki gelişmeler ile birlikte ülkedeki iç savaş durumu Husilerin egemenlik alanını genişletmesiyle birlikte Husi-Salih ve Salih’in istifa etmesiyle birlikte Husi-Hadi yönetimleri arasında yaşanan mücadeleye dönüşmüş bu mücadeleye sonrasında İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde katılmıştır. Kaotik durumdan faydalanan El Kaide gibi grupların devreye girmesiyle birlikte ABD’de sürece dâhil olmuştur. Bu ülkelerin katılmasıyla birlikte bölgesel sorun haline gelen Yemen iç savaşı bölge ülkelerini yakından ilgilendiren önemli bir problem olarak yerini almıştır. Bölge ülkeleri ülkedeki kaotik durumdan faydalanarak Yemen’in jeopolitik konumunun vermiş olduğu avantajlara sahip olmak için birçok faaliyette bulunmuşlardır. Özellikle İran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin bu çaba içerisinde bulunmaları bölge jeopolitiğinde değişimlere yol açmış, bölgenin önemini daha da arttıran bir hale sokmuştur.

Bölgede yaşanan gelişmeler jeopolitik alanda birçok değişime ve sonuca yol açmıştır. Ülkedeki savaş durumu çevre ülkelerinin jeopolitik unsurlara daha da önem veren bir bakış açısına sahip olmalarına neden olmuş ve bu unsurlardan faydalanarak mezhepsel, enerji kaynakları jeopolitiği olmak üzere birçok alanda güç mücadelesi içerisinde bulunmalarına vesile olmuştur.

Ülke kurulduğu günden itibaren iç savaş ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu savaş durumunun günümüzde de devam ediyor olması Arap ülkeleri içerisinde en fakir konumda olan Yemen’de birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar; güvenlik, gıda, sağlık, eğitim, temiz su bulma, barınma, işsizliktir. Özellikle gıda temin etmekte zorlanan insanlar birçok sağlık problemi yaşamakta, bu durumda özellikle çocuk ölümlerinin yaşanmasına neden olmaktadır. Eğer bu duruma müdahale edilmezse ülkedeki salgın hastalıkların, insan ölümlerinin ve mülteci akınına katılacak insan sayısında artışların yaşanması muhtemeldir. Yemen’deki bu durumun sonlandırılması ve ülkedeki halkın rahat, huzur ve barış içerisinde yaşamını sürdürebilmesi için yapılması gerekenleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Birleşmiş Milletler öncülüğünde yapılan barış görüşmelerinin başarıya ulaşması, tüm tarafların silahlı çatışmaları sonlandırması bu görüşmelerin olumlu sonuçlanmasıyla mümkün olabilir.
- Ülke genelinde ateşkes ilan edilip silahlı grupların ellerindeki silahların BM öncülüğünde toplanması merkezi hükümete bağlı güvenlik birimlerinin oluşturulmasını sağlayabilir.
- Merkezi hükümete bağlı güvenlik birimlerinin oluşturulması yoluyla parçalanmış ve yıpranmış asker ve polis teşkilatı yeniden tek çatı altında toplanabilir.
- Birleşmiş Milletler’in yardımlarının engellenmeye uğramadan ihtiyaç sahibi halka ulaştırılması halkın günlük yaşamını olumlu yönde etkileyebilir.
- Tahrip olan sağlık tesislerinin onarılıp yenilerinin yapılması ve ülkeye acil tıbbi yardımda bulunulması insani bir felaket noktasına gelen salgın hastalıkların önlenmesini ve tedavisini sağlayabilir.
- Suudi Arabistan ve İran’ın ülkedeki hâkimiyet mücadelesinin son bulması krizin daha hızlı çözülmesine katkı sağlayabilir.
- Suudi Arabistan’ın ülkeye yapmış olduğu ambargoyu sonlandırması durumunda, sınır kapıları açılarak ticari faaliyetler tekrardan başlayabilir.
- Devlet mekanizmasının yeniden inşa edilme sürecine uluslararası kuruluşların ve küresel güç konumundaki devletlerin yapacağı katkı ülkenin tekrardan yapılandırılmasını hızlandırabilir.

- Devlet mekanizması kurulduktan sonra ülkedeki farklı grupların siyasal temsile dâhil edilmesi ülkedeki bütünlüğün korunmasını pekiştirebilir.
- Anayasa revize edilmelidir.
- Demokratik seçimlerin yapılması, seçimlere ülkedeki tüm kesimlerin katılması ayrışmaları azaltabilir.
- Ülke yönetiminde liyakatin esas alınması, Salih rejiminin yapmış olduğu liyakat temelli yanlışların tekrar edilmemesi yoluyla kurulacak rejimin başarıya ulaşması sağlanabilir.
- Rüşvet, adam kayırma ve yakınlarını gözetme gibi politikalarından uzak durulması, belirli bir aşiretin veya kesimin ön plana çıkmasını sağlayacak anlaşma ve politikaların terk edilmesi toplumsal barışın kısa sürede tesis edilmesine imkân sağlaması mümkündür.
- Savaş sırasında tahrip olan kamu binalarının tekrardan hizmet verebilmesi için binaların inşa edilip gerekli personelin istihdam edilmesi gerekmektedir.
- Suudi Arabistan öncülüğünde gerçekleşen hava operasyonlarında sivillere ait birçok bina yıkılmış bu nedenle halkın önemli bir kesimi çadırda yaşamak zorunda kalmıştır. Uluslararası örgütlerin sağlayacağı finansmanla barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla yıkılan evler inşa edilebilir.
- Halkın temiz su ihtiyacını karşılayan ekipmanlarda kullanılacak olan yakıt, komşu ülkelerden sağlanabilir; temiz su ihtiyacının karşılanmasıyla su kaynaklı salgın hastalıkların önüne geçilebilir.
- ABD'nin El Kaide'ye yönelik operasyonlarına son verip hükümete terörle mücadele amacıyla destek olması, bu grupların merkezi hükümet tarafından kontrol altına alınmasını sağlayabilir.

Yemen'deki sorunların çözülmesi, çatışma halinin son bulması, ülkedeki insani felaketin neden olduğu acıların dindirilmesi için yukarıdaki öneriler dikkate alınabilir. Mevcut durumun devamı halinde ülkedeki ayrışma, neden olduğu insani felaketle birlikte artmaya devam edeceği beklenebilir. Sorunların çözümünde ülkedeki güç odaklarına, bölge ülkelerine, küresel güçlere ve uluslararası örgütlere sorumluluk düşmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Açıkalm, S., G. Coşkun ve S. Laçiner(2010).Yemen Dosyası, Fakirlik ve Terör Kışkacında Bir Ülke.Ankara:USAK yayınları.
- Aron, R. (2003). Peace and War: A Theory of International Relations, Transaction Publishers.
- Bruck, G. V., A. Elvezir ve B. Wiacek. (2014). Askıya Alınmış Devrim mi?. Yeni Ortadoğu: Arap Dünyasında Protesto ve Devrim içinde. F. A. Gerges(Ed.), M. İ. Saylık ve Timur Demirtaş (çev.), İstanbul: İyidüşün Yayınları, 327-352.
- Brzezinski, Z. (2014). Büyük Satranç Tahtası. Y. Türedi (çev.), İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Challaye, F. (2015). Dinler Tarihi. S. Tiryakioğlu (çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Creswell, J. W. (2012). Qualitative Inguiry and Research Design: Chossing Among Five Approaches. SAGE Pubkications.
- Çubukçu, M.(2013). Yıkılsın Bu Düzen! Fel Yaskut Ennizam!: Arap Ayaklanmaları ve Sonrası. 2. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dorpalen, A. (1942). The World of General Haushofer: Geopolitics in Action. Farrar & Rinehart Inc.
- Evans, G. ve J. Newnham. (1998). The Penguin Dictionary of International Relations, Penguin Books, London.
- Fraser, T. G. (2011). Modern Ortadoğu'nın Kuruluşu. F. Doruker (çev.), İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Gerges, F.A. (2014). Bir Kırılma. Yeni Ortadoğu: Arap Dünyasında Protesto ve Devrim içinde. F. A. Gerges(Ed.), M. İkbâl Saylık ve T. Demirtaş(çev.), İstanbul: İyidüşün Yayınları, 19-58.
- Gezgin, F. ve E. Muslu(2013). Yemen. İnat, K. ve M. Ataman(Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2013 içinde. İstanbul: Açılımkitap, 269-294.
- Gezgin, F. ve E. Muslu(2014). Yemen. İnat, K. ve M. Ataman(Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2014 içinde. İstanbul: Açılımkitap, 237-256.
- Gözenç, S.(1999). Güneybatı Asya 'Ortadoğu' Ülkeler Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitapevi, 1999.
- Hasanov, A.(2012). Jeopolitik. İstanbul: 1.Bakı Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Hourani, A. (2014). Arap Halkları Tarihi. Y. Alogan (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kadri, A. (2014). Arap İsyânları Öncesinde İç Karartıcı Ekonomik Performans. Yeni Ortadoğu: Arap Dünyasında Protesto ve Devrim içinde. F. A. Gerges(Ed.), M. İ. Saylık ve T. Demirtaş(çev.), İstanbul: İyidüşün Yayınları, 103-131.
- Lapidus, I. M. (2013). İslam Toplulukları Tarihi 1. Cilt. Y. Aktay (çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık. (a).
- Lapidus, I. M. (2013). İslam Toplulukları Tarihi 2. Cilt. Y. Aktay ve M. Ayyıldızoğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları. (b).
- Lewis, B. (2014). Ortadoğu. S. Kölay (çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Merriam, S. B. ve E. J. Tisdell (2015). Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation. Wiley.
- Muslu, E. (2011). Yemen. İnat, K., M. Ataman, F. Aydın ve B. Yıldırım(Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2011 içinde. İstanbul: Açılımkitap, 323-358.
- Muslu, E. (2012). Yemen. İnat, K. ve M. Ataman(Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2012 içinde. İstanbul: Açılımkitap, 297-324.

- Muslu, E.(2015). Yemen. İnat, K. ve M. Ataman(Ed.). Ortadoğu Yıllığı 2015 içinde. İstanbul: Açılımkıtap, 245-263.
- Özey, R.(2008). Asya Coğrafyası. 1.Baskı. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2008.
- Özey, R.(2009). Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası. 4.Baskı. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2009.
- Özey, R.(2015).Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya. 11.Basım. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2015.
- Özey, R.(2011). Günümüz Dünya Sorunları. 5. Baskı. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2011.
- Özey, R.(2018). İslam Dünyası'nın Jeopolitiği. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2018.(b).
- Özey, R.(2018). Jeopolitik. 3.Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2018.(a).
- Özey, R.(2017). Ortadoğu'nun Jeopolitiği. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2017.
- Özey, R.(2010). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. 2. Baskı. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2010.
- Sandıklı, A. ve A. Semin(2014). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye. Sandıklı, A. ve E. Kaya(Ed.). Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye içinde. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 193-255.
- Sharqieh, I. (2011). Yemen: The Search for Stability and Developmen. The Arab Awakening: America and Transformation of the Middle East içinde. K. Pollack (Ed.). Washington: Brookings Instituion Press, 221-229.
- Tezkan, Y. ve M. Taşar (2013). Dünden Bugüne Jeopolitik. İstanbul: Ülke Yayınları. 2013.
- Tunçdilek, N.(1962). Güneybatı Asya. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Yeşilyurt, Y.(2011). Medeniyetler Beşiği Kadim Bir Osmanlı Ülkesi Yemen. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Yıldırım, A. ve H. Şimşek (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, E.(2015). Yemen Ortadoğu'nun Taşrasındaki Çatışma. Dağ, A.E.(Ed.). Ortadoğu Çatışmaları içinde. İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, 221-237.

Zurayk, R. ve A. Gough(2014). Ekmek ve Zeytinyağı Arap İsyanlarının Tarımsal Kökenleri. Yeni Ortadoğu: Arap Dünyasında Protesto ve Devrim içinde. F. A. Gerges(Ed.), M. İ. Saylık ve T. Demirtaş(çev.), İstanbul: İyidüşün Yayınları, 133-158.

Sürekli Yayınlar

- Acet, G. S. (2018). Yemen’de İç Savaş ve İnsani Krizin Boyutları. SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL. 4. 13, 114-125.
- Akalın, D.(2015). Kızıldeniz’de Cibuti Üzerinden Yapılan Silah Kaçakçılığının Yemen’e Etkileri ve Osmanlı Devleti(1898-1914). Tarih Araştırmaları Dergisi. 34.58, 651-686.(b).
- Akalın, D. (2015). Yemen’de Şeyh Said Adlı Arazi Çevresinde Osmanlı-Fransız Rekabeti(1868-1912). Tarih İncelemeleri Dergisi. XXX/1, 1-44.(a).
- Akdoğan, İ. (2015). Ortadoğu’da Suudi Arabistan-İran Rekabeti: Yemen Operasyonu. Ortadoğu Analiz. 7. 68, 10-13.
- Akdoğan, İ. (2016). İran Devrimi’nden Arap Baharı’na Suudi Arabistan-İran İlişkileri. Ortadoğu Analiz. 8. 73, 16-19.
- Akengin, H.(2017). Türk Dünyası ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 4.1: 1-11.
- Arıkan, A.(2018). İslam Dünyasının Mezhep Haritası ve Nüfus Dağılımı. İslam Araştırmaları Dergisi. 29,2:348-379.
- Arı, T. (2015). Yemen’de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete Mi? Stratejik Düşünce Enstitüsü. 8, 1-10.
- Arslan, İ. (2015). Yemen: İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel/Küresel Güç Mücadelesi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1.1, 17-48.
- Atlıoğlu, Y.(2009). Aden Körfezi’nde Güç Mücadelesi. <http://www.bilgesam.org/incele/1311/-aden-korfezi'nde-guc-mucadelesi/#.XPzqT9IzbIV>, (09 Haziran 2019).
- Aydın, M., N. Gedik, Ö. Uğurlu ve U. Yıldırım. (2016). Aden Körfezi’nde Yaşanan Deniz Haydutluğu Eylemlerinin Dünya ve Türk Deniz Ticareti Üzerindeki Etkisi. JEMS. 4.1, 61-71.

- Ayhan, V. (2009). Yemen’de İç Savaş: Aktörler, Amaçlar ve Bölgesel Etkiler Bağlamında Bir Analiz. Ortadoğu Analiz. 1.10, 41-50.
- Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi. Ortadoğu’da Güncel Güvenlik Sorunları(Ekim 2010).<http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/14.pdf>, (28.08.2018).(a).
- Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar ve Uygulama Merkezi. (Kasım 2010). Yemen Orjinli ‘‘Hava Kargo’’ Terör Girişimine Yönelik Analiz ve Değerlendirme. http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/files/YEMEN_HAVA_KARGO.pdf, (28.08.2018).(b).
- Büyükkara, M.A. (2011). Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Husi Hareketi. Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi. 16.30, 115-152.
- Çelik, A.H.(2015). Buazizi’den Rabia’ya, Trablus’tan Şam’a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. Akademik Yaklaşımlar Dergisi. 6.2, 34-53.
- Domazeti, R.(2019). Yemen Raporu. Çöken Devletin Enkazında Barışı Arayan Bir Halk. İNSAMER, Ocak 2019, 1-42.
- Duran, H.(2001). Birleşmiş Milletler ve Müdahale. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. 6.2, 131-142.
- Gaston, E. (2014). Process Lessons Learned in Yemen’s National. United States Institute Of Peace Special Report.
- Göçer, İ. ve S. Çınar(2015). Arap Baharı’nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye’nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri. KAÜ İİBF Dergisi. 6.10, 51-68.
- Gökalp, Y. (2013). Yemen’de Zeydi-Sünni İlişkilerinin Tarihi Arka Planı. Mezhep Araştırmaları Dergisi. 6.2, 87-114.
- Gün, M. S. (2012). Yemen’de Arap Baharı. Yasama Dergisi. 22, 119-140.

- Harunoğulları, M. (2017). Enerji Kaynaklarının Jeopolitiği ve Kúresel Gúçlerin Enerji Politikaları. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 3.1, 146-171.
- Human Rights Watch/Middle East. (1994). Human Rights In Yemen During And After The 1994 War.6.1, 1-32.
- İlhan, S.(2002). Jeopolitik Kavram ve Unsurları. Avrasya Dosyası. 8.2, 318-322.
- İnat, Kemal ve diğerleri. ‘‘İran ve Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları’’, SETA Analiz, 148(2016): 19-22.
- İşcan, İ.H.(2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği. 1.2, 47-49.
- Karabulut, B. ve Ş. Oğuz (2018). Proxy Warfare in Ukraine. Savunma Bilimleri Dergisi. 17.1, 75-100.
- Kaya, F.(2017). Coğrafı Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3.2, 1-14.
- Kocakenar, M.(2015). Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler. TASAM.
- Kocatepe, D. (2017). Suudi Arabistan-İran Rekabeti: Mezhep Görünümlü Çıkar Çatışması. ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi. 1. 2, 67-101.
- Kolsuz, K.(2017). Mezhep ve Kimlik Bağlamında Ortadoğu’da İran’ın Gúç ve Güvenlik Politikaları. Iran Special Issue. 1.2, 11-45.
- Koyuncu, A. Ç. (2016). Arap Baharı ve Sonrasında Yemen’de Kadın: Beklentiler ve Gerçekler. International Journal of Social Science. 45, 121-134.
- Kurt, V.(2019). Arap İşyanları Sonrasında Ortadoğu’da Vekâlet Savaşları: Yemen Örneği. Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi. 7.1, 307-326.
- Kurt, V. (2015). ‘‘Devrim’’den Askeri Müdahaleye Yemen. SETA. 144, 1-23.

- Orhan, D. D.(2013). Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği. Atılım Sosyal Bilimler Dergisi. 3.1-2, 20-21.
- Ölçekçi, H. (2017). Vekâlet Savaşlarının Bir Aracı Olarak Medya ve 15 Temmuz Sürecinde Fetö'nün Medya Faaliyetleri. Kartepe Zirvesi. 225-247.
- Öztürkler, H.(2014). Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi. Akademik Ortadoğu. 8.2, 1-16.
- Polat, Ü. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yemen İle İlişkiler. Atatürk Araştırma Dergisi. 33(2).96, 113-154.
- Semin, A. (2015). Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi. BİLGESAM Analiz. 1201. 1-7.
- Semin, A. (2017). Yemen Krizinde Suudi Arabistan ve İran'ın Bölgesel Güç Mücadelesi. Bilge Strateji. 9.17, 85-104.
- Sinkaya, B. (2015). Suudi Arabistan'ın Yemen'e Müdahalesi Karşısında İran'ın Tutumu. Ortadoğu Analiz. 7. 68, 16-19.
- Şahin, M.(2006). Şii Jeopolitiği: İran İçin Fırsatlar ve Engeller. Akademik Ortadoğu. 1.1, 39-55.
- Taşlıgil, N. ve G. Şahin.(2011). Ortadoğu Kavramı ve Türkiye'de Ortadoğu Coğrafyası İle İlgili Bir Literatür Çalışması. Akademik Ortadoğu. 6.1, 141-157.
- Ünal, M. C. (2017). Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi. 16.2, 147-170.
- Yalçın, H. B. (2016). İran-Suudi Arabistan Geriliminin Reel Politik Kökenleri. Ortadoğu Analiz. 8. 73, 12-13.

İnternet Kaynakları

ABD Yemen’de El Kaide’yi Vurdu. (04.02.2016). <https://www.timeturk.com/abd-yemen-de-el-kaide-yi-vurdu/haber-121728>, (01 Temmuz 2019).

Acar, N. (26.02.2019). BAE ve Suudi Arabistan Kızıldeniz’i Bir İç Deniz Haline Getirmeye Çalışıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bae-ve-suudi-arabistan-kizildeniz-i-bir-icdeniz-haline-getirmeye-calisiyor/1403137>, (09 Haziran 2019).

Al Qaeda Takes Over Yemen Town Near Sanaa. (16.01.2012). <https://www.pri.org/stories/2012-01-16/al-qaeda-takes-over-yemen-town-near-sanaa>, (01 Temmuz 2019).

Ali Abdullah Salih Kimdir? (04.12.2017). <http://www.gazetevatan.com/ali-abdullah-salih-kimdir-iste-oldurulen-devrik-liderin-portresi-1123902-dunya/> (07 Ağustos 2018).

Arabistan Yemen’de Cenaze Evini Vurdu. (08.10.2016). <https://www.aydinlik.com.tr/arabistan-yemende-cenaze-evini-vurdu-82-olu>, (01 Temmuz 2019).

Ayhan, V.(26.11.2010). *Yemen’de Şii sorunu*. <http://orsam.org.tr/orsam/gencorsam/10847?dil=tr> (02 Kasım 2017).

Belalı müttefik: BAE, Sokotra Adaları’nı işgal etti. (04.05.2018.). <https://www.mepanews.com/belali-muttefik-bae-sokotra-adalarini-iskal-etti-15605h.htm> (26 Ağustos 2018).

Bin Ladin’in Yemenli Halefi Kıl Payı Kurtuldu. (08.05.2011). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/bin-ladin-in-yemenli-halefi-kil-payi-kurtuldu-17735268>, (01 Temmuz 2019).

Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri. (2019). <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>, (27 Haziran 2019).

Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı Eğitim Endeksi. <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/YEM>, (27 Haziran 2019).

Birleşik Arap Emirlikleri Sokotra'dan çekiliyor. (15 Mayıs 2018).

<https://www.haberturk.com/birlesik-arap-emirlikleri-sokotra-dan-cekiliyor-1964070>,
(26 Ağustos 2018).

BM: Yemen'deki Gıda Yardımlarını Askıya Alabilir. (17.06.2019).

https://www.yeniasya.com.tr/dunya/bm-yemen-deki-gida-yardimlari-askiya-alinabilir_496331, (27.06.2019).

BM'den Suudi Arabistan'a yönelik savaş suçu iddiası. (28.08.2018).

<https://www.mynet.com/bm-yemen-de-savas-sucu-islendigine-dair-makul-gerekceler-var-110104357446>, (30 Ağustos 2018).

BM'den Açlık Tehdidindeki Yemen İçin Yardım Çağrısı. (08.02.2017).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmden-aclik-tehdidindeki-yemen-icin-yardim-cagrisi/744213>, (01 Temmuz 2019).

Cenevre'de Düzenlenecek Yemen Müzakereleri Ertelendi. (27..05.2015).

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/cenevrede-duzenlenecek-yemen-muzakereleri-ertelendi-186766.html>, (01 Temmuz 2019).

Cenevre'de Yemen görüşmeleri başladı. (15 Haziran 2015).

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/cenevrede-yemen-gorusmeleri-basladi> (22 Ağustos 2018).

Cenevre'deki Yemen görüşmeleri ertelendi. (05.09.2018).

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cenevredeki-yemen-gorusmeleri-ertelendi/1247280>, (08 Eylül 2018).

Charlie Hebdo Saldırısını El Kaide Üstlendi. (14.01.2015).

<https://www.yenisafak.com/dunya/charlie-hebdo-saldirisini-el-kaide-ustlendi-2063906>,
(01 Temmuz 2019).

Corcoran, M. (22.04.2015). Timeline: A Century of conflict in Yemen.

<https://www.abc.net.au/news/2015-04-15/yemen-a-century-of-conflict/6381720>, (29 Haziran 2019).

Cumhuriyet Muhafızları Savunma Bakanlığı'nı Abluka Altına Aldı. (10.08.2012).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhuriyet-muhafizlari-savunma-bakanligini-abluka-altina-aldi-21198724>, (30 Haziran 2019).

Domazeti, R. (2018). Birleşik Arap Emirlikleri'nin Yemen'deki Rolü.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/birlesik-arap-emirlikleri-nin-yemen-kaosundaki-rolu/1332159>, (09 Haziran 2019).

Factory Explosion Follows Yemeni Forces Pullout. (28.03.2011).

<https://www.nytimes.com/2011/03/29/world/middleeast/29yemen.html>, (01 Temmuz 2019).

Er, İ. ve O. Çelik (2015). Arap Baharı'nı Tetikleyen İçsel ve Dışsal Faktörler.

https://www.academia.edu/30945368/Arap_Bahar%C4%B1.pdf, (30 Mayıs 2019).

Gürdeniz, C. (27.05.2018). Yemen'de unutulmuş insanlık ve vurulan Türk ticaret gemisi.

<https://www.ulusal.com.tr/gundem/yemende-unutulmus-insanlik-ve-vurulan-turk-ticaret-gemisi-h202631.html> (22 Ocak 2019).

Hadi To Name New Yemen Premier Within Three Days. (22.09.2014).

<https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/hadi-to-name-new-yemen-premier-within-three-days-1.1388189>, (30 Haziran 2019).

Hassan, A. S. (2013). National Dialogue Conference: Managing Peaceful Change?

https://www.c-r.org/downloads/accord25_Yemen.pdf, 50-54.

Husiler ABD Gemisini Hedef Aldı. (13.10.2016). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/husiler-abd-gemisini-hedef-aldi>, (01 Temmuz 2019).

Husiler, Hudeyde Limanından Çekilmeye Başladı(29.12.2018). <https://haberlutfen.com/husiler-hudeyde-limanindan-cekilmeye-basladi/>, (14 Nisan 2019).

Husilerden Suudi Arabistan'a Tehdit: Başka Seçenekleri Devreye Sokarız. (09.01.2018).

<https://www.milligazete.com.tr/haber/1482710/husilerden-suudi-arabistana-tehdit-baska-secenekleri-devreye-sokariz>, (01 Temmuz 2019)

- IMF Data Access To Macroeconomic-Financial Data. (2017). <http://data.imf.org/?sk=388DFA60-1D26-4ADE-B505-A05A558D9A42&sId=1479331931186>, (30 Haziran 2019).
- Iqbal, J. (09.04.2015). Ortadoğu'da Vekalet Savaşları ve Çıkar İlişkileri. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150408_ortadogu_analiz, (26.06.2016).
- 2011 Nobel Barış Ödülü Üç Kadına. (07.10.2011). <https://www.haberturk.com/dunya/haber/677196-2011-nobel-baris-odulu-arap-baharina>, (30. 06.2019).
- İran Jeopolitiği (05.12.2016). <https://kafkassam.com/iran-jeopolitigi.html>, (08.06.2016).
- İran-Umman İlişkileri Neden Farklı? (26.08.2016). <https://www.iramcenter.org/iran-umman-iliskileri-neden-farkli/>, (06.06.2019).
- İran'ın Yemen'deki Faaliyetleri. (23.05.2017). <https://ankasam.org/iranin-yemendeki-faaliyetleri/>, (05 Haziran 2019).
- İspanya Suudi Arabistan'a silah satışını askıya aldı. (04.09.2018). <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/dunya/ispanya-suudi-arabistana-silah-satisini-askiya-aldi/383065>, (04 Eylül 2018).
- Kasım Er Rimi ile Röportaj. (04.05.2017). <https://asyaninsesi.com/kasim-er-rimi-ile-roportaj/>, (04 Eylül 2018).
- Kasnof L. ve D. Goodman. (14.02.2011). Violence Erupts on Fourth Day of Protests in Yemen. <https://www.nytimes.com/2011/02/15/world/middleeast/15yemen.html>, (30 Haziran 2019).
- Kaya, E. (21.12.2009). *Yemen'de birleşmenin ikinci sınavı*. <http://www.bilgesam.org/incele/1289/-yemen-de-birlesmenin-ikinci-sinavi/#.Wfs2ztSLTG> (2 Kasım 2017).
- Kızıldeniz'in Haritası Yeniden Çiziliyor. (05.01.2018). <https://www.aksam.com.tr/dunya/kizildenizin-haritasi-yeniden-ciziliyor/haber-695497>, (09 Haziran 2019).(a).

- Kızıldeniz ve Aden Körfezi Kıyısındaki 7 Ülke Bölgesel Birlik Kurmaya Karar Verdi. (12.12.2018). <https://www.aksam.com.tr/dunya/kizildeniz-ve-aden-korfezi-kiyisindaki-7-ulke-bolgesel-birlik-kurmaya-karar-verdi/haber-802885>, (09 Haziran 2019).(b).
- Kumbul, U. (10.03.2017). Yemen’de İç Savaş ve Huti İsyanı. <https://ankasam.org/yemende-ic-savas-ve-huti-isyani/> (19 Ağustos 2018).
- Kurşun, Z. (28.03.2015). Kuruluş Aşamasından Çıkamayan Yemen’de Savaş. <http://ordaf.org/kurulus-asamasindan-cikamayan-yemende-savas/>, (29 Haziran 2019).
- Kuveyt’teki Yemen Müzakerelerinde Henüz Sonuç Yok. (25.04.2016). <https://www.cnnturk.com/dunya/kuveytteki-yemen-muzakerelerinde-henuz-sonuc-yok>, (01 Temmuz 2017).
- Mekke’ye Füze Saldırısı. (28.10.2016). <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/mekkeye-fuze-saldirisi-149146h.htm>, (01 Temmuz 2019).
- Missile Attack On Yemen Wedding Kills 131. (29.09.2015). <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/29/death-toll-from-airstrike-on-yemen-wedding-hits-131>, (30 Haziran 2019).
- Mohammed, M. (23.04.2011). Shops Close Across Yemen in Protest Against Saleh. <https://www.reuters.com/article/idINIndia-56530020110423>, (30 Haziran 2019).
- North Yemen Strife Has Killed At Least 210, Salafis Say. (13.01.2014). <https://www.reuters.com/article/us-yemen-fighting-death/north-yemen-strife-has-killed-at-least-210-salafis-say-idUSBREA0C0IN20140113>, (30 Haziran 2019).
- North Yemen Fighting Kills 120 People. (12.02.2013). <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/yemensource-12-2>, (30 Haziran 2019).
- Norveç, Suudi Arabistan’a silah satışını durdurdu. (10.11.2018). <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/11/10/norvec-suudi-arabistana-silah-satisini-durdurdu> (05 Haziran 2019).

- Portre: Ali Abdullah Salih. (2017). <http://www.milliyet.com.tr/portre-ali-abdullah-salih-dunya-2566610/>. (02 Haziran 2018).
- Sadıklı, A. (19.01.2016). Vekâlet Savaşları: Ortadoğu ve Türkiye. <http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslari--ortadogu-ve-turkiye/#.XRJn69IzbIV>, (25.Haziran 2019).
- Sağlam, M. (29.11.2017). Vekalet Savaşında İnsanlık Sınavı: Yemen. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/11/29/vekalet-savasinda-insanlik-sinavi-yemen/>, (26.06.2019).
- Salisbury, P. (2011). Yemen Economy: Oil, Imports and Elites. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/1011-pp_yemeneconomy.pdf, (30 Haziran 2019).
- SDAM. (2017). *Yemen’de İktidar Mücadelesi ve İç Savaş*. <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1039/yemende-iktidar-mucadelesi-ve-ic-savas.aspx> (01 Kasım 2017).
- Son Dakika: Yemen’de Otele Hava Saldırısı: 60 Ölü. (23.08.2017). <https://www.cnnturk.com/dunya/son-dakika-yemende-otele-hava-saldirisi-30-olu>, (01 Temmuz 2019).
- Suicide Bomber Kills 90 in Yemen, Al Qaeda Vows More Attacks. (21.05.2012). <https://www.reuters.com/article/us-yemen-suicidebomb-deatholl/suicide-bomber-kills-90-in-yemen-al-qaeda-vows-more-attacks-idUSBRE84K00720120521?feedType=RSS>, (01 Temmuz 2019).
- Suudi Arabistan’ın Dini Jeopolitiği. (18 Mayıs 2019). <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/hilmi-demir/608017.aspx>, (08.06.2019).
- Suudi Arabistan BM’nin Kara Listesine Girdi. (06.10.2017). <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/suudi-arabistan-bmnin-kara-listesine-girdi-40601358>, (01 Temmuz 2017).

Suudi Arabistan-İran Jeopolitiği ve İdam Krizi. (13 Ocak 2016).

<http://politikaakademisi.org/2016/01/13/suudi-arabistan-iran-jeopolitigi-ve-idam-krizi/>,
(08 Haziran 2019).

Suudi Rejimi Yemen’de Pazar Yerini Bombaladı. (11.01.2018).

<https://www.rasthaber.com/dunya/haber/18850-suudi-rejim-yemen-de-pazar-yerini-bombaladi>, (01 Temmuz 2019).

Suud Sana’daki İran Büyükelçiliğini Vurdu. (07.01.2016).

<https://www.yenisafak.com/dunya/suud-sanadaki-iran-buyukelciligini-vurdu-2383088>,
(01 Temmuz 2017).

Suudiler Neden Şeyh Nimr’i İdam Etti?. (06.01.2016). <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/gonultol/suudiler-neden-seyh-nimri-idam-etti-1497043/>, (01 Temmuz 2019).

Suudiler Yemen’e 140 Bin Misket Bombası Attı. (04.03.2016).

<http://www.radikal.com.tr/dunya/suudiler-yemene-140-bin-misket-bombasi-atti-1522383/>, (01 Temmuz 2017)

Şeker, C.T.(09.05.2018). <http://ordaf.org/ortadogu-jeopolitiginde-din-reformu-bati-abd-ve-suudiler/>, (08 Haziran 2019).

Suikasta Rağmen Diyalog Tamamlandı. (21.01.2014).

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suikasta-ragmen-diyalog-tamamlandi>, (30 Haziran 2019).

Şii Kartına Kırmızı Kart.(27.03.2015). <https://www.yenisafak.com/dunya/sii-kartina-kirmizi-kart-2110147> (19 Ağustos 2018).

Telci, İ. N. (2018). Krizlerin Gölgesinde Afrika Boynuzu’nda Güç Mücadelesi.

<https://www.setav.org/krizlerin-golgesinde-afrika-boynuzunda-guc-mucadelesi/>, (09 Haziran 2019).

Thousands For And Against Saleh, Take to Streets Of Sana'a. (01.04.2011).

<https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/thousands-for-and-against-saleh-take-to-streets-of-sanaa-1.786039>, (30 Haziran 2019).

Trump ve Suudi Kralı'ndan Suriye ve Yemen'de Güvenli Bölge Kararı. (30.01.2017).

<https://www.evrensel.net/haber/306067/trump-ve-suudi-kralindan-suriyede-guvenli-bolge-karari>, (01 Temmuz 2019).

Two Women, Child Among 9 Killed in Yemen's Taiz: Medic. (11.11.2011).

<https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/two-women-child-among-9-killed-in-yemens-taiz-medic-1.928330>, (30 Haziran 2019).

Two Yemen Soldiers, 13 Islamists Killed in Clashes. (20.12.2011).

<https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/two-yemen-soldiers-13-islamists-killed-in-clashes-1.954337>, (30 Haziran 2019).

Türkoğlu, R.(30.03.2015). *Yemen'deki siyasi iktidar mücadelesi ve iç çatışmalar*.

<https://ridvanturkoglu.wordpress.com/2015/03/30/yemende-siyasi-iktidar-mucadelesi-ve-ic-catismalar-2/> (01 Kasım 2017).

UAE Salutes 45 Soldiers Martyred in Yemen. (05.09.2015).

<https://www.khaleejtimes.com/nation/uae-salutes-45-martyrs>, (30 Haziran 2019).

Ülke Profili Yemen(11.11.2014). <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-yemen>, (11 Nisan 2019).

Yemen's Acting Leader Seeks Truce With Tribes. (05.06.2011).

<https://www.reuters.com/article/us-yemen-truce/yemens-acting-leader-seeks-truce-with-tribes-idUSTRE7541V720110605>, (30 Haziran 2019).

Yemen Al Houthi Rebels Slam Federation Plan As Unfair. (11 Şubat 2011).

<https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/yemen-al-houthi-rebels-slam-federation-plan-as-unfair-1.1289512>, (30 Haziran 2019).

Yemen’de Açlık Tehlikesi Büyüyor: 20 Milyon Kişi Tehdit Altında. (06.12.2018).

<https://tr.euronews.com/2018/12/06/yemen-de-aclik-tehlikesi-buyuyor-20-milyon-kisi-tehdit-altinda> (22 Ocak 2019).

Yemen Calm But Confused After President’ Resignation. (23.01.2015).

<https://www.nytimes.com/2015/01/24/world/middleeast/yemen-president-unrest.html>, (30 Haziran 2019).

Yemen’in Cenevre-2 Görüşmeleri. (11.12.2015). <https://m.sondakika.com/haber/haber-yemen-in-cenevre-2-gorushmeleri-7961989/> (23 Ağustos 2018).

Yemen’de Cumhurbaşkanı hafif yaralandı(03.06.2011).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110603_yemen_update (27 Temmuz 2018).

Yemen’de Çatışmalar Sürüyor: 1 Ölü 4 Yaralı. (21.02.2011).

<https://www.cnnturk.com/2011/dunya/02/21/yemende.catismalar.suruyor.1.olu.4.yarali/607581.0/index.html>, (30 Haziran 2019).

Yemen’de Çatışmalar Yeniden Alevlendi. (06.08.2011). <https://t24.com.tr/haber/yemende-catismalar-yeniden-avevlendi-sana-aa,160718>, (30 Haziran 2019).

Yemen’in Çocukları.(05.12.2018). <https://www.unicefturk.org/yazi/GeertCappelaere>, (13 Nisan 2019).

Yemen Devrik Lideri Ali Abdullah Salih Öldürüldü(04.12.2017).

<http://www.posta.com.tr/yemen-devrik-lideri-ali-abdullah-salih-olduruldu-1359098> (07Ağustos 2018).

Yemen Ekonomisi. (2016). <http://www.mfa.gov.tr/yemen-ekonomisi.tr.mfa>, (11 Nisan 2019).

Yemen’de El Kaide Bilmecesi. (29.05.2011).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110529_yemen, (01 Temmuz 2019).

Yemen’de El Kaide lideri öldürüldü.(16.06.2015).

<https://www.sozcu.com.tr/2015/dunya/yemende-el-kaide-lideri-olduruldu-860504/>, (31 Ağustos 2018).

Yemeni Government Troops Battle Opponents, 8 Dead. (17.10.2011).

<https://www.reuters.com/article/us-yemen-clashes-idUSTRE79G22P20111017>, (30 Haziran 2019).

Yemen Haberleri. (2016). https://tr.sputniknews.com/tags/geo_Yemen/ (23 Ağustos 2018).

Yemen Haberleri. (2017). <https://www.trthaber.com/etiket/Yemen/> (24 Ağustos 2018).

Yemen Haberleri. (2017). https://tr.sputniknews.com/tags/geo_Yemen/ (26 Ağustos 2018).

Yemen Haberleri. (2018). https://tr.sputniknews.com/tags/geo_Yemen/h, (26 Ağustos 2018).

Yemen’de Hava Saldırısı: 51 Ölü. (14.12.2017). <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/yemende-hava-saldirisi-51-olu-40677571>, (01 Temmuz 2019).

Yemen’de ‘Hayat Pahalılığı’ Protestoları Sürüyor.(5.09.2018).

<https://www.timeturk.com/yemen-de-hayat-pahaliligi-protestolari-suruyor/haber-954864> (22 Ocak 2019).

Yemen’de Husilere Ait Hedefler Vuruldu.(27.03.2015). <https://www.ntv.com.tr/dunya/yemende-husilere-ait-hedefler-vuruldu,Zb1f9QEgzU2Ch-yeiKhk-A> (19 Ağustos 2018).

Yemen’de İstifa Sözü Şiddeti Noktalamaya Yetmedi. (24.11.2011).

<https://www.internethaber.com/yemende-istifa-sozu-siddeti-noktalamaya-yetmedi-386003h.htm>, (30 Haziran 2011).

Yemen’deki Kararlılık Fırtınası Operasyonu. (28.03.2015).

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/yemendeki-kararlilik-firtinasi-operasyonu-175548.html> (19 Ağustos 2018).

Yemen’de Kolera Salgını Nedeniyle Olağanüstü Hal. (08.04.2019).

<https://www.ntv.com.tr/dunya/yemende-kolera-salgini-nedeniyle-olaganustu-hal,ZjhRxTbUEEG-xNVtfSIXMA>, (13 Nisan 2019).

Yemen Krizi: 85 Bin Çocuk Açlıktan Öldü. (21.11.2018). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46271632>, (27 Haziran 2019).

Yemen Leak: Collusion Between Houthis And Ex-President Saleh. (22.01.2015).

<https://www.middleeasteye.net/news/yemen-leak-collusion-between-houthis-and-ex-president-saleh>, (30 Haziran 2019).

Yemen Lideri Salih Üç Ay Sonra Ülkesinde. (23.09.2011).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110923_yemen_saleh, (30 Haziran 2019).

Yemen Loyalists Seize Town South Of Rebel-Held Capital. (11.08.2019).

<http://english.ahram.org.eg/NewsAFCON/2017/137540.aspx>, (30 Haziran 2019).

Yemen Loyalists Take Control of Bab al- Mandab. (02.10.2015).

<https://www.middleeasteye.net/news/yemen-loyalists-take-control-bab-al-mandab>, (30 Haziran 2019).

Yemen: Ordu Başkentte Çatışmaya Girdi. (14.08.2012).

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/08/120814_yemen_clashes.shtml, (30 Haziran 2019).

Yemen’de Öfke Günü. (04.02.2011). <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/yemende-ofke-gunu-16924074>, (30 Haziran 2019).

Yemen Paşası Silah Çekti. (08.04.2012). <https://www.takvim.com.tr/dunya/2012/04/08/yemen-pasasi-silah-cekti>, (30 Haziran 2019).

Yemeni Prime Minister, Seven Other Officials Return To Aden. (16.09.2015).

<https://www.albawaba.com/news/yemeni-prime-minister-seven-other-officials-return-aden-744444>, (30 Haziran 2019).

Yemen’de Polis Aracına Pusu: 4 Ölü. (06.03.2011).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/227584/Yemen_de_polis_aracina_pusu_4_olu.html, (01 Temmuz 2017).

Yemen President Appoints Former PM Khaled Bahah As Vice President: Officials.

(12.04.2015). <https://www.yahoo.com/news/yemen-president-appoints-former-pm-khaled-bahah-vice-145357743.html>, (30 Haziran 2019).

Yemeni President Sacks Prime Minister, Appoints New Senior Team: State Media(03.04.2016).

<https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/yemeni-president-sacks-prime-minister-appoints-new-senior-team-state-media-idUSKCN0X00UC>, (23 Ağustos 2018).

Yemen Protest at Ex-Strongman Sanctios Threat. (07.11.2014).

<http://www.naharnet.com/stories/en/154335>, (30 Haziran 2019).

Yemen’s Saleh Orders Protection For Protesters. (24.02.2011).

<https://www.reuters.com/article/yemen-president/yemens-saleh-orders-protection-for-protesters-idUSLDE71N01K20110224>, (30 Haziran 2019).

Yemen’s Saleh Offered Plan For Smooth Exit. (03.03.2011).

<https://gulffnews.com/world/gulf/yemen/yemens-saleh-offered-plan-for-smooth-exit-1.770958>, (30 Haziran 2019).

Yemen Seçimleri. (1997). <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya3/0762.html>, (01 Kasım 2017).

Yemen’de Tehlikeli Gelişme. (15.01.2012). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yemende-tehlikeli-gelisme-19689634>, (01 Temmuz 2019).

Yemen Troops Encircle Ex-President Mosque Amid Coup Fears. (15.06.2014).

<https://www.middleeasteye.net/news/yemen-troops-encircle-ex-president-mosque-amid-coup-fears>, (30 Haziran 2019):

Yemen Ülke Bülteni. (2014). <https://www.deik.org.tr/uploads/yemen-ulke-bulteni-2014.doc>, (11 Nisan 2019).

Yılmaz, S. (2015). Jeopolitik ve Jeostrateji.

file:///C:/Users/Mohamad/Downloads/Jeopolitik_ve_Jeostrateji.pdf, (29 Haziran 2019).

Tezler

Bayrakcı Gün, E.(2019). Klasik Jeopolitik Perspektifinden ABD'nin Irak Müdahaleleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü Ortadoğu Coğrafyası ve Jeopolitiği Anabilim Dalı.

Gözlü, A.(2011). Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.

